ORSZÁGÉPÍTŐ

2014/1

ÉPÍTÉSZET • KÖRNYEZET • TÁRSADALOM
A Kós Károly Egyesülés folyóirata • ára 800 Ft

KÓS KÁROLY EGYESÜLÉS

SZATMÁR GYÓGYÍTÁSA
BESZÉLGETÉS **FERENCZ ISTVÁNNAL**
SZŰCS ENDRE 70 ÉVES
FŐÉPÍTÉSZEK • **ZSIGMOND LÁSZLÓ**
MADÁRLES A TÅKERN-TÓ PARTJÁN
A VASÚT ÉPÜLETEI

ORSZÁGÉPÍTŐ

AZ ÉPÍTÉSZET ÉVE • NEMZETI SZALON
25 ÉVES A KÓS KÁROLY EGYESÜLÉS

2014 az építészet éve. Több rendezvény, kiállítás, konferencia hivatott ezt a tényt hangsúlyozni. Két hónappal január elseje után azonban úgy tűnik, hogy a hangzatos szavak ellenére a szakma még nem érzi az előtte álló év fontosságát, időben messzebbre mutató hatását. Tény, hogy különböző pozitív eredmények önmagukban felmutathatók. Gondoljunk *Bodonyi Csaba* írására, a szakmát képviselő szervezetek vezetőségeiben bekövetkezett változásokra, vagy a *Magyar Művészeti Akadémia* egyre erősödő törekvésére, hogy a magyar építészet a magyar kultúra elválaszthatatlan része legyen… De a részekből egyelőre nem lesz egész. A szakma jelenlegi megosztottsága, a különböző szakmai képviseletek – minden, általuk jónak és előremutatónak vélt törekvésük ellenére – nem képesek a személytelen intelligenciából kinőtt személytelen bürokráciával szemben egységesen fellépni. Sajátos, furcsa nyelvek születnek a szakmaiság égisze alatt. A Kamara vezetőségi tagjait nem érti a tagság. Az építészt nem érti a megrendelő. Az engedélyezési tervek szellemi tartalma száz éve nem változik, szemben a mellérendelt írásos anyaggal. Mit hívunk ma tervezői nyilatkozatnak? Helyette miről kell nyilatkoznunk? Hány oldalból áll az akadálymentes és energetikai fejezet? A kérdések sora végtelen. Szempont-e az építészeti minőség egy tervezési munka közbeszerzési eljáráson való elnyerésénél? Vagy beszélhetnénk a létező főépítészi rendszerről is: állami, megyei, települési, megbízott főépítész. A gyógyításban létezik a megelőzés, a prevenció fogalma. Egységesen kell kezelni egy élő szervezetet, nemcsak lokálisan beavatkozni. Ez sajnos nem mondható el a főépítészi rendszerünkről. Az eredmény(telenség) nap mint nap látható.

A személytelen bürokrácia nem más, mint menekülés a személyes felelősség elől. Miközben az alkotó, a teremtő ember egyszemélyes felelősséggel tartozik az általa létrehozott alkotásán keresztül környezetének. Itt nemcsak építészetről van szó. A *Kós Károly Egyesülés* (KKE) az eltelt huszonöt év alatt az ország egyik meghatározó szellemi szerveződésévé vált. Felnőtté válásával együtt tagjainak közéleti szerepvállalása és felelőssége nem megkerülhető. Alkotó tevékenységükből és a szerves gondolkodásból nyert erő ma már mindenhol fénycsóvaként jelenik meg. Hiszen az építészet egyszerre vallás és tudomány. Az épített környezet mozgatórugója a Teremtett Erő. Az építés viszont a mindenkori tudomány állapota szerint történik. A nehézségi erő afelé húz bennünket, amit belénk neveltek. És a végén valamenynyien ugyanazt állítjuk. Hogy az életnek van értelme. Hogy hálásak vagyunk annak az erőnek, amely megteremtett bennünket. Hogy az építészet egyetemes. De az építészet speciális felfogásának módszerei önkényesek. Az építészet, egyrészről a művészetek egyik szintetizáló ága, másrészről mérnöki tudomány, technológiai diszciplína. Az emberi kultúra, az emberi tevékenység egyik legalapvetőbb megjelenési formája. Az embert körülvevő természeti környezet akaratlagos megváltoztatása. „Erőszakossága" mégsem destruktív, természetéből adódóan konstruktív. Az építészet témaköréhez elválaszthatatlanul kapcsolódik az építés fogalomköre. Mindenképp fontos viszont különbséget tennünk, s ez a különbség alapvetően az esztétika és a technológiai igény mértékén érhető tetten. Ezt a kettőséget ltalában az *építőművészet* kifejezéssel oldják fel, amely a nevében a művészi igényességgel történő épít(őműv)ész tervezői munkára utal. Az épületek megépítésén kívül építészetnek nevezzük a belső terek kialakításától kezdve (belsőépítészet) egészen a városi-, esetenként regionális léptékig terjedő építészetet (városépítészet, urbanisztika) is. A tájépítészet ugyanazt az utat járja be időben és térben, mint az építészet. Nincsenek határai. Az építészet, mint tudomány egyedülálló abból a szempontból is, hogy ismeretanyaga szerteágazó és heterogén összetételű. A természettudományokra és a tágan értelmezett szellemtudományokra is támaszkodik. A KKE tagjainak nemcsak az építészet terén, de a mindennapi élet során is ezt az egyetemességet és egységes világszemléletet kell képviselnie. A még előttünk álló szűk év felvállalt feladatait ebben a szellemben kell megvalósítani. Ne feledjük, három hónap már eltelt!

a Szerkesztőség

A Magyar Építészet Éve
YBL-BICENTENÁRIUM, 2014

Dénes Eszter

„Mester! A kit annak ismer széles ez ország, a kinek babérkoszorúzta nevét a művészetek s a műtudomány fölkentjei kegyelettel említik s a kit mesterükül vallanak az építőművészek, hazánknak a Korona s a különországok által is méltán elismert Jelese Te, fogadd ím üdvözletünket!
Nem üres tömjénezés, a mivel mi járulunk Hozzád, kicsinyes hízelgés nem méltó Nevedhez: kebelünk mélyéből fakadó tiszteletünk s férfias elismerésünk szavai illetnek Téged, a ki Életedet az építőművészet múzsájának szentelve, becsületes munka árán jutottál fel oda, a hol ma mindannyian szeretve tisztelünk. Neved nem múlik el Életed múltával, Tetteid emléke fönnmarad műveidben: a Fóthi templom, Vámpalota s a magyar Dalmű háza, és annyi más s még ezentúli, ma csak lelkedben élő nagy Alkotásaid, mind, mind beszélni fognak a késő századoknak Lelked tetterejéről, mert az isteni szikra, a mely szellemedet lángra gyújtotta, ott ragyog hatalmas Műveid kőidomán."

Építési Ipar, 1882. december 10., köszöntő Ybl 50. építészeti jubileumára

Idén január 22-én, *Ybl Miklós* halálának 123. évfordulóján – mely történetesen egybeesik a magyar kultúra napjával – vette kezdetét a 200 évvel ezelőtt született építészmesternek szentelt emlékév, amelyet a magyar kormány a Magyar Építészet Évének nyilvánított. Az Ybl-bicentenárium fővédnöke *dr. Áder János* köztársasági elnök, az előkészítő bizottság elnöke *L. Simon László* kormánybiztos, a főszervező, ötlet- és programgazda pedig a *Szmodits Júlia* által vezetett Ybl Egyesület. A bicentenárium egyben a Magyar Építészet Éve, így az emlékév a teljes magyar építőművész-szakma és a magyar építészet ünnepe. A Magyar Művészeti Akadémia szervezésében a Műcsarnokban induló Nemzeti Szalonok sorozata a magyar építőművészetet bemutató, reprezentatív tárlattal nyílik meg májusban, tekintettel arra, hogy az építészet adja az összes művészeti ág keretét, az atmoszféra megteremtésére alkalmas érdemi létesítményeket.

„Budapesten 1851 óta működik s fáradhatatlan munkásságának gyümölcsei az Unger féle bérház, gr. Festetich-, a gr. Degenfeld-, gr. Károlyi Alajos, a gr. Pálfy- és gr. Széchenyi Béla-féle palota, az ideiglenes Országház, a Bókai-, Geist-, Ganz-, Roth és Balassa-féle bérházak, a budai takarékpénztár épület, a pesti hazai első takarékpénztár egyetemútcai és calvintéri imposans palotái, az összes margitszigeti építkezések, a ferencvárosi templom, a vámház, a budai várkerti építkezések, az új operaház, a lipótvárosi bazilika!… és ezek mellett számtalan vidéki kastély, közöttük a pompás kigyósi gr. Wenckheim-féle nagyúri lakóház, legújabban a parádi kastély stb. stb. Valóban, ha ezen óriási munkásséghoz hozzávesszük Yblnek a fővárosi képviselőtestületben, a fővárosi közmunkák tanácsában, a minisztériumokban és a Magyar Mérnök- és Építész-Egyletben kifejtett hasznos és nagy horderejű tevékenységét: önkénytelenül ajkainkra siet a kérés, vajha a Mindenható ezen óriási tehetséggel és épp oly nagy szorgalommal sokáig, sokáig áldaná meg az országot!"[1]

Az Ybl Egyesület koordinálása mellett számtalan civil szervezet és intézmény kapcsolódik a gazdag programsorozathoz, így például a Petőfi Irodalmi Múzeum, ahol *Budapest Transzfer* címmel előadásokat, fotókiállítást és koncertet is magába foglaló, háromnapos fesztivált rendeznek, vagy Székesfehérvár, ahol májustól szeptemberig éremkiadással, emlékülésssel, kiállításokkal, az Ybl Liget átadásával emlékeznek a város szülöttjére. A szakmai konferenciák sorát az MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont Művészettörténeti Intézete, Budapest Főváros Levéltára, a BME Építészettörténeti és Műemléki Tanszéke, a Forster Központ Építészeti Múzeuma és a Hild–Ybl Alapítvány közös rendezvénye nyitja. Zárása pedig az Ybl Egyesület XII. Ybl-konferenciája lesz, ahol Ybl mellett *Hild Józsefre, Steindl Imrére, Schulek Frigyesre* és *Lechner Ödönre* is emlékeznek majd.

„az ő ambitiója, mint a valódi nagy művészeké, nem is egyéni hírének, dicsőségének növelése volt, hanem igen is megkedveltetni az építészetet a nemzettel, nemcsak mint szükségletet, hanem megkedveltetni mint szellemi újjáéledésének sokszor áldozatokba kerülő elengedhetetlen föltételét!… önfeláldozó szeretettel előkészített művészetét érvényre juttatja, kivívja az építészetnek milliók pártolását, megadja az építésznek az őt megillető helyet – megteremti a magyar építőművészet legújabb renaissance korát – magamagának pedig Magyarország XIX. századbeli kulturtörténetének egyik legragyogóbb lapját!"[1]

A Magyar Művészeti Akadémia székházában, illetve az idén átadott Vigadó előtti téren rendezik meg a IV. Építészek és Zene Világnapját, ahol a népzene, dzsessz és klasszikus muzsika mellett építészettel kapcsolatos irodalmi alkotások is elhangzanak majd. Az *A kiállított tárgy maga az épület,* a *Műemlék-látogató túra,* valamint a *Budapesti városséták* keretében nyolcvankilenc Ybl-műemléket mutat be az építész szellemiségének őrzője, ápolója és terjesztője az 1995-ben alakult Ybl Egyesület. Mindezek mellett sportrendezvények is szerepelnek az Ybl-bicentenárium gazdag kínálatában, így például az Ybl Kupa és a balatoni VII. Építészregatta. A programokról a www.ybl2014.hu internetes oldalon lehet bővebben tájékozódni. Ybl hagyatékának rendezését, feldolgozását a Fővárosi Levéltár megbízásából lapunk egykori főszerkesztője, *Gerle János* végezte, aki szerzője a 2002-ben megjelent, az építész életművét bemutató kötetnek.[2]

„Kőfaragóink, műlakatosaink, műasztalosaink egyenkint élednek fel az ismeretlenség homályából, de aki járatlanságukban tanítja, a kezdet óriási nehézségein átsegíti és valódi műipari tevékenységre ambitionálja őket: ismét az Ybl! (…) a modern szerkezeteket, a hengerelt és öntöttvas általánossá vált alkalmazását ismét Ybl honosítja meg!"[1]

Az Ybl-emlékév kiemelkedő eseménye lesz a Várkert Bazár első ütemének átadása idén áprilisban. A magyar kormány az Ybl Miklós tervei alapján épült és 1883-ban megnyílt Várkert Bazárt a Nemzeti Program kiemelt részeként kezeli, hiszen az épületegyüttes Budapest, sőt Magyarország egyik fontos épített és kulturális értéke, amely tarthatatlan állapotba került az elmúlt évtizedekben. A 2012-ben, a Magyar Állam és az Európai Unió finanszírozásában megindult Várkert Bazár-rekonstrukció célja az állagmegőrzés mellett a védett Duna-parti panoráma esztétikailag elfogadható helyreállítása, rendezett világörökségi környezet, és egy új kulturális tér kialakítása. Az épületegyüttes átadása két ütemben történik. Elsőként az Ybl Miklós tervei alapján készült épületeket adják át 2014 tavaszán. A második ütemben a Várkert Bazár területére épített, *Potzner Ferenc* (Közti Zrt.) tervei alapján megvalósuló új objektumokat – konferencia- és rendezvényközpont, mélygarázs, illetve ezek kiszolgálóegységei – , továbbá a teljes egészében megújult kertet veheti birtokba a nagyközönség. Az első ütemhez kapcsolódóan megszépül a Semmelweis Orvostörténeti Múzeum külső homlokzata is, a második ütem befejezésével egy időben pedig elkészül a Várkert Bazár előtti Lánchíd utca felújítása.

Az emlékév legrangosabb eseménye az április 6-án, az építész születésének 200. évfordulóján az Operaházban rendezendő gálaműsor. Örvendetes, hogy az eddigi évek gyakorlatától eltérően idén itt adják át az építészeti tevékenységért kapható legrangosabb szakmai elismerést, a 2014. évi Ybl-díjakat.

„Nem véletlen, hogy Podmaniczky Frigyes ragaszkodott hozzá, hogy a budapesti Operaház építési munkáival Ybl Miklóst bízzák meg. A közel egy évtizedig tartó építkezés során sokan megtapasztalhatták azt is, hogy nem csak kiváló tervező, hanem kőfaragónak, sőt még ácsnak is nagyszerű, és még élete delején is szívesebben volt az építkezésen, mint az irodájában. Miként kortársai feljegyezték: „képes volt megszólaltatni a követ. (…)

A régi klasszikusok úgy tartották, hogy az építészet megfagyott zene. Ybl Miklós 19. századi építészete azonban most is muzsikál a szívekben. Őszintén kívánom, hogy az emlékév során bejárva az általa felépített nemes épületeket, szép házakat, templomokat, felidézve azok történetét és mindenekelőtt megóvásukról gondoskodva, a nemzetközi rangú magyar építészet folytassa azt a küldetést, amit nagy elődünk hagyott ránk. Budapest közönsége hálával és szeretettel emlékezik nagy építőjére."[3]

Marastoni József rajza (1866)

[1] *Építési Ipar* VI. évf. 50-310. szám, 1882. december 10., Kiss István írása Ybl 50. építészeti évfordulójára

[2] Gerle János – Marótzy Katalin: *Ybl Miklós.* Építészet mesterei sorozat. Szerk. Gerle János, Holnap kiadó, 2002.

[3] Részlet dr. Szentes Tamás főpolgármester-helyettes 2013. január 22-én, az Ybl-emlékév megnyitóján elhangzott beszédéből

Ybl Bicentenary 2014, the Year of Hungarian Architecture

This year, the Year of Hungarian Architecture, is a memorial year dedicated to the Hungarian Master Architect born 200 years ago. As part of the rich festive program, the Hungarian Academy of Arts organizes the opening ceremony of the National Salon series in May, in the form of a representative exhibition. Another outstanding event in the year is the inauguration of the restored Várkert Bazaar on the Danube riverbank, a World Heritage site.

SZATMÁR GYÓGYÍTÁSA

Beszélgetés dr. Arday Andrással

Dénes Eszter
fotó: Zsitva Tibor

Nem lehet olyan rendszert vagy igazságot kitalálni, amely azt tudná adni, amire a betegnek az élethez szüksége van, nevezetesen hitet, reményt, szeretetet és tudást.
(C. G. Jung)

A trianoni döntéssel, majd a Kádár-rendszer vidékpolitikájának következtében egykor perifériára került Csenger 1989-ben ismét városi rangot kapott. Reményektől megerősödve, de igen komoly terhekkel nézett a jövőbe. Az összetartó, saját sorsát, egészségét megbecsülő és féltő város felismerte, hogy az egészségügy és a szociális gondoskodás kardinális kérdés, a megmaradás záloga. Csenger az 1991-ben a *Heil Tibor* tervei szerint átalakított egészségügyi központot a napokban átadott, *Makovecz Imre* tervei szerint megvalósult Kistérségi Járóbeteg Szakellátó Központtal bővítette. *Dr. Arday András* családorvos 1989 óta vezeti a város Népjóléti Intézményét, amelyet – érvényt szerezve az általa képviselt legmodernebb orvosi elveknek – már akkor így nevezett, amikor az illetékes szaktárca még nem erre a névre hallgatott. Orvosként, intézményvezetőként és presbiterként is azon munkálkodik, hogy az itt élők bátran vállalják szatmári születésüket, és maradjanak hűek szűkebb pátriájukhoz.

Egy településtől egészen egyszerűnek tűnő dolgokat várunk el, többek között járható utakat, iható vizet, orvosi és sürgősségi ellátást, helyben működő nívós gyermekintézményeket, idős- és szegénygondozást, munkalehetőséget, jó közösségi életet, hitéletet. Csenger járási székhelyként egykor rendelkezett ezekkel a feltételekkel, és amit itt nem, azt a lakosság az alig tizenhat kilométerre fekvő Szatmárnémetiben érhette el. Ez utóbbi településsel a kapcsolatot az országhatár elmetszette, a szocializmus vidékpolitikájának eredményeképpen pedig többek között megszűnt az oktatás, bezárt a szülőotthon.

Ősi kulturális előnytől fosztatott meg ez a város. Csenger Szatmárnémeti kis előtelepülése volt, az itt tanuló tehetséges gyerekek a nagyváros iskolájába, onnan pedig vasúti átszállás nélkül – mint ahogyan a neves irodalomtörténész, *Molnár József* példája is mutatja – akár a párizsi Sorbonnera mehettek. Ez jelentette az itt élőknek Európát. Kevesen tudják, hogy az igen nívós csengeri iskola a Debreceni Református Kollégium partikuláris intézményeként működött, itt tanított *Diószeghi István* humanista orvos-prédikátor. Diószeghi, akiről a most megnyíló új intézményünket is szeretnénk elnevezni, külföldi egyetemen tanult orvostudományt és teológiát, Utrechtben avatták orvossá, majd hazatért Csengerbe. Érdekesség, hogy Szatmárban és a Partiumban, a 48. szélességi kör szomszédságában szinte minden évben született egy géniusz. Gondoljunk csak *Bánffy Miklósra, Adyra, Krúdyra, Móriczra, Kaffka Margitra, Bartókra, Kodályra* vagy *Kós Károlyra.* Trianonnal és a szocialista kultúrpolitikával azonban szinte minden lenullázódott. A rendszerváltásban azonban lehetőséget láttak az itt élő fiatal értelmiségiek arra, hogy a realitás talaján maradva visszaállítsák az egykori élhető várost.

Mi szolgálja a megmaradást?

A megmaradást az szolgálja, ha gyermekek születnek, akik méltó körülmények között tudnak fölnőni, kenyeret kapni. Megfelelő munkahely híján ugyanis nem fognak itt maradni. Ehhez azonban orvosi és gyermekgyógyászati ellátást kell biztosítani. Debrecenben szereztem orvosi diplomát, feleségemmel, *Séllyei Katalin* gyermekgyógyászszal együtt azért jöttünk ide, hogy legyen hova születni, és szülessenek gyermekek. Ideérkezésünkkor a lakosság egészségi állapota elmaradt az országos átlagtól, a csecsemőhalandóság pedig jóval meghaladta azt. Annak idején egy kedves püspököm mondta, hogy a meg nem született ember nem tud üdvözülni. A megmaradást szolgálja, hogy a megszületett gyermekek megfelelő oktatásban részesüljenek, és olyan lelki táptalajra leljenek, amiért érdemes itt maradni. Menjenek világot látni, mint Diószeghi, majd térjenek haza, hogy az itt élő emberek javát szolgálják. Nincsenek véletlenek. Amikor mindezt megfogalmaztuk, jött *Makovecz Imre,* aki nagyra értékelte ezeket a gondolatokat. Mielőtt bármit is tervezett volna, egy széles körű szociológiai fölmérést javasolt, hogy megismerjük a gyökereket, föltárjuk azokat a még élő fundamentumokat, amikre építkezni lehet. *Beke Pál* úgy fogalmazott: olyan ez, mint amikor a Szamosban fölrobbantották a hidat, de megmaradtak a pillérek. Ha azok elég erősek, akkor lehet rájuk építkezni. (Beke Pál szatmári fejlesztőmunkájáról az *Országépítő* 1998/1–2–3. és 1991/1. számában olvashattunk – *szerk.*) A realitások talaján való szervezést és gondolkodást az általa végzett felmérések alapozták meg. *„Ez a csengeri élet ez egy dráma, de nem baj, mert az építészet is egy dráma”* – mondta Makovecz Imre. A dráma végén pedig ott a katarzis lehetősége. Az idő nem csak úgy pereg, hanem valamilyen célra adatik nekünk. Van egy kronológiai idő, de vannak életünknek minősített pillanatai, kairoszai. Nagy adomány, ha megélhetjük a kairoszt, ha látjuk, hogy valamit érdemes volt csinálni. Ez egy Mohács utáni korszak volt, amikor gyakorlatilag új életteret kellett teremteni, és ebben az országépítő feladatban Beke Pál és Makovecz Imre fantasztikus karmesterek voltak.

Milyen fundamentumokra lehetett építeni?

A XVI. század gyümölcse a reformáció, amelynek itt, Szatmárban kultúrtörténetileg is nagy jelentősége van. Erős alapot szolgáltat az a puritán gondolkodás, amit *Méliusz Juhász Péter, Károli Gáspár, Szenczi Molnár Albert* valósított meg. Károli Gáspár a közeli Nagykárolyból indult, Csengeren is sokszor megfordult. Kevesen tudják, hogy *Radics Gáspár* néven, szegény jobbágygyermekként látta meg a napvilágot, akit az akkori iskolarendszer kiemelt, és gondozta tehetségét. Ennek köszönhetően Károli adta az egyszerű magyar ember kezébe a magyar nyelvű Szentírást. Az ő életművének folytatója Szenczi Molnár Albert, aki számos korszakalkotó nyelvészeti, műfordítói munkája mellett a százötven genfi zsoltárt lelki táplálékként énekelhetővé tette a mindennapok liturgiájához a magyar parasztság számára. De említhetném *Kocsi Csergő Bálint* gályarab prédikátort, aki a szatmári gimnázium növendéke volt, vagy Diószeghi István orvos-prédikátort. Föl kellett tárnunk és ismertté tennünk Szatmár gyöngyszemeit. A „fehér fal, fekete zsoltár” meghatározta puritanizmus mélyen élt a szatmári emberek lelkében, ezt felszínre kellett hozni. Ezek az emberek el voltak nyomva, a múlt rendszerben egy idegen ideológiát akartak rájuk kényszeríteni. Föl kellett őket szabadítani, miközben biztosítani kellett a megfelelő iskolát, egészségügyi és időskori ellátást.

Mi volt az első lépés az egészségügyi ellátás megerősítésében?

Beke Pál vezetésével fel kellett térképezni, hogy milyen a lakosság egészségi állapota. A felmérés során kiderült, hogy itt bizony még élő probléma a fertőző tuberkulózis, és rendkívül magas a daganatos megbetegedések száma. Ezekre a felmérésekre alapoztuk a megindított szakellátást és a prevenciós munkát. Első lépcsőben az alapellátást – akkori nevén körzeti orvosi ellátást – erősítettük meg szakvizsgával rendelkező orvosok alkalmazásával. Konziliumi lehetőségeket teremtettünk elsősorban belgyógyászatból, hogy lehetőleg ne a beteg utazzék, hanem helyben kapja meg a szükséges ellátást. A cukorbetegség és a magas vérnyomás gondozásához hozzá tartozik a megfelelő laboratóriumi háttér, amelyet szintén meg kellett teremtenünk, hiszen a terápiás és a diagnosztikus hátteret együtt kell biztosítani. Szükség volt szemészeti ellátásra, ugyanis a szemfenék vizsgálata elválaszthatatlan az említett népbetegségek orvoslásától. A felmérés azt is megmutatta, hogy a szociálisan periférián lévő családokban születik a legtöbb gyermek, ezért megerősítettük a terhesgondozást, és nőgyógyászati konziliumot biztosítottunk. Észleltük, hogy nemcsak Csengernek, hanem a társközségeknek is óriási igényük van a geriátriai ellátásra. Az egészségügyi és a szociális alapellátást ugyanis nem lehet elválasztani, mert nem elég az idős embernek a tüdőgyulladását kezelni, hanem be is kell fűteni, megfelelő otthoni tisztaságot, igény esetén idősotthoni helyet szükséges kialakítani számára. Amellett, hogy biztosítjuk a megfelelő körülményeket, hogy gyermekek szülessenek és méltó körülmények között élhessenek, megfelelő időskort is kell tudni biztosítani, és fontos, hogy megfelelő lelkiségben tudjuk elbúcsúztatni az embereket. Az önkormányzati és az egyházi idősek otthona mellé most szeretnénk egy harmadik ilyen intézményt megvalósítani, s ezzel párhuzamosan az egyiket hospice házzá kívánjuk átalakítani. Sajnos magas a daganatos megbetegedések száma. Reális igény a betegek részéről, hogy ne kórházban, hanem családi körben, de orvosi felügyelet és megfelelő fájdalomcsillapítás mellett éljék meg utolsó napjaikat. Legyen az orvoslás, építészet vagy bármi, törekednünk kell méltó módon kiszolgálni az embereket.

Elsőként az alapellátás megerősítése volt a cél, majd magas színvonalú szakellátást kellett idehozni. Korábban ezekért az egészségügyi szolgáltatásokért Nyíregyházára utaztak a betegek?

Mátészalkára, Nyíregyházára vagy Debrecenbe. Először egy egészséghází építettünk, így tudtuk az egészségügyi és szociális alapellátást közel vinni az emberekhez. Konzíliumi szintű szakrendeléseket szerveztünk, mindeközben folyamatosan hangsúlyoztuk, hogy csak egy szakmailag megerősített alapellátás és egy ideális kórházi háttér képes megfelelő szolgálatot teremteni. Az 1991-ben átadott, *Heil Tibor* tervei szerint megépült egészséghász a Kós Károlyra utaló építészeti jegyeiben is hirdeti, hogy hivatásunk és küldetésünk Szatmár gyógyítása.

A következő lépcsőben ezt a fajta konzíliumot idén kiváltjuk a térség megmaradása és jövője szempontjából kulcsfontosságú járóbeteg-szakrendelővel. Az uniós pályázat lehetőséget biztosított arra, hogy az alapszakmákban mindennapos elérhetőséget, az egyéb szakmákban pedig a népegészségügyi szükségleteknek megfelelő igényeket kielégítve alakítsunk ki egy új intézményt, amelyet most adunk át. Fontos volt ugyanakkor az is, hogy a városnak és a környező településeknek folyamatos sürgősségi ellátást tudjunk biztosítani. Az egykori szülőotthonhoz tartozó szülész főorvosi lakásból központi ügyeletet alakítottunk ki a Johannita Lovagrend holland és német tagozatának segítségével. Nem elég ugyanis az elhatározás; a megvalósításhoz pénzre vagy eszközökre van szükség, a pályázatokhoz pedig önerőt kell biztosítani. Amikor lehetőségünk adódott a szakrendelő létesítésére, akkor azt az alapellátás és az ügyelet közötti területen képzeltük el. Reményeink szerint ez a fenntartható intézmény segíti az egészségi állapot térségi és társadalmi egyenlőtlenségeinek felszámolását.

A kezdetektől ön által vezetett népjóléti intézmény már akkor ezt a nevet viselte, és e szerint az elv szerint működött, amikor országos szinten még nem ismerték el létjogosultságát.

Az emberi életnek van szomatikus, pszichés, szociális és spirituális része. Az embert nem lehet csak szomatikusan gyógyítani, ehhez hozzátartozik a pszichés, a spirituális és a szociális élet harmóniája. Az egészség nem egyenlő a betegség hiányával, az egészség: harmónia. Csak akkor mondhatom, hogy a rám bízott emberek egészségesek, ha biztosítani tudom a testi, szellemi, lelki és szociális harmóniát. Mi a kezdetektől fogva ezeket az egészségdimenziókat próbáljuk együvé foglalni és együtt kezelni.

Alapos és komoly felmérésekre épülő intézményhálózat valósult meg a városban. Volt lehetőség visszacsatolásra a kormányzat felé, országos példává tudott válni az önök kezdeményezése?

Azt kell mondanom, hogy tudott. Az egészségügyi kormányzat részéről az alapellátás vezetője, *dr. Szatmári Mariann* főorvosnő egyetértett ezekkel a gondolatokkal. Bár központilag az ellenkező irányba mentek a dolgok, de az alapellátás főszervezőjeként engedélyezte, hogy kísérleti jelleggel a megyében az egészségügyi alap-, szak- és szociális ellátást összefogó központokat létesítsünk. Lehetőségünk adódott ellátogatni Izraelbe, hogy tanulmányozzuk az ottani idősellátást és a hospice központokat. Az idősek és a fogyatékkal élők gondozását többek között egy Názáret melletti kibucban is tanulmányozhattuk, amelynek vezetője éppen a csengeri *Jungreisz* csodarabbi egyik leszármazottjának férje volt. Nagy-Britanniában is jártam tanulmányúton, ahol a közösségi rehabilitáció terén szereztem tapasztalatokat. Ennek eredményeképpen Csengeren szinte az országban elsőként indult be a fogyatékkal élők közösségi rehabilitációja. Megpróbáljuk a családokat felkészíteni az otthon ápolásra. Ami pedig otthon nem kezelhető, ahhoz helyi intézményben nyújtunk szakmai segítséget. A határ mentén élőknek is emberhez méltó életet kell biztosítani. Az emberhez méltó lét feltételei,

hogy szülessenek gyermekek, biztosított legyen az egészséges gyermekkor, a minőségi oktatás, a megfelelő egészségügyi ellátás, majd az aktív kort túllépve életkorához illő és emberi méltóságának megfelelő időskori gondozást kapjon mindenki.

A lakosságszám csökkenésére vonatkozó legfrissebb adatokat ismerve bizakodóak lehetünk?

Megállt az elvándorlás, egyre több fiatal lát Csengerben és környékén a megélhetés szempontjából perspektívát. Itt van a cipőgyár, ami körülbelül ötszáz családnak a megélhetését jelenti, és egyre több gyümölcs- és mezőgazdaságitermék-feldolgozó üzem telepedik ide. Sokan azonban a határ túloldalán dolgoznak, vagy éppen Szatmárnémetiből járnak át az anyaországba. Az bizonyos, hogy Csenger csak Szatmárnémeti előtelepüléseként élheti és tervezheti a jövőjét.

Az egykor mesterségesen elállított vérkeringést kell újraindítani?

Pontosan. Vissza kell állítani a vérkeringést, hogy számtalan tervünket megvalósíthassuk. Ilyen például az uszoda, illetve az innen elhurcolt zsidó honfitársaink emlékhelye – egykor mindkettőt megrajzolta Makovecz Imre, és szerepel a testamentumában. Csengerben jelentős lélekszámú zsidó közösség élt valaha, a helyi zsidó temető legrégebbi sírköve az 1700-as évek közepéről való. A sírkertben több, zarándokokat vonzó rabbisír is található, köztük leghíresebb a Jungreisz csodarabbié, de itt nyugszanak az 1944-ben kivégzett munkaszolgálatosok is. Tervünk egy emlékhely és egy kis vendégház kialakítása, hiszen sokan jönnek messze földről ide, hogy az itt eltemetett hozzátartozóik előtt leróják kegyeletüket. A csengeri Jungreisz család több mint másfélszáz híres rabbit adott a világnak, de csengeri származású több egykori országos, vagy éppen a New York-i főrabbi is. Itt mindig békességben éltek az emberek. Ez a vidék a vallási tolerancia bölcsője. A tordai országgyűlés által Európában elsőként hirdetett vallási tolerancia alapelve semmit sem veszített érvényességéből az elmúlt 446 évben. Ami az említett vérkeringést illeti, van remény arra, hogy megtörjön a migráció. Az elmúlt időszakban Csengerben több mint ötezer ember tett állampolgári esküt. Nagyon fontos számunkra, hogy a Szatmárnémetitől közel negyven, de Csengertől csupán néhány kilométerre lévő, határon túli falvakból ideérkezőknek is megfelelő egészségügyi ellátást tudjunk biztosítani.

Van erre lehetőség az Európai Unió országaiban?

Az uniós jogszabályok december óta lehetővé teszik, hogy az Európai Unió állampolgárai valamennyi tagországban megkapják a szükséges egészségügyi ellátást. Azt gondolom, hogy az Unió alapelveinek a tettekben is meg kell mutatkozniuk. Hiszem, hogy a legszebb feladat, amit a sorstól kaphatunk, ha tehetünk valamit azoknak a sebeknek a gyógyításáért, amelyeket a történelem vágott ezen a területen. Ebben nagy segítségünkre volt Makovecz Imre, az ő prófétai lelkülete. Az életünkben adódhatnak csodák, *Nagy László* szavaival élve azonban művelni kell a csodát, nem magyarázni. A Kós Károly-i gondolatokat – amelyeket *Hencz József* zeneszerző és *László Zita* színésznő tolmácsolásában az új egészségház megnyitóján is hallhatunk majd – szem előtt tartva, itt, a végeken is helyt kell állnunk, és mindannyiunknak minőségi munkát kell végeznünk.

KISTÉRSÉGI JÁRÓBETEG SZAKELLÁTÓ KÖZPONT, CSENGER

Ferenc Attila

A mintegy tizenhatezer lakost ellátó térségi egészségügyi központ tervezésére 2007-ben kérte föl *Apáti György,* Csenger akkori polgármestere Makovecz Imrét. A fejlesztés célja, hogy a meglévő nyolc helyett tizennyolc szakrendelő működjön helyben, egy mind építészeti, mind szempontból értékálló, fenntartható épületben. Makovecz Imre szabadkézi vázlatot, alaprajzi elrendezést és látványtervet készített, amelyet feldolgozásra, majd engedélyezési és kivitelezési tervek elkészítésére átadott a Vándorépítész iroda tagjainak. Az új, 1500 m² alapterületű intézmény három különböző méretű, megjelenésű és funkciójú épület közé ékelődik, illetve épült velük egybe. Legmeghatározóbb a főút felőli Népjóléti Intézmény kétszintes, magastetős, toronnyal hangsúlyozott épülete, amely 23 évvel ezelőtt, *Heil Tibor* tervei szerint épült meglévő épületek átalakításával és bővítésével. Mögötte áll az Orvosi Ügyelet és az Idősek Otthona földszintes épülete. A köztes területen áll az új Járóbeteg Szakellátó Központ, amely közvetlen átjárást biztosít a meglévő Népjóléti Intézmény mindkét szintjére. Az Orvosi Ügyelet épületéhez a tetőszerkezet összeépítésével, az Idősek Otthonához kapuzatszerű tetőrészekkel kapcsolódik. Az így kialakuló két belső udvar részben a gyalogos közlekedést, részben a benapozást szolgálja. Az új intézmény egy impozáns toronyépítményben elhelyezett akadálymentes főbejáraton, és a meglévő épület tornya alatti főutcai bejáraton keresztül is megközelíthető. A tágas recepciós előcsarnokból lépcső és lift vezet az emeletre. Az épületben a 21. század kívánalmainak megfelelő szakrendelők, labor, diagnosztikai helyiségek illetve gyógyszertár kapott helyet. A szolgáltatásokhoz egy nagyobb közös és több kisebb, a közlekedők térbővületeiben elhelyezett váró tartozik, emberi léptékű, humánus kialakításukkal oldva a várakozás szorongató perceit. A bővítés kapcsán, a meglévő épületben felszabaduló helyiségekbe a szakellátás kiszolgáló funkciói, és az otthoni szakápolás, és az alapellátás minőségét javító szolgáltatások kerültek.

Az épület homlokzatán megjelenő stilizált emberfejeket talán az antropomorf jellegű, ősi hagyományainkat közvetítő Szatmárcsekei kopjafák ihlették.

Vezető tervező: Makovecz Imre • építészet: Ferenc Attila, Szegedi Antal, Kis-Simon Olivér, Fábián Rigó Tamás, Czégány Sándor • tartószerkezet: Pongor László • gépészet: Falusi László, Jenei Zsigmond • elektromos tervező: Kovácsné Homonnay Zsuzsanna • orvostechnológia: Kerese Zsuzsanna

Health Center in Csenger – an Interview of Dr András Arday

Once a thriving settlement, Csenger gradually lost its importance after Transylvania was ceded to Romania. The newly established national borders cut all ties with Szatmárnémeti, the former regional center. The development of the city lost further momentum during Socialism. In recent times, the devoted work of Dr András Arday helped the recovering settlement in founding a new health center based on plans by Imre Makovecz.

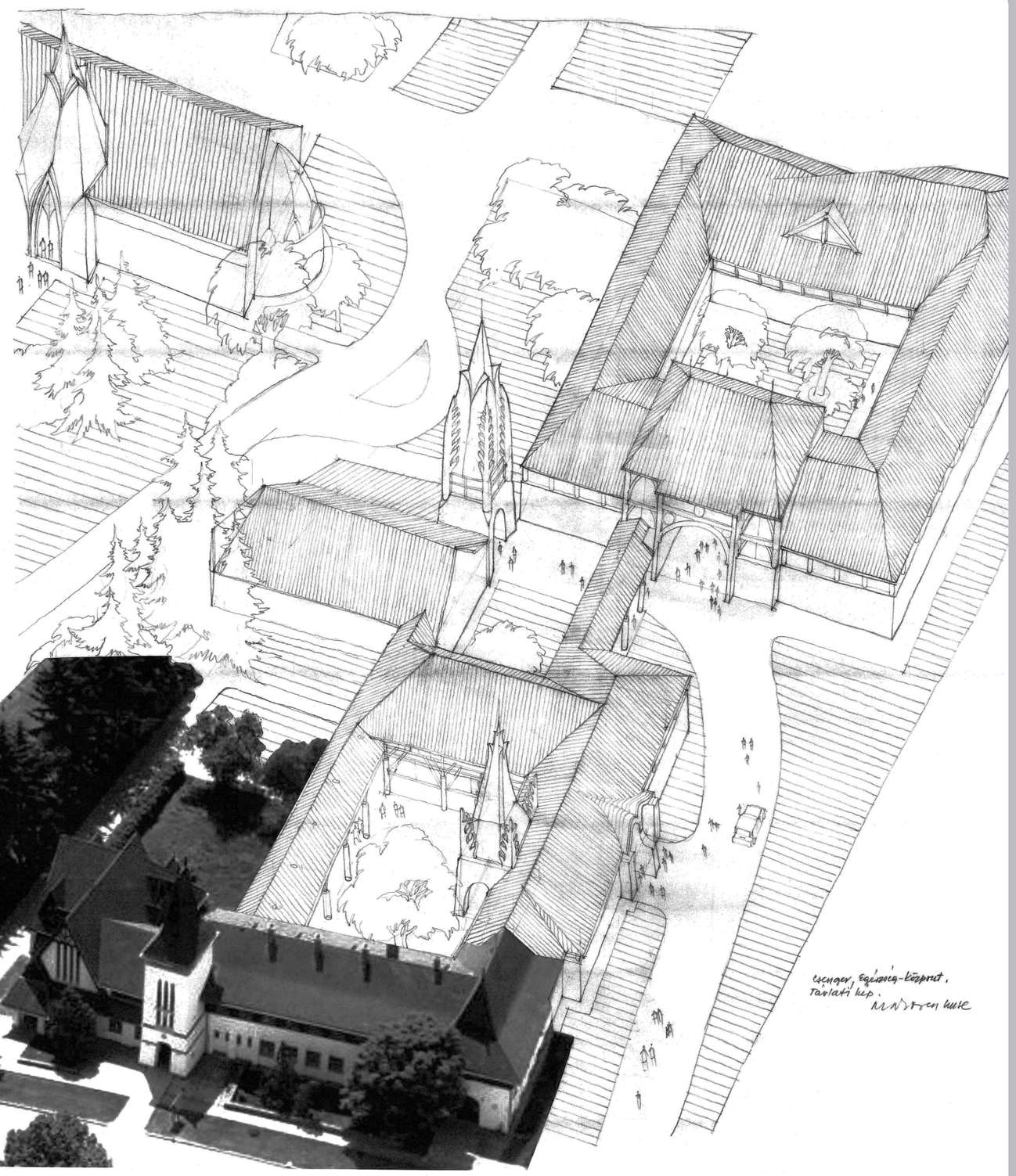

A szemközti oldalon: Makovecz Imre vázlatrajza • fent: a kopjafás temető részlete és a kopjafákat idéző oszlopfejezetek (Zsitva Tibor felvétele)

A SZATMÁRCSEKEI FEJFÁK

Az Európa-szerte ismert szatmárcsekei református temető több száz földbe tűzött, különös formájú, egy irányba néző fejfája különös, felejthetetlen látványt nyújt. A műemléki védettségnek köszönhetően a működő sírkövek ismeretlenek errefelé. A mai látvány azonban kissé csalóka, a katonás rend egy korábbi temetőrekonstrukció eredménye. A fejfák eltérő magassága eredetileg abból adódott, hogy az idők során a földbe ásott végük elkorhadt, így lejjebb kellett őket ásni, hogy ki ne dőljenek. A düledező, kisebb-nagyobb, filigrán vagy éppen robusztusabb sírjelek váltakozása adta a temető egykori hangulatát.

A különös sírjelek anyaga általában tölgyfa, kifaragásukat helybéli ácsok vagy kerékgyártók végezték. Legtöbbjük körülbelül 140–220 centiméter magas, 20–50 centiméter szélességű, mélységük 15–30 centiméter közötti. Az antropomorf jelleget mutató fejfák talán a sírba fektetett halottat személyesítik meg. A fejfák egyes részei tisztán elkülönülnek egymástól. A felső rész a fej, elülső zónája az enyhén emelkedő síkú homlok, alsó felén mély vágatokkal. A vízszintes metszetben hatszögű fejet követi az ötszögű törzs, melynek hangsúlyos része a bemélyítéssel kialakított, a sírfeliratnak fenntartott sík felület. A föld alá kerülő lábat bevágások választják el a törzstől. A néprajzi szakirodalomba az 1930-as években *Solymossy Sándor* vezette be a *csónak alakú fejfa* meghatározást. Elmélete szerint a fejfa egy csónak formáját követi, az arcot idéző forma pedig a benne fekvő elhunytat mintázza. A csekei típusú fejfákat az ugor népek sírbálványaiból eredeztette. Nyárády Mihály 1963-ban pontról pontra igyekezett cáfolni ezeket az állításokat. Szerinte a XIX. század közepe táján megnyitott temető fejfái sem alakjukra, sem díszítésükre nézve nem egységesek. Díszítésük, homlokzati bevágásaik nem az emberi arcot formázzák, hanem a barokkból jól ismert, más tárgyakon is megjelenő „magyar bajusz" motívumot viselik. A fejfák csónakra emlékeztető alakját a korhadás elleni védekezéssel hozta összefüggésbe. A csekei fejfák kérdésében a legalaposabb elemzést Amedeo Boros közelmúltban megjelent, kultúrantropológiai és etnológiai megközelítéseken alapuló munkája adja. A szerző számba vette valamennyi, a csekei fejfákról szóló eddigi munkát, elemezte, rendszerezte, helyszíni és levéltári kutatásokkal egészítette ki azokat. Véleménye szerint a fejfák kora jóval meghaladja a kétszáz évet. Analógiákat vél felfedezni földrajzilag nagyon távoli kultúrák hasonló alkotásaival. Hangsúlyozza, hogy az antropomorf elemek csakúgy, mint a csónakmotívum, a gyászszertartás integráns részeinek tekinthetők.

Bár több hipotézis él a köztudatban, a csekei fejfák formájának eredete egyelőre ismeretlen. Formakincsüket a legtöbben ősi hagyományokkal hozzák kapcsolatba. Tény, hogy valamennyi kutatót megragadta a hely szelleme. E különleges jelek ki tudja, mióta, és ki tudja, meddig hirdetik a csekeiek halottaikhoz fűződő kapcsolatát, szeretteik emlékét. Csak reménykedhetünk abban, hogy a sírkert – hála az utódok bölcs előrelátásának és hagyománytiszteletének – még sokáig őrzi titkát, és további elmélkedésre ösztönzi a kutatókat.

MAGYAR MŰVÉSZETI AKADÉMIA
BESZÉLGETÉS **FERENCZ ISTVÁN** TAGOZATVEZETŐVEL

A Magyar Művészeti Akadémián idén tartották székfoglalójukat *Sáros László György DLA, dr. Szűcs Endre,* valamint *Turi Attila* építészek, a Kós Károly Egyesülés tagjai, akiknek előadását – elsőként az idén hetvenéves Szűcs Endre székfoglalóját – most induló rovatunkban adjuk közre. Ebből az alkalomból beszélgetett Dénes Eszter az alapszabály és a tagozat morális iránytűjének útmutatásai mentén az Akadémiáról *Ferencz István* Ybl- és Kossuth-díjas építésszel, tervezőművésszel, a Magyar Művészeti Akadémia Építőművészeti Tagozatának vezetőjével.

Lugosi Lugo László felvétele

A Magyar Művészeti Akadémia a művészettel – különösen az irodalommal, a zenével, a képzőművészettel, az iparművészettel, a tervezőművészettel, valamint az építészettel, a fotó- és film-, az előadó-, a népművészettel –, továbbá a művészet elemzésével, támogatásával, oktatásával, hazai és nemzetközi bemutatásával, közkinccsé tételével és a magyar művészek képviseletével összefüggő országos közfeladatokat lát el. Az MMA a magyar kulturális közélet mértékadó közössége. Tagjai a magyar művészeti életben kimagasló szellemi vagy alkotói teljesítményt felmutató művészek (…)

Az MMA-nak köztestületként különösen feladata, hogy elősegítse a magyar és az egyetemes kultúra értékeinek érvényesülését, megóvását, a magyar művészeti élet hagyományainak tiszteletét, új, értékes alkotások születését a magyar művészeti életben. Az MMA (…) összefogja a magyar művészeti élet kimagasló teljesítményt nyújtó képviselőit, elősegíti a magyar és az egyetemes kultúra értékeinek érvényesülését. Ösztöndíjak, pályadíjak kiírásával és más módszerek segítségével támogatói szerepet vállal a magyar művészeti életben (…), lehetővé teszi, hogy a művészeti élet hazai és külföldön élő elismert képviselői részt vehessenek a művészeti kérdések megvitatásában, valamint az ezt meghatározó döntések előkészítésében és kialakításában (…) az Országgyűlés vagy a Kormány tagjainak felkérésére, valamint tagsága kezdeményezésére a művészet, valamint a közfeladatai ellátásához kapcsolódóan a társadalom és a gazdaság kérdéseiben kinyilvánítja szakmai véleményét.

(Részletek az MMA Alapszabályából)

A hőskor – szerda esték a Kecske utcában

Minden héten szerdán (régebben csütörtökön) esténként összegyűlnek azok a „szellemi magaslatok", akik egy különleges programra és egymás társaságára vágynak. Itt találkozik a festő, az író, az építész s a többi művészeti ág mestere. (Az MMA két évtizede teremtett otthont magának a Kós Károly Egyesülés Kecske utcai irodaházában, díszterme a házi rendezvények állandó helyszíne – *szerk.*) Az elmúlt tíz év alatt magam is tapasztalhattam, hogy ha még egy szót sem szólunk egymáshoz, akkor is átitat minket egymás közelsége. A frissen belépő akadémisták eleinte feszengve, néhány év elteltével azonban egyre biztosabban mozogtak ezeken az estéken. Tagfelvételem után eleinte én is kerestem a helyem az estéken. Néhány év elteltével, Feleségem társaságában (*Székely Orsolya* iparművész – *szerk.*). Valamilyen különös szimpátia alapján közel kerültem egy-két akadémistához, és ma már elmondhatom, hogy valódi barátságok szövődtek az ide járó széles művészkörben. Tudni kell azonban, hogy ezek az esték nem merülnek ki a jó hangulatú klubéletben. Egy-egy ilyen rendezvény olyan minőségű lelkiállapotba hozza az embert, amelynek hatására a hétköznapjaiban is másképpen igazodik el. Felvértezi a közelség, a néhány szó, az újra találkozás fénye. Ez nagyon szentimentálisan hangzik, *Makovecz Imre* ennél harcosabbnak képzelte az akadémiai létet. Ez azonban még az Akadémia hőskora, a köztestületté válás előtti időszak. Ekkor még az összművészeti jelenlét volt a jellemző, a székfoglalók sem voltak szigorú szabályokhoz kötve. Az ember érezte, ha urak közé megy, hogyan kell viselkednie. Azt szoktam mondani, hogy itt van száz mester, de mester mestert már nem tanít. Összejöveteleink alkalmával csupán lelki hatással lehetünk egymásra. A másik szelleméből valamit elcsenhetünk ugyan, de egymást már nem tanítjuk. A mesterek autonóm óriások, akik pontosan tudják, mi a dolguk a világban. Sokkoló pillanat volt számunkra a 2004-es sikertelen népszavazás. Imre ekkor úgy döntött, nyissuk meg az Akadémia kapuit a határon túliak előtt is. Tagságunk ekkor emelkedett százról száznegyven főre.

Összművészet

Egyszer a Kecske utcai díszterem hatalmas asztalát négyen ülték körül: *Gerzson Pál, Benkő Samu, Plesz Antal* és *Ágh István.* A galériáról letekintve úgy éreztük, hogy a Föld magnetikus súlypontja jelent itt meg. Meg nem fogható, szavakkal nehezen írható le az a kép, amelyet azóta is emlegetünk: maga az Akadémia ült ott. Egy festő, egy művelődéstörténész, egy építész és egy író. A magyar művészeti élet négy szakterülete, négy súlyos egyéniség. Ebben a pillanatban sűrűsödött össze az Akadémia lényege.

Tagság, szerepek és feladatok

A köztestület életkori átlaga jelenleg hetvenöt év. Az összművészeti jellegből adódóan a tagoknál az alkotóerő vagy még erősen megvan, vagy gyengül, és áttevődik egy másik szellemi síkra, de jelen van. Koruknál fogva az akadémisták arra ítéltettek, hogy bölcsek legyenek, ítélőképességük éber legyen. Bölcsek, akik meghallgatják a másikat, van erre idejük és türelmük. Rengeteg olyan kiváló alkotó van minden szakterületen, aki nem tud bekerülni a tagság soraiba. Ez az adott pillanatban sérelmeket, fájdalmakat okoz. Ezzel nincs mit tenni, más akadémiákhoz hasonlóan itt is van egy meghatározott létszám, és bizony „kihalásos alapon" megy a föltöltődés. A jövőben egy törvénymódosítás okán azonban társadalmi szereplői is lesznek az Akadémiának. Megnő majd azoknak a magasan képzett, művészeti fokozattal rendelkező résztvevőknek a száma, akiket rendszeresen tájékoztatunk munkánkról, és akiknek csoportonkénti képviselői éves közgyűléseinken is részt vehetnek. Így górcső alá kerül egy olyan kör, amelyre – mint háttérbázisra – a mindenkori Akadémia az utánpótlás terén is támaszkodhat. Ebben az értelemben a kétszázötven fős taglétszám tovább bővül.

A köztestületi lét

A Magyar Művészeti Akadémia köztestületi léte még kétéves sincs, türelemmel kell lennünk tehát, amíg a kétszázötven fős tagság összerendeződik, feladata kikristályosodik. A világ jelenleg választástól választásig tartó négyéves ciklusokra épül. Mindenki gyors eredményekre törekszik. Úgy vélem, gyors eredmények helyett inkább kezdjünk el együtt dolgozni, járjuk körbe, mi a feladatunk, amiből a mindenkori magyar hazának haszna van, amitől a kultúra épülhet. Makovecz Imre szabad Akadémiájának a teste egy önmagát fenntartó, magas emberi érzésekkel, tudással, hovatartozással működő egység volt. A szó valódi értelmében összművészeti. Ezt a tudást kellett átörökíteni egy állami gépezetbe. Ez bizony rengeteg energiát és türelmet kíván.

Az akadémista egész élete felelősséggel telített

A nyilvánosság előtti felelősségvállalás tréningjében vagyunk. Ez az egyik, minden tagunkra kiszabott nehéz feladat: közszereplővé válni. Személyes munkája – amelyet a legmagasabb szinten művel – ad hitelt az akadémista szavának. Eddig az egyes tagok csak önmagukért voltak felelősek, alkotómunkájukban teljesek. A karakteres kiállású emberek tevékenységét a közös ügyek érdekében azonban össze kell szőni. Tanulnunk kell az Akadémia testében való létet. Ez kifelé irányuló viselkedést jelent, amelynek normáit átitatja az, hogy magyar. Ehhez kell igazodni. Nagy felelősségünk azonban, hogy ezt a szót ki, hogyan olvassa el, mit lát, mit érez mögötte, benne. Ehhez van segítségünk, hiszen voltak nagy költőink, íróink, hadvezéreink, akiktől lehetet becsületet, kitartást és hazaszeretetet tanulni.

Az Építőművészeti Tagozat

Adminisztratív szempontok miatt az összművészeti testnek szakterületekre kellett szétválnia , hogy a gépezet működjön. Az Építőművészeti Tagozat harmincegy rendes és négy levelező tagból áll, tagjaink Kossuth-Széchenyi-, és Ybl-díjas építészek, az ország minden tájáról. Jelen van a magyar építészszakma teljes keresztmetszete, minden építészeti felfogás, minden habitus. A köztestülettté válás a paragrafusok mellett létszámbővítést is hozott. Ekkor bővült a tagságunk néhány fiatalabb akadémikussal, hiszen a gyakorlatban vannak olyan feladatok, amelyekhez fiatal friss erő szükséges. Évente öt tagozati ülést tartunk. Ezek közül egyet valamelyik elcsatolt országrészben rendezünk meg, szakmai kirándulással egybekötve, kapcsolatteremtés céljából. Különböző munkacsoportjaink (oktatás, szakmagyakorlás, főépítészi teendők, tájékoztatás, Budapest építészetéért, építészetért) alakultak, amelyek idővel önállóan működő sejtekként adják majd a tagozat szerkezetét. Minden évben előre meghirdetett program szerint dolgozunk, meghatározott anyagi kerettel, amelynek nagy részét a 25 és 40 év közötti fiatalok számára kiírt építészeti pályázatok költsége teszi ki. A fiatalokban tudatosítani kívánjuk, hogy törődünk velük. Évente tartunk konferenciát, tavaly Budapest, idén az építészeti oktatás a téma. Minden évben tagozati elismerést adományozunk egy nem akadémista építésznek. Tagjaink számtalan bizottságban, egyetemi diplomavédéseken, építészeti pályázatok zsűrijében és más döntéshozó szervezetek munkájában vesznek részt.

Az Építőművészeti Tagozat morális iránytűje – a Tagozat belső szabályzata

A Magyar Művészeti Akadémia építésztagjai alkotóerejükkel, jó hírükkel járulnak hozzá, hogy a testület betölthesse feladatát. Nem tévesztik szem elől az MMA nemzetépítő szerepét. Ebből következik a magas szintű szerepvállalás az építőművészet közéletében.

A tagozati lét alapja a személyre szabott, önként vállalt feladatkör magától értetődő teljesítése. Az életszerűség mind a tennivalók felismerésében, mind a megoldások megtalálásában a legalapvetőbb célunk.

Figyelmünk a magyarság azon kulturális értékei felé fordul, melyek megőrizték érvényüket az idők során, s amelyeken keresztül a nagyvilág is gazdagabbá lett, és – mindenkori kitartó munkával – eztán is azzá tehető.

Ugyanilyen figyelem illeti meg az ifjúságot: a tagozat feladatának tekinti, hogy segítse az értékfelismerést, a tehetségek szakmai előmenetelét.

Az Építőművészeti Tagozat tagjai élettapasztalatuknál fogva elsősorban szakértői, tanácsadói, koncepcióalkotói minőségükben vehetnek részt a Magyar Művészeti Akadémia nagy felelősséget kívánó munkájában.

Tagok: Bán Ferenc, Bodonyi Csaba, Bogos Ernő, Csete György, Dévényi Sándor, Dobó János, Ferencz István, Ferencz Marcel, Finta József, Golda János, Istvánfi Gyula, Jankovics Tibor, Kampis Miklós, Kerényi József Péter, Krcho János, Marosi Miklós, Nagy Ervin, Pásztor Péter, Plesz Antal†, Rudolf Mihály, Salamin Ferenc, Sáros László György, Skardelli György, Somogyi Pál, Szabó Tamás János, Szűcs Endre, Tima Zoltán, Török Ferenc, Turányi Gábor, Turi Attila, Zakariás Attila, Zalaváry Lajos, Zoboki Gábor.

HUNGARIAN ACADEMY OF ARTS

The Hungarian Academy of Arts is a public body committed to national tasks concerning the arts—especially literature, music, fine art, applied art, design art, architecture, photography, film, performing art, folk art—as well as the analysis, support, education, national and international presentation and spreading of the arts together with the representation of Hungarian artists. MMA members are artists with outstanding creative or intellectual accomplishments in the Hungarian artistic field. MMA membership can be full, corresponding, honorary or supporting. Members of MMA are elected by direct or secret vote. The main task of MMA is to facilitate the prevalence and protection of the values of Hungarian and universal culture, the respect of the traditions of Hungarian arts and the birth of new and significant artistic works.

Section of Architecture

Chair of section: Prof. István FERENCZ Habil. DLA, Ybl-, Kossuth award architect

" We turn our attention to those Hungarian cultural values that have preserved their validity through time and by which the world has also become richer. Our aim is to keep enriching Hungarian and world culture. Also, our task is to assist the discovery of new values and support the progress of young talents."

(István Ferencz)

DR. SZŰCS ENDRE AKADÉMIKUS 70 ÉVES

LAUDÁCIÓ

Dr. Szűcs Endre akadémiai
székfoglaló előadása elé

Jó, hogy vannak olyan emberek, mint Szűcs Endre. Reménység, hogy lehet még a mai zavaros, értékvesztett világban teljes életet élni, hogy a hivatás, sőt elhivatottság egységben lehet a megértéssel, szeretettel, szépre forduló kíváncsisággal és életörömmel.

Fellengzősnek tűnő szavak, de aki nemcsak munkáit ismeri, hanem személyes kapcsolatba is kerül vele, óhatatlanul elvarázsolódik. Mert minden egyes munkájának története van, saját meséje, amit a mester jókedvűen ont magából, és amitől a holt anyag – a házak, a rajzok vagy könyve fényképei – élni kezd, és érthetőbbé válik körülötte a világ.

De nézzük a tényeket.

Diákkorától kezdve vonzotta a népi építészet. Kereste a titkot, mi teszi őseink kunyhóit, paraszt- és polgárházait, templomait és kocsmáit összetéveszthetetlenül magyarrá. Végigrajzolta szinte a teljes Kárpát-medencét, legfőképpen Erdélyt, ahol Zakariás Attila barátjával aztán már nemcsak rajzban, de valóságban is átörökítették a gyimesi házakat. A lebontásra ítélt régi épületeket megvették, szétszedték, aztán Gyimesközéplokon, Borospataka tetején egy gyönyörű völgyben újra felépítették.

A „klasszikus" műemlékvédelem kezdő építészként lett a szakterülete. A műemlékfelújítások során találkozott a századforduló üvegablakaival. Évtizedek óta keresi, dokumentálja és rendszerezi a nagy-magyarországi üvegművészet remekeit. Ebből írta doktori disszertációját, és ennek eredményeit összegezte a pár éve megjelent, hézagpótló a *Megfestett fény – díszüveges munkák a történelmi Magyarország építészetében* című könyvben.

De az idő- és energiaigényes kutatás mellett is elsősorban építész Szűcs Endre. Alkotásai a Balaton-felvidéken sűrűsödnek, ahol paraszthházak, kúriák, présházak felújítási, revitalizálási terveit készítette el. Új épületei mindezt a tudást összegzik, mindegyik élhető, kényelmes, a tájhoz és a hagyományokhoz illeszkedő, ízes, szívet melengető hajlék. Házaival iskolát teremtett a Balaton északi partján: az álmodern, divatfüggő építészet helyett szeressük és becsüljük azt, ami csak itt, saját kultúránkban gyökerezve bontakozhat ki.

A tavalyi év során rangos kitüntetésben részesült: Külső-Somogyban az alsóbogáti Festetics-kiskastély általa tervezett helyreállítása Europa Nostra díjat kapott.

Összefoglalva: Szűcs Endre a Balaton-felvidék hagyományos építészetének megújítása, a népi építészeti emlékek dokumentálása és megmentése terén, és a XIX–XX. századi magyar építészet világszínvonalú színesüveg-munkáinak kutatása során kiemelkedő tevékenységet végzett.

Pécs, 2014. január

Dévényi Sándor építész

Dénes György felvétele

AZ ÉPÍTÉSZET MINT A NÉPMŰVÉSZET MEGŐRZÉSÉNEK ÉS TOVÁBBÉLÉSÉNEK LEHETŐSÉGE A BALATON-FELVIDÉKEN

Szűcs Endre akadémiai székfoglaló előadása

Hálát adok a Jóistennek, hogy a Föld ezen szép tájékára teremtett.

Megajándékozott egy gyönyörű, gazdag nyelvvel, egy párját ritkító zenei kinccsel, de megajándékozott egy csodálatos formavilággal is, a nagyszentmiklósi, rakamazi leletek keleties burjánzásától középkori templomaink bájos freskótüneményein, a Felvidék virágos reneszánsz sgrafittodíszein, erdélyi erődtemplomainak mesevilágán át a nagy szikla alatt megbúvó Torockó hófehér menyasszonyi ruhába öltöztetett díszletéig, a gyimesi patakfalvak boronafal-kerítés költeményéig, a dunántúli tornácok lomha, hullámzó dallamvilágáig, és a vakolatdíszek madárcsicsergéséig. Elődeink, példaképeink, mint a zenében *Bartók* és *Kodály,* nálunk *Lechner,* majd *Kós Károly, Toroczkai Wigand, Medgyaszay* és a többiek, most már *Makovecz* is, rájöttek, hogy csodálatos kincs birtokosai vagyunk. Ezt a kincset meg kell ismerni, meg kell menteni, és tovább kell adni. Ezt a nyelvet, melyen ezek bennünket megszólítottak, magunkévá kell tennünk, ezen kell beszélnünk, dalolnunk, táncolnunk, szárnyalnunk, környezetet alakítanunk, és hajlékot építenünk.

Igen, a régi korok falusi építészete is népművészet, olyan, mint a kerámiáink, varrottasaink, szőtteseink, pásztorfaragásaink, népdalaink, népmeséink, népi játékaink és népköltészetünk. Meg kell próbálnunk az építészetből is költészetet, játékosságot varázsolni, és ellenállni a múló világdivatok hívságainak. Én ezt megpróbáltam.

Nálam nehéz döntés volt az építészpálya választása, de mikor ez megtörtént, egy pillanatra sem volt kétséges, hogy milyen formanyelven fogok megnyilatkozni, milyen irányba kanyarítom a ceruzámat.

Gyerekkor. Pannónia foglya

Egy Vas megyei kis falu tornácos házában láttam meg Isten szép világát. Elvarázsolt a dunántúli táj magához ölelő emberi léptéke, a tornácok mediterrán lustasága, ahogy a forró nyári délutánokon boltíveik alatt megbúvik az árnyék, az istállók illatvilága fejéskor, a sokfunkciós tüzelőcsodákban az aszalódó vadkörte illata. Pannónia foglya lettem. Mindig lenyűgözött a paraszthházak kedves családszeretete, ahogy architektúrájukkal kistestvéreivé tudtak válni az idősebbeknek, a kastélyoknak, kúriáknak. Ahogy ámbitus lett az elegáns, olaszos loggiából, kódisállássá szelídült a nemes, klasszikus portikusz, és bájosan butácska vakolatdísszé változott a rozetta, a meander, az olaszkancsó és a klasszikus oszlopfő.

Én úgy gondolom, hogy a falu hajdanvolt egyszerű kőművese a vasárnapi misén elmélázott, mert elvesztette plébánosa szófüzérének fonalát, elmerengve felpillantott a kis falusi barokk templom mennyezetére, pilléreire, boltíveire, és másnap, mikor visszakapaszkodott az állványra, a szombaton félbehagyott építkezésén emlékezetből megpróbálta a látottakat utánozni a maga kissé esetlen, de tiszta szívű egyszerűségével. Talán nem is tudta, hogy nemcsak magának és a komájának alkot szépet, hanem, hogy ez egyszer falujának, megyéjének, hazájának is dicsőségévé válik.

Én is ilyen szerény robotosa volnék szakmánknak. Markánsabban merek hagyományőrző lenni, de finom eszközökkel mindig megpróbálom érzékeltetni házaim ma épített voltát.

A Műszaki Egyetemen nem nagyon találtam a helyemet. A Bauhaus nekem túl szikár, túl szögletes, túl racionális volt. A dunántúli kötődéseim mellett nagyon meghatározóak voltak családunk erdélyi kapcsolatai. Az akkor még nem igazán elfogadott szecesszió, historizmus vonzott inkább. A *Goncourt-fivérek* írják naplójukban: *„Az ókori görög, római, majd később a klasszicista művészet szép, de még szebb az ősi keleti, japán, kínai és iszlám, mert több benne az álom és a képzelet."* 1968-ban végeztem az egyetemet. Rettenetesen rossz hangulat volt, elég reménytelennek látszott a jövőnk. Dicsőséges csapataink ekkor vonultak be a Felvidékre. Évfolyamunkból nagyon sokan disszidáltak. Aki *Makoveczet* csak egy-két korrigálás erejéig ismerte, ilyet elképzelhetetlennek tartott. *Orosz István* fogalmazta meg nagyon szépen, amit akkor éreztem: *Nem csak térben, időben is lehet disszidálni.* Így aztán a múltban találtam meg a kapaszkodót, és műemlékes lettem.

A megfestett fény

A gyűjtőszenvedélyt Anyámtól örököltem, aki már kisgyermekkoromban kézen fogva cipelt végig az Ecserin és a kolozsvári szamosfalvi piacon. A Várban a Fiműv műem-

A marosvásárhelyi Kultúrpalota üvegablakai
fent: Kádár Kata (Nagy Sándor, Róth Miksa);
lent: Csaba királyfi bölcsője (Toroczkai Wigand Ede, Róth Miksa)

léki osztályán első feladatként egy, a háborúban megsérült szecessziós lépcsőház üvegablakainak helyreállítását kaptam. Igazán testre szabott munka volt. Felmérés közben átpillantottam a szomszéd ház udvarába, ahol is az enyémnél még szebb, buja szecessziós virágözön díszítette az acélszerkezetű lifttorony homlokzatait. Még egy pár kapualj, lépcsőház, függőfolyosó, és magával ragadott ez a világ. Elkezdtem gyűjteni a díszüveges házakat. Így lett ebből egy szakmérnöki diploma, majd egy doktori disszertáció *Színes üvegablakok Budapest századfordulós építészetében* címmel.

Evés közben jön meg az étvágy. Mellém szegődött még három építész *(Dörgő Miklós, Obreczán György, Földényi György)*, és két üvegfestő *(Fűri Judit* és *Gonzáles Gábor)*. Felosztottuk egymás között a megyéket, majd a vármegyéket is, és többéves kutatómunka eredményeként megszületett a *Megfestett fény. Díszüveges munkák a történelmi Magyarország építészetében 1945-ig* című könyv. Ez akkor, 2005-ben hézagpótló munka volt. Sem Bécsben, sem Prágában, az egykori Monarchia országaiban még sehol sem jelent meg ehhez hasonló, átfogó feldolgozás.

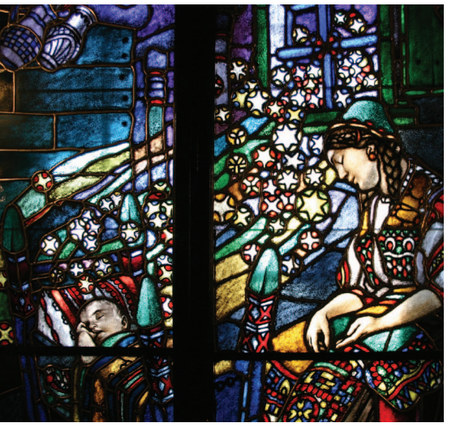

A Balaton-felvidék bűvöletében

A régóta folyamatos, nagy szerelem azért mindig a Balaton-felvidék volt.

Vas megyei házunkat szívfájdalommal ugyan, de el kellett adjuk. Így költöztünk át az egykori Pannónia egyik legszebb helyére, a Káli-medencébe, és ott is a legszebb nevű magyar faluba, Szentbékkállára.

Már kezdő építész koromban nagyon zavart, hogy szinte egyetlen nekem tetsző új házat nem látok ezen a szép tájon. Itt, ahol páratlanul gazdag hagyományaink vannak. A régi házak meg rohamosan tűnnek el. A déli part akkorra már elveszett. Az északi oldalon a XIX. század közepén elkezdődött nyaralósodási folyamat irtotta a régi házakat. Természetesen ennek volt a reformkortól kezdődően pozitív hozadéka is, melynek szép rekvizitumai maradtak meg Almádiban, Füreden, Badacsonyban, Révfülöpön és még sok helyütt. De a szőlők lassan eltűntek, a nyaralók felkúsztak szinte a hegytetőkig. Magasak, szélesek, sokfélék, hagyományőrzés sehol. Majdnem több a ház, mint a fa. Persze mindig tisztelet a kivételeknek. Paloznak és Csopak magasságában már lehet érezni valami archaikus fuvallatot. Minél inkább nyugatra tartunk, egyre több a zöld, kevesebb a ház, és még szőlőt is lehet látni. Aztán amikor bekukkantunk a belső medencékbe, sokszor az érintetlenség gyönyörűsége is megigéz.

A 89-es változásokkor arra jöttem rá, hogy műemlékes munka vajmi kevés lesz. Ekkor kezdtem egyre több időt tölteni Szentbékkállán, és munkáim java részét ide csoportosítottam. A harcot – mert ez az volt – a szőlőhegyeken kezdtem. Sokan nem tudták, ma sem fogadják el, hogy a magyarországi, hegyvidéki borospincéknek van egy több évszázada kialakult rendjük. A pincét be kell ásni a hegybe, a rétegvonalakra merőlegesen. Így a hátsó résznek kis földrátöltéssel vastag, szigetelő talajtakarója tud lenni. Ekkor lesz egy földi pincénk. A darálás és a préselés kellemesebb, ha zárt térben történik. Ezért építünk elé egy présházat. A szőlőművelés púpos embernek való – mondták az öregek –, mert a kapálás, metszés, szedés állandó görnyedést igényel. Kellett egy pihenőszoba. A présház elé ismét került egy helyiség. Így született meg a faluban már ismert háromosztatú parasztház kistestvére. Szerencsére a Balaton-felvidék nyugati részén még sok helyütt gyönyörködhetünk a lemenő nap fényében fehéren izzó oromfalak varázslatos látványában. Balatongyörök Becehegyén sok munkám akadt. Mindig félve látogattam meg ezt a csodával határos módon megmaradt oromfalat. Ez egy síró arc, szemeiből könny csorog. Többször kértem a Műemlékfelügyelőséget, csináljunk valamit. Mígnem egy kemény tél végén, olvadáskor egy nagy kupac agyagot és követ találtam a helyén. Csak itt-ott pislantott ki egy – száz év meszelését őrző – vakolatdarab. Én terveztem a polgármester házát, és rábeszéltem, hogy főhomlokzatán ezt rekonstruáljuk. Ennek kapcsán jöttem rá, hogy itt még sok a dolog. Rengeteg a megmentenivaló.

Szentbékkálla, Öreghegy, a Német-család pincéje

A szentbékkállai Öreghegy egyik legrégibb pincéje. Présházában kandalló, pince előtere, rendhagyó módon méretes tölgygerendák gyámolította fafödém. Jelenlegi állapotában is festői. Én a konzerválását így is el tudtam volna képzelni.

A tulajdonosok a nádtető lecseréléséhez megvették már az eternit hullámpalát. Komoly pszichológiai hadviselés eredményeként hallgattak rám, a hullámpalát eladták, maradt a nád, a befalazott ablak megnyitásával a ház visszanyerte eredeti szépségét. Abban az időben (1970-es évek) segítőtársam a műemlékké nyilvánítás volt. Az idő tájt évi 6000 forintot kapott a jól karban tartott műemlék. Ez ma nevetségesnek tűnik, de akkor például ebből egy kéményt meg lehetett építeni. Bezzeg ez ma az uniós szabványok miatt százezres nagyságrendű ügy.

Szentbékkálla, Öreghegy, a Szűcs-család pincéje

Családunk tulajdonában van egy szintén koros, szép, kétszintes présház. Házunk büszkesége a mestergerenda felirata:

ELŐSZÖR SZOLGÁLT 76 ÉVIG / MÁSODSZOR VÖLVÉTETETT SZT GÖRGY 1848 1772

A felirat bája a fölvétetett szóban az *f* betű *v*-ként írása, ugyanis svábok voltak.

Ezt a tényt igazolja az év és a hónap fordított írása is. Az 1772-es dátum honfoglalás kori leleteinket is idéző futókutya-mezőben díszeleg. Ez a két periódus szépen látszik az épület nyílászáróin és homlokzati díszítésein.

Viccesen szoktam mondani, hogy életem fő műve ez a többfunkciós tüzelőberendezés. Játékos hangulatomban összeházasítottam egy dunántúli kétsütős, vízmelegítős sparherdet egy székely cserepesbe oltott Vas megyei katlannal.

Szentbékkálla, Öreghegy, Stumpf-féle pince

Az egykor nádtetős házat maga a tulajdonos gyűjtötte fel egy tavaszi „legeltetéskor", amikor az elszáradt aljnövényzetet „vörös kakassal", azaz égetéssel kaszálják. Csodával határos módon hosszú évekig megmaradt a boltozott kandalló kéményestül. A helyreállítást analógiák segítségével végeztük. Ezekben a házakban WC persze nem volt, de ma már természetesen fürdőszoba nélkül egy présház-nyaraló elképzelhetetlen. Ennek kialakításához segítségül hívtuk az oldalistállót.

A Balaton-felvidék nyugati részén volt ez divat. A lakóház és az évszázadok óta a család tulajdonában lévő présház sokszor több kilométerre volt egymástól. A gazdáknak célszerű volt legalább egy hétre menni, természetesen szekérrel. Mivelhogy a „ló is ember", nem lehetett csak úgy, a diófa alá kikötni. Saját istállót kapott.

A burkolatszerű terméskőfelület a kivitelező meglepetése volt. Majdnem a guta ütött meg, amikor megláttam. Az agyagba rakott kőfal csak úgy működik, ha a kövek legnagyobb felületükkel simulnak egymáshoz, így kapjuk azt a szép tektonikus kőfelületet.

Szentbékkálla, Öreghegy, Mádai-présház

Maradjunk az Öreghegyen. *Mádai Szilvia,* mint még jó pár építtetőnk, a barátunk lett. Kőhajításnyira vagyunk egymástól a hegyen. Ennél a háznál próbálkoztam először azzal, hogyan lehet olyan ablakot tervezni a padlástérbe, ami még emlékeztet az egykori szoborfülkére, de méretei a megrendelőnek is elfogadhatóak. Hungarocellből kivágott mintákkal kísérleteztem. Itt az oldalistállóba háztartási helyiséget és egy szaunát építettünk. Több helyen is eljátszottam a gondolattal, hogy a kint használatos tüzelőberendezésekből hogyan lehetne homlokzati motívumot varázsolni. Ez nem csak dísz, használják. A szaunát én is.

Fent: Szentbékkálla, Öreghegy, a Szűcs-család pincéje • középen: Szentbékkálla, Öreghegy, Stumpf-féle pince • lent: Szentbékkálla, Öreghegy, Mádai-présház

Balatoncsicsó, Szent Balázs-hegy, Német-pince

Ezt a helyreállítást harminchat évvel ezelőtt készítettük. Az oldalistállót terméskő felülettel szoktam helyreállítani, így az aszimmetria nem zavaró. A színt a falkutatás alapján állítottuk helyre.

Balatoncsicsó, Szent Balázs-hegy, Szórády-présház

Kedvenc kis présházam, egy nyaralóbonszai. Van benne minden: óvatosan megnagyobbított, borozásra is alkalmas kódisállás, nappali-konyha-étkező egyben, kis fürdőszoba, borospince, minigaléria a padlástérben, három szobával. Az egyik külön bejárattal a szőlőből.

Balatonszepezd, Végmáli-dűlő, Szabó András présháza

A tulajdonos építtetőből jó barátta vált. A présház műemlék volt. Vállvetve harcoltunk a hatóságokkal, de igyekezetünket végül is siker koronázta. Kiharcoltunk egy L alakú toldást terméskő felülettel visszafogva.

Balra: Balatoncsicsó, Szent Balázs-hegy, a németek pincéje • jobbra fent és lent: Balatoncsicsó, Szent Balázs-hegy, Szórády-présház (Dénes Eszter felvételei)

Balatonszepezd, Végmáli-dűlő, Szabó András présháza

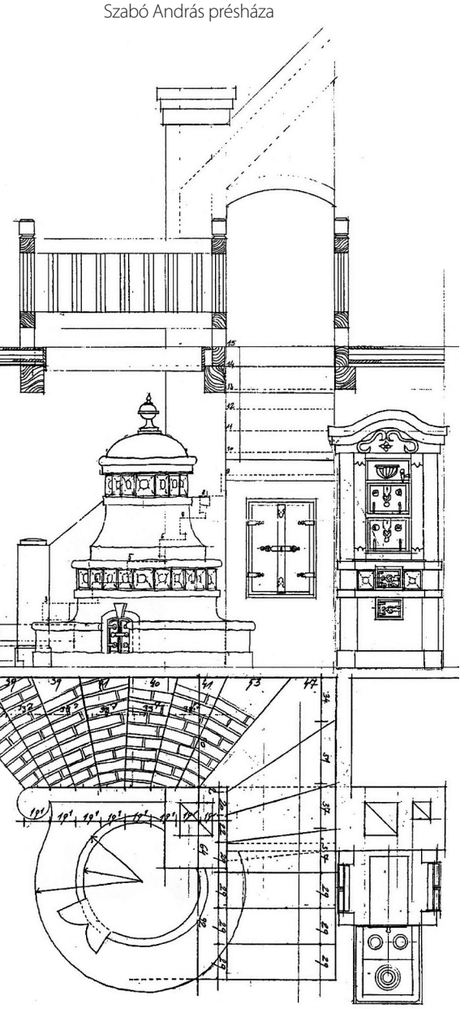

Makovecz atyamesterünk szokta volt mondani: *Úri jókedvemben csináltam*. Ezzel a házzal én is így voltam. A felütést a présházban talált kis bekeretezett képecske adta. Születésnapi versike időmértékes skandálással. Az iniciálék az ünnepelt nevét rejtik. Amikor fafejű és kórólelkű hatóságokkal vitatkozik az ember és ettől rettenetesen elfárad, egy ilyen kis epizód felüdülést ad. Szép a mi szakmánk, érdemes tovább csinálni. A nappali térben összekapcsoltuk a hagyományos és a modern konyhát. A búboskemencére rátekeredő, téglával induló, de a galériához faszerkezettel illeszkedő lépcső jó játék volt a tervezőnek. A kéményelhúzásból a lépcső felett kialakuló „bújj, bújj, zöld ág" az unokáknak is kedvence.

Balatonfüred, Bocsár-dűlő, Kovács P. József háza

Balatonfüredet nyugatra elhagyva érkezünk a Bocsár-dűlőbe. A vízbe nyúló Tihany-félsziget két Balatonnal ajándékozza meg a kilátásban gyönyörködőt. *Kovács P. József*, az egykori tévébemondó és remek ízlésű felesége vásárolta meg ezt a szörnyen kinéző présházat. Amikor kivittek a helyszínre, majdnem elájultam. Aztán, ahogy mértem fel a házat, megtaláltam a kagylóban a gyöngyszemet. Egy XIX. század közepi klasszikus pince-présház bújt meg a szörnyű vasbeton toldások fojtogatásában. Ez nemcsak ronda volt, hanem kialakult az a „keresztbe tett" épület, ami ellen évek óta küzdöttem. A kemény betonfalakat elbontani, a törmeléket elszállítani macerás lett volna, ezért úgy döntöttem, hogy minden megmaradhat, csak egy kicsit átfazonírozzuk. A tereket összekapcsoltuk. A modern konyha itt is elbújt a búbos kemence és a sparherd mögé. A boltozott pince egy darabja a nappali része lett, mert a palackos borok tárolásához kisebb hely is elég. A nagyméretű tornáccal takartuk el a betonépítményekkel eltorzított eredeti épülettömböt. A tornác játékos gesztussal kilép a Balaton felé, és amikor a régi épület homlokzati szélességét eléri, nyeregtetős sapkát kap. Így visszabillentettük épületünket az – oromfallal a víz felé néző – öreg pincék világába. Ezzel a beavatkozással 1996-ban *Az év háza* díjat kaptunk.

Tihany, Óvár, présház-átalakítás

A következő esztendőben, 1997-ben ez a ház is *Az év háza* lett. Az építtető mérőszalaggal mérte fel a füredi házat, mondván, hogy neki ugyanilyen kell. Ez persze lehetetlen, tehát itt egy másféle csellel operáltunk. A nagy társaság tornácon történő kiszolgálása mellett itt kívánalom volt, hogy az épületet a padlástérben is növeljük, azaz szélesítsük. Ezzel a feladattal már korábban is találkoztam. Sokszor igény az épület megtoldása tornáccal. Alapjában ez nem lenne ellenemre, de a régi ház utcai homlokzati arányait, gerincmagasságát károsan befolyásolná. Ha ezt nem akarjuk, a toldást ferde tető alá bújtathatjuk, de homlokzatunk így aszimmetrikussá válna. Üvöltene a toldás ténye. Mégis emellett döntöttem. A magyar népi építészet sok megoldást tud a bejáratok hangsúlyozására. Ott van a rengeteg kódisállás, pincegádor (egyes helyeken szakállszárító, kendőkötő), ha ezek lehettek a tornác előtt az udvaron, miért ne lehettek volna a tornác előtt az utcán is, mint például a pletykapadok. A tetőhajlás nemcsak azért van, mert organikusok vagyunk, hanem azért is, mert ezzel a „nyújtózkodó macska" gesztussal oldottuk meg a kifelé lépegető, egyre szélesedő tornác feletti, nagyobbá vált padlástér szerves csatlakozását a kisebb utcai fronthoz.

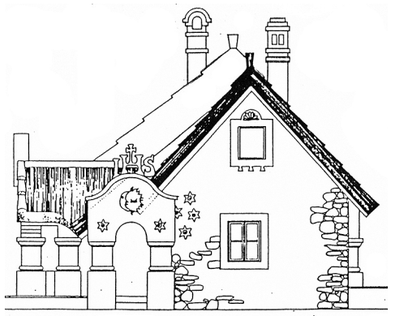

Tihany, Óvár, présház-átalakítás

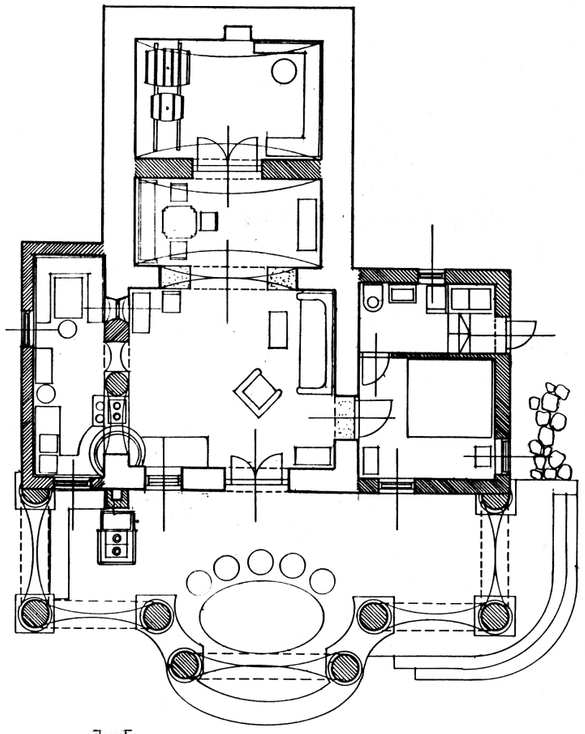

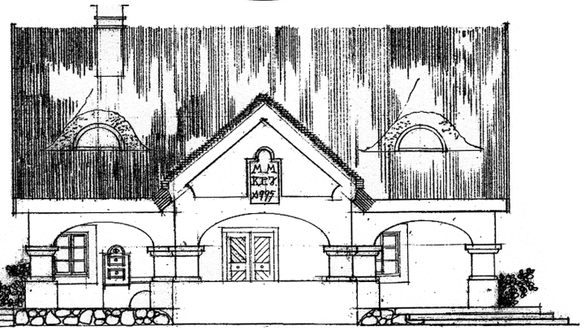

Balatonfüred, Bocsár-dűlő, Kovács P. József háza

Füle, családi ház átalakítása és bővítése

Ez is feledhetetlen élményem volt. Egy orosz hölggyel dolgozhattam együtt. Ő is szenvedélyes gyűjtő, közös munkánk örömzenélés volt. Fő feladatként itt is a ház tornáccal való bővítését kaptam. Szerencsére megtaláltuk a padláson az egykori udvari kódisállás faragott fa oromdíszét. Erre komponáltuk az immár Mérmű-motívummá avanzsált utcai tornácindítást. Az építtetők szenvedélyesen szeretnek főzni. Ismét játszottam egy jót. A nappaliból kilépve rögtön hozzáfoghatnak a kerti főzéshez. A két tűzhelyben egyszerre lehet levest főzni, bográcsozni, kacsát sütni, vizet melegíteni. Amennyire az építtetők között egyre népszerűbbek lettünk, a szakmában (főleg a műemlékes hatóságoknál) rengetegen megkérdőjelezték építészeti hozzáállásunk jogosságát. Csalunk, becsapjuk a turistákat, a gyermekeinket és az unokáinkat, mert nem tudják, mi épült a XIX. sz. derekán, és mi a XX–XXI. sz. fordulóján. Aztán meg hol a Velencei Charta? Ezt most nem részletezném, mert külön értekezés témája lehetne. A vakolatból kifaragott datálást magam készítettem. És itt jön a játék. Nem lehet tudni, az 1800-as vagy az 1900-as években készült-e, és ott is melyik évtizedben.

Dörgicse, Somossy-présház-nyaraló

Minden ház egy új kihívás, új kaland. A ház ura markánsan hagyományőrző, felesége inkább a modern felé hajló. A Balaton-felvidéki motívumok szabadabb kezelése ad egy posztmodern hangulatot a háznak. A galéria korlátja bontott, régi tölgygerendák közti vastag üveg. Itt sikerült megvalósítanom régi álmomat, egy hucul kályhát. A Kárpátalján élő, a magyarokkal több évszázada rokonszenvező nép sajátos népművészet birtokosa. Miért, miért nem, kerámiáik színvilága rokon a székelyek – még a korondi kék-fehér előtti – ősi színeivel, figurális, narratív formaviláguk a somogyi pásztorfaragások naiv báját idézi.

Lent: Füle, családi ház átalakítása és bővítése • jobbra: Dörgicse, Somossy-présház–nyaraló

Szentbékkálla, Toldi utca , lakóház és faluvégi kálvária

Családunk tulajdonában van Szentbékkálla Kőtenger felé vezető faluvégén egy ház. Szinte romként vásároltuk meg, csupán utcai homlokzata őrizte egykorvolt szépségét. A lopott tornácról már csak a belső folyosó hevederívei árulkodtak. A kosáríveket analógiák segítségével állítottuk helyre. A főhomlokzat felületéről az eredeti vakolatot csak ott távolítottuk el, ahol okvetlenül szükséges volt. Az épület előtt állt egy kálvária szoborcsoport, melyet szobrász barátommal közösen állítottunk helyre. Családunk elhatározta, hogy a millecentenáriumra egy keresztutat épít telekhatárunk vonalában. Elképzelésünk szerint valamennyi szoborfülkébe más-más, de hasonló szellemiségű művésszel készíttetünk stációképet. Augusztus 20-ára mind a tizennégy kis kápolna elkészült. Egyelőre egy *Melocco Miklós*- és egy *Petrás Mária*-műalkotás van a helyén. Ígéretet kaptunk *Kun Évától, Somogyi Győzőtől, Szkok Ivántól* és *Borbás Dorka* üvegművésztől. Sajnos *Udvardy Erzsébet* betegsége, majd halála miatt felkérésünket teljesíteni nem tudta. Több jelentkező is volt már, aki akár ingyen is dolgozna, de mi minőséget akarunk.

Fent: Szentbékkálla, Toldi utca, faluvégi kálvária
lent: Szentbékkálla, lakóház (Dénes Eszter felvételei)

Szentbékkálla, Toldi utca, lakóház helyreállítása

Ezek a Káli-medencei falvak mind Árpád-kori települések. Néhány utca még őrzi a középkori, védelemre kitalált fűrészfogas beépítést. A 2-es számú ház is ebbe a sorba illeszkedik. Kontyolt főhomlokzatát nyeregtetős oromfalasra állítottuk vissza. A tornáccal megtoldott ház utcai kapuépítményével itt is ügyeskedtünk, de a legélvezetesebb játékot a homlokzati vakolatdísz adta. Szentbékkálla, lévén szegény jobbágyfalu, címerrel nem rendelkezett. Volt viszont hegybírói pecsétje. A legöregebbet (állítólag XVI. századi) a Veszprémi Múzeum őrzi. Az adományozó a pecsétőr, a Nagy család volt. Leszármazottjuk ma is él. A pecsét ószövetségi jelenetet ábrázol. Mózes elküld tizenkét embert az Ígéret Földjének megkeresésére. Tíz visszatér dolgavégezetlenül, kettő csak nagy sokára; hosszú rúdon két óriási szőlőfürtöt cipelnek, és büszkén adják hírül, hogy megtalálták a Kánaánt. Egy későbbi pecsét *Somogyi Győző* gyűjtése. Ennek ihletettségében álmodtuk meg *Fábián Gusztávval* a vakolatdomborművet.

Csopak, Nagykúti-dűlő, Koralevics borház

A kivétel erősíti a szabályt. Itt a rétegvonalakkal párhuzamosan áll a két présház. Utánanéztem: egy család tulajdona volt a két telek, és apa-fiú vagy két testvér épített itt ikerházszerűen, mindkettőt saját pincével. Közel voltak az úthoz, és itt, mivel még lankás a terület, hegybe vájni nem lehetett. Amit tudtunk, megtartottunk, de az új szárnyat már erre merőlegesen építettük. Homlokzatát vakolva fehérre festettük, a régit terméskő burkolattal csendesítettük, így a házat visszabillentettük a hagyományos rendbe. A vaspalettákkal egy hajdanvolt, de elfelejtett ablakformának állítottunk emléket.

Csopak, Szent Donát borház

Balaton-felvidéki tevékenységem szintézisének tartom a csopaki Szita-hegy Szent Donát-borászatát. Örömteli játék során alakult ki három ütemben egy földi pincéből a nagyméretű borászat-borozó-étterem-panzió. Mikor mennyi földet tudott még hozzávásárolni az építtető, úgy engedett a hatóság egyre nagyobbat építeni. A végeredmény egy Balaton-felvidéki emeletes présház és egy tornácos lakóház összeölelkezése.

Köveskál, Szabó Attila lakóháza

Páratlanul szép táji környezetben, Köveskál falu végén, a Kővágóőrs felé vezető út mentén ugyanezzel a gondolattal játszottunk. A markánsan meredek telek itt is lehetőséget adott a kétszintes présház és a falusi tornácos parasztház összeházasítására. Az építkezés dandárja 2004-ben történt, melynek decembere, úgy Mikulás táján, elég zord volt. A világon példátlan módon egy nép megtagadta egykori honfitársait. Az események engem nagyon megviseltek. Az útmenti keresztek, szoborfülkék gyakran örömteli vagy szomorú eseményeket örökítenek meg. Én itt írtam és rajzoltam ki magamból a keserűséget egy fohásszal. *Petrás Mária* akkor már jó barátom volt, őt kértem meg égi patrónánk, a Szűzanya megformálására.

A szemközti oldalon fent: Csopak, Nagykúti-dűlő, Koralevics-présház • lent: Csopak, Szent Donát Pince és Borház • ezen az oldalon fent és lent balra: Köveskál, Szabó Attila lakóháza • lent jobbra: Szentbékkálla, útmenti szoborfülke Petrás Mária kerámiaszobrával (Dénes Eszter felvételei)

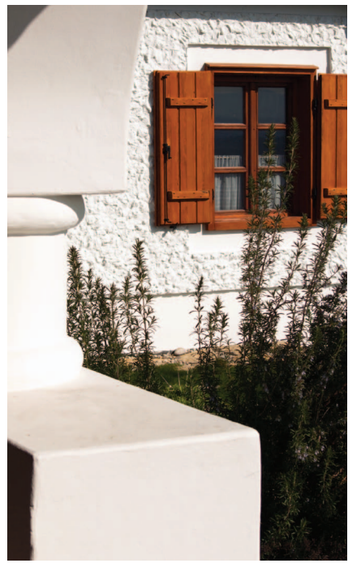

Puszta Sándor • **CINKENYOM**

hajnali hóban
cinkenyom
fölibe hajlok
olvasom

mélyülő ferde
hó-rovás
sorsokat rejtő
ékírás

őseim írtak
így ahogy
egysoros verse
fölragyog

tűnődve titkán
ballagok
én is hóba írt
jel vagyok

marad ha létem
itt hagyom
utánam csöppnyi
cinkenyom?

dr. Szűcs Endre (1944)

1968 • Budapesti Műszaki Egyetem, Építészmérnöki Kar diploma
1981 • *Műemlékvédelem és konzerválás* szakmérnöki diploma, BME
1983 • Doktori fokozat, *Színes üvegablakok Budapest századfordulós építészetében*
1968-76 • Mélyépterv
1976-82 • FIMÜV
1982-86 • Szépítők Műemléki Tervező Társaság, stúdióvezető
1987– MÉRMŰ Építészeti Iroda, stúdióvezető
2003– Vitrázs Egyesület tiszteletbeli tagja, Lengyelország
2013– Magyar Művészeti Akadémia levelező tagja
1980, 1982 • Építészeti Nívódíj a FIMÜV Műemléki Osztály építészeivel
1990 • Magyar Műemlékvédelemért emlékplakett
1995–2007 • Hat ízben Az év Lakóháza, és hatszor Veszprém megye Év Háza Díj
2006 • Magyar Köztársasági Érdemrend Arany Érdemkereszt
2008 • Pro Minoritate díj, Esterházy Emlékbizottság, Rákóczi Szövetség
2011 • Pro Architectura díj
2012 • ICOMOS-díj
2013 • Europa Nostra díj
2014 a Magyar Művészeti Akadémia levelező tagja

MESE A GYIMESEKRŐL

Szűcs Endre

Egyszer volt, hol nem volt, talán igaz sem volt. A magyarországi utazó elhatározta, hogy nem nyugat felé veszi útját, hanem keleti irányba indul, és alig kell többet mennie, mint München, máris Gyimesben van. Érdemes nekivágni ennek a közel 750 kilométeres útnak, megéri. Elhagyjuk a nagy magyar Alföldet, átlépjük a lazává szelídült határt, megmásszuk a Királyhágót, végigutazzuk a Sebes-Körös völgyét, megpihenünk a kincses Kolozsváron, majd a Maros folyása jelzi ki utunkat. Egy dimbes-dombos fennsíkon haladunk, mígnem újra egy nagy hegy, a Hargita állja az utunkat. Ezt megmászva elénk tárul a gyönyörű Csíkimedence, fővárosával, Csíkszeredával.

A várost a csíksomlyói búcsújáró templom két tornya koronázza. Mindez egy pompás zöld keretben, ami nem más, mint a Kárpátok. Most már csak ezt a nagy hegyet kell megmásznunk, hogy elérjünk a csángók mesebeli földjére. A hegy tetejéről a vizek itt már nem Magyarország felé folynak, hanem „bé Romániába". Abból a kis forrásból, melybe belemerítjük poharunkat, lesz a Tatros, hogy pajkos kanyarulataival kijelölje a Gyimes völgyét. Mire ez a patak Gyimespalánkára ér, nagy folyó lesz belőle. Meg is növekedhet, mert jobbról-balról temérdek kis patakocska táplálja. Repülőről lenne ezt igazán szép élvezni, csodálatos organikus élmény. Mint az ember tenyerén, vagy a falevélen az erek, meg biológia iskoláskönyveink első lapjain a kétszikű növények gyökerei. (Talán valami ilyesmiből indul az organikus építészet?)

A főpatak, a Tatros mentén alakult ki a három nagy helység: Gyimesfelsőlok Gyimesközéplok, Gyimesbükk. De honnan is van ez a „gyimes" szó? Hát a gímszarvasból. A *lok* eredete pedig nem a latin *locus* vagy a román *localitate,* hanem egy ószláv szóban keresendő, mely hegyi, patak menti rétet jelent. A beömlő rengeteg patakból pedig közel harminc egy külön kis falucska, …pataka végződéssel.

Megint tankönyv jut az ember eszébe, most az építészettörténeti. Ezek a patak menti települések. Középen kanyarog a víz, mellette a kocsiút, jobbra-balra házak, veteményesek, gyümölcsösök, majd a legelő és a kaszáló, hogy mindezt a fenyőerdő csipkebordűrje koronázza. Tökéletes egység, gyönyörű látvány. A kis patakok neveiket formákról, eseményekről, természeti jelenségekről (Görbe, Sötét, Bornyúvész, Hidegség), és a betelepülő családokról (Gáborok, Antalok, Bartosok, Szőcsök) kapták. Lapozzuk fel most egy kicsit a történelemkönyvet! Ha ezen az imént felrajzolt úton haladunk, körülbelül ugyanazt az utat járjuk, mint eleink, az elvándorolt székelyek, akik valami elől menekülve (katonaság, porkoláb, szerelmi bánat), vagy az elfogyott termőföld helyett újat keresve, vagy tán a szabadabb világ után vágyva, elcsámborogtak, elcsángáltak. A csángó kifejezés születésének ez a legkézenfekvőbb magyarázata, de vannak fineszes néprajzkutatók, akik szerint a csengetés, csingatás, csángatás szóból származik. Ennek is lehet igazságalapja. Határőrvidéken vagyunk. Ha jött a tatár, a török, a besenyő, vészjeleket a dombokon rakott tüzekkel vagy harangocskákkal, az úgynevezett lármafákkal adtak. Találtunk is egyet Gyimesbükk határ felé eső végében. Megérkezett hát a székely. Vize volt, mert az van bőven, fája is szerteszét. XVII–XVIII. századot írunk. Nem elég az erdőben levő vad, szükséges a termőföld is. Ki kell vágni a patakig lehúzódó erdő alját, s a fából házat kell építeni. A maradék jó lesz a tűzre, mert a telek korán jönnek, sokára mennek, és nagyon hidegek tudnak lenni. Feljebb is kell vágni még egy jókorát, hogy legyen hely a pityókaföldnek (krumpli), meg a legelőnek és a kaszálónak. A rétek egykori erdő volta ajándékoz meg azzal a csodával, amit a dimbes-dombos, örökké szelíden hullámzó, füves-virágos felületek látványa nyújt. Valamennyi dombocskából fenyőfa nőtt ki egykor.

A mese fontos részéhez érkeztünk. A XX–XXI. század fordulójának két vándora, *Zakariás Attila,* sepsiszentgyörgyi építész és jómagam, szintén erre „csángáltunk", addig-addig, míg teljesen beleszerettünk ebbe a mesevilágba. 1993 és 1996 között a Magyar Tudományos Akadémiától megbízást kaptunk a gyimesi népi építészet még fellelhető emlékeinek kutatására. Innen a mesét már az építész pennájával folytatjuk.

Tehát a csángó kivágta az erdőt, szögletesre faragta a fát (bárddal, nem fűrésszel), és szépen egyiket a másikra rakosgatva, a sarkokon ügyesen összeróva elkészítette a falakat. Mindezt a patakból kihalászott kövekből készített alapra helyezte. A padozat és a födém szintén bárdolt gerenda, deszkaborítással (padolással). A vékonyabb fákból kijön a fedélszék (itt *szarvazat*), erre jön a lécezés, majd a fazsindely. A zsindelyt *pattintják* (hasítják), hogy a szál mentén váljék el, a szerkezete ne sérüljön, ne szívja, hanem szépen lecsorgassa a vizet. Az ősi házak teteje meredek hajlású (60° körüli), erről lecsusszan a hó. Ereszcsatorna nem volt, csak a bejárat felett egy kettévágott, kivájt fa, ágból készített tartóval felfüggesztve.

Egykor a füst szabadon áramlott a hiuba (padlás). A falazott kémény elterjedése után sem építettek földszintről indított kéménypillért. Drága volt a tégla, fája meg volt bőven mindenkinek. Ezért aztán a padláson átvetettek két fagerendát, és innen indították a kéményt. A füst egy vascsövön, függőlegesen törte át a mennyezeti deszkázatot, némi bádoglemez távolságtartóval, és ott fent már egy könyökkel, hagyományos módon bújt be a kéménybe.

Leggyakoribb tüzelőberendezés az „érckályha", valójában egy csikótűzhely, melyet kezdetben Szentkeresztbányán, majd Csíkszeredában gyártottak. Cserépkályha vagy kemence a házban nem volt. Ez utóbbiban csak kenyeret sütöttek, és legtöbbször különálló kis építmény volt az udvarban, esetleg egy sütőházba rakták fel.

Kezdetben a lakóházak kívül vakolatlanok voltak, csak belül vakoltak, a boronákra szegezett vékony lécrácsra felhordva. Díszítés kevés volt, időnként az ablakok körül egyszerű, sima, fehérre vagy világoskékre meszelt vakolati keret jelent meg. Később már kívül is vakoltak, lécrácsra felhordva. Gyakran előfordul, hogy a lécek felszegezése után a bevakolásra már nem futotta.

De addig is szépen kell kinézzen a ház, ezért a lécrácsot egyszerű fésűs vagy halszálkás mintára szegezték fel, ezzel a lécek homlokzati dísszé váltak. A bevakolt faházak még egy darabig őrizték a régi formát. Megmaradtak a faszerkezetű, faoszlopos, fűrészelt mintás korlátok.

A gazdasági épületek is boronából készültek. Különösen gyönyörűek a csűrök. Festőivé teszi őket a beérett fafelületet színesítő, fehérre meszelt kis vakolati folt. Az istállórész falát kívülről is vakolták, nehogy az állatok télen megfázzanak.

Az építési mód a fa fogyásával, illetve drágulásával kezdett megváltozni. A falrakás fachwerkhez kezdett hasonlítani. Oszlopokat állítottak, és közeiket vékonyabb, rövidebb fagerendákkal töltötték ki. Most már kívül-belül vakolni kellett. Díszítésben a házak hasonlóan polgáriasodnak, majd gicscsesednek, mint ahogy az archaikus népzene műdallá, majd lakodalmasrockká változik.

Megható viszont, hogy a csűröket ma is a régi típus szerint készítik. Hasonlatos ez a székelykapuk divatjának tovább éléséhez. A kutatómunka során örömmel tapasztaltuk, hogy viszonylag sok régi ház maradt meg. Megörökítettünk szép, eredetiben megmaradt együtteseket. Két generáció kéttípusú lakóháza, csűr, nyári konyha, sütőház, szénatartó, „disznópajta" (disznóól). A gyimesi portán nagy a rend. Külön helye van a virágoskertnek, külön kapirgálnak a tyúkok, külön vannak a lovak és a tehenek. Elhasznált autógumi meg egyéb kidobott holmi nemcsak azért nem szennyezi az udvart, mert a szegénység miatt nincs autó és felesleges holmi, hanem azért sem, mert akkor ott fű nem nőne. Az pedig itt a legnagyobb kincs. Konzerválódott a fakitermelő, állattartó, önellátó életmód. Hagyományból is meg szükségből is, mert munkahely – csakúgy, mint idehaza – nincs.

A gyimesi rend adja a táj egyéni bájának egyik legfontosabb elemét is. Ez a kerítés. Mindent elkerítenek. „Kertelnek" – ahogy itt mondják. Még véletlenül sem legel ott a tehén, ami kaszáló részére fenntartott, és nem illik a szomszéd füvébe sem belekaszálni. Így nemcsak az utcai kerítés, hanem a mindenhonnan látható, a hegyre felkúszó oldalkerítések is építészeti díszítőelemei a portáknak éppúgy, mint a tájnak.

A jelen írás kereteit szétfeszítené, ha a főpatak középületeit is taglalnánk. Figyelemre méltó a gyimesfelsőloki kaszárnyaegyüttes, mely a Trianon előtti ország legkeletibb katonai bázisa volt. Ugyanígy a vonatok is itt, Gyimesbükkön álltak meg utoljára magyar földön. Szerencsére a nagyállomás szép, eklektikus épületei még megvannak. Nem úgy, mint a félgömb alakú határkövek, melyekből már csak mutatóba maradt néhány. Elfújta őket az idő, meg az ostobaság. A három Tatros menti nagyfalunak megvannak a saját templomai. A legöregebb, XVIII.századi, a határ mellett a kotrománci, és a legfiatalabb a gyimesfelsőloki sziklára épített Szent Erzsébet-templom, mely egybeépült a magyar tannyelvű, katolikus gimnáziummal.

Ebbe a fentebb kötött kis csokorba még beleférnek a kis patakok kápolnácskái, melyek inkább a népi építészet gyöngyszemei. Olyanok, mint a parasztházak, csak tornyuk van. Talán még jobban hasonlítanak az udvari kenyérsütő kemencékre, melyeknél a kémény a torony, a cseréppel fedett tűztér pedig a hajó. Ennek a mesének talán legkedvesebb szakrális emlékei. Hasonlókat visznek kicsiben a betlehemesek karácsonykor. Csak néhányat említsünk meg: Szent Antal-kápolna Rajkókpatakán, Sarlós Boldogasszony-kápolna Bándpatakán, Id. Jakab apostol-kápolna Farkaspallón, Keresztelő Szent János-kápolna Háromkúton.

Szólnunk kell még a vízimalmokról, vízifűrészekről. A sebes vizű patakokon rengeteg gépezet muzsikált. Mára már csak négy, a görbepataki, a hidegségi, a középloki, valamint a palánkai dolgozik. Ez utóbbi „gáter" (vízifűrész) is egyben.

Munkánk során sajnos azt is észrevettük, hogy fogynak a házak. Nem divat a régi ház, ugyanúgy, mint pár évtizede nálunk. Lebontják, szénatartót, disznópajtát építenek belőle, vagy lekicsinyítve felviszik a hegyre kalyibának, azaz nyári szállásnak.

Gyimesről nem beszélhetünk, ha nem említjük meg a kalyibavilágot. Ma is, éppúgy, mint pár száz éve, Szent György napján felköltöznek a hegyre, a nyári szállásra, a „nyáralóba". Székelyföld más részein ezt esztennának hívják, de itt a kalyiba, kaliba elnevezés honosodott meg. Valóban, nagyon szerény faépítmények ezek, kerítéssel körülvéve, ahová éjszakára behajtják az állatokat. Kutya mindenképpen kell, nemcsak a tereléshez, hanem a medve jelzéséhez is. A kis házikóban egy ágy, egy asztal, pár szék és egy láda az összes berendezés. Láttunk olyan szállást, ahol sötétedéskor a gyöngytyúkok bekéredzkedtek az ágy alá. A gazdaasszony a világ legtermészetesebb módján libbentette fel az ágytakarót, hogy az állatok elfoglalhassák megszokott helyüket. A hegyi szolgálat, mint hajdanán, Szent Mihály napjáig tart.

Arról beszéltünk, hogy fogynak a házak. Így jött a gondolatunk. Szereztünk egy csodálatos telket, és alapítványi formában egy falumúzeumot építgetünk immár tizennyolc éve. Társult hozzánk Salat Levente és felesége, Zakariás Erzsébet Kolozsvárról, valamint egy holland-fríz barátunk, Pieter de Haan a családjával. Megvásároljuk a régi házakat. A boronákat megszámozzuk, az épületet szétszedjük, szekérre rakjuk, és a területünkön újra felállítjuk. Az alsó gerendákat általában cserélni kell, de amit lehetséges, megmentünk, és újra felhasználjuk. A zsindelyezést mindig cserélni kell. Szerencsére van még néhány szakember, aki ért a pattintáshoz. A házakat igyekezünk a térségben gyűjtött bútorokkal és használati tárgyakkal berendezni. Jelenleg tizennyolc épület, és egy kápolna áll a területen.

Távlati céljaink között szerepel, hogy ez a hely a csendes kikapcsolódás mellett a témával foglalkozó konferenciák, egyetemisták, vándorok oktatási helye, további felmérések, kutatások bázisa legyen.

Gyakran elmerengek, hogy ez talán nem is igaz. Valójában egy szép mesében élünk, jó messzire elcsámborogtunk, és szinte vissza sem akarunk menni.

Master Architect Endre Szűcs

Dr. Endre Szűcs is a Master Architect honoured with Europa Nostra Award and an academician at the Hungarian Academy of Arts (MMA). He created a school of architecture by executing restoration works of farmhouses and press houses in the Balaton Uplands, making them livable and comfortable while preserving their couleur locale. He also authored a book based on his comprehensive research on the use of ornamental glass in the 19th and 20th century Hungarian architecture. Working together with Attila Zakariás, he established an open air museum in Gyimesközéplok (Transylvania, Romania) consisting of 17 houses. He is performing outstanding work in the field of renewing traditional architecture as well as documenting and preserving folk architecture.

CSALÁDI HÁZ CSÖMÖRÖN

Építészet, szöveg: Fábián Rigó Tamás
Fotó: Szegedi Antal

Az érsek a faluba látogatva kicsit sértődötten kérdezi az elöljárókat, hogy a megérkezésekor ugyan miért nem szóltak a harangok. Hetvenhét meg egy oka van annak – így szól valamelyik öreg –, az egyik például az, hogy nincs harangunk… – okított néha nagyapám, ha valami alapvető összefüggést nem akartam felismerni.

Még a nálam – most már! – három évvel fiatalabb *Bata Tibor* mondta egyszer, hogy először el szokta bizonytalanítani az építtetőket: például aki földszintes házat szeretne, azt lakótoronyra beszéli rá, és amikor már sikerült, akkor vissza, földszintesre… na és utána nekiállnak a valódi igényekre tervezni. Nos, itt az építtetőket nem kellett elbizonytalanítani. A feleségek valahogy kicsit korábban ismerkedtek össze – nekünk a legkisebb lányunk született akkoriban, talán éppen babanézőbe jöttek –, és hozták a rajzait az építeni tervezett házuknak: „véleményezésre". Az éppen földszintes volt ugyan, és a feladatot talán meg is oldotta, de jókedv és szeretet nélkül: éppen ez a két alapvető gesztus hiányzott, amivel a tervező saját magának és a megbízóknak adós is maradt. *Csengettyűje sem volt.*

(Volt viszont – akkor még – a helyi építési osztályon dolgozó ügyintéző felesége, aki a munkaszerzésemet – mert nagyon rövid idő alatt *megbízás* lett, a szó valódi értelmében – nem vette jó néven…)

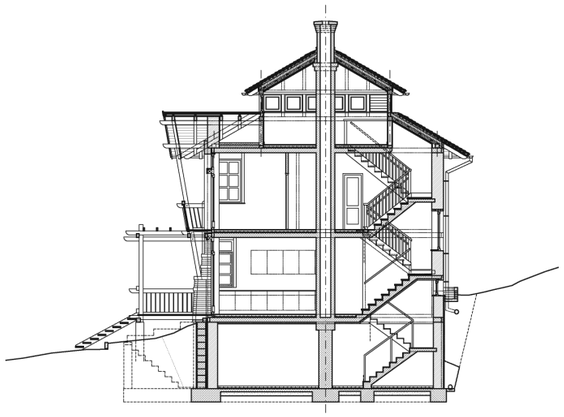

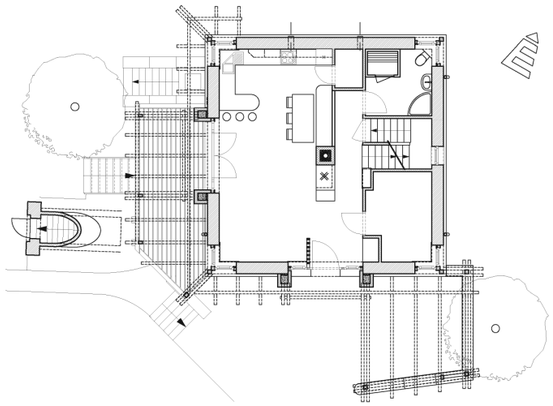

Szóval a hangulatot mentendő félretoltuk a terveket, papírt, ceruzát vettünk elő, és tréfából rajzoltam nekik-velük egy másik házat, kicsit lakótornyosat. Vették a lapot, megbízóm és kedves felesége néhány mondat és vonal után meghatározta a méretet: 8×8… Néhány óra múlva rajzokkal a hónuk alatt búcsúztak; hát, – gondoltam – most fel van adva nekik a lecke.

Arra azonban nem számítottam, hogy – talán már másnap – úgy jönnek vissza, hogy elrendezték a dolgot a korábbi tervezővel, és *ezt* szeretnék megépíteni. A vázlatokon már minden alapvetés kész volt.

Többszörösen szimmetrikus az épület, középen a kémény körül épített kéregpillér az egyetlen belső tartószerkezet, az épület statikusa *Pongor László* volt. A ház felülettérfogat aránya elég jó, a délkelettől délnyugatig tájolt nagy üvegfelületeket nyáron a nagy fák árnyékolják, télen viszont a szoláris nyereség számottevő: a terepadottságok miatt semmi nem takarja ki az olyankor alacsonyabban járó napot. A falak 44 cm vastagságúak, kiegészítő hőszigetelés nélküliek. Egyedül a háromrétegű üvegezésű ablakok belső káváit hőszigeteltük, a hőáramlást „kiegyenesítendő". A házat a földszinti téglakályha-kandalló fűti: a földszinti lakótereket közvetlenül, sugárzó hővel, illetve az emeleti szobákba és a toronyszobába akadálytalanul feláramló meleg levegővel.

Az épület magas minőségben készült el, dicséretére a kivitelező szakmai felkészültségének és az építtető szervezőkészségének. Sajnos a köztük lévő viszony az építkezés végére megromlott. Ebből következik az egyetlen súlyos hiányosság: a kéménynek – amelynek szerepét általában az egész megjelenésben nem lehet túlértékelni – a fejezete-burkolata nem készült el.

Szeretik. Ha van lehetőségem, meg szoktam kérdezni – már csak a tanulságok miatt is –, hogy mit kellett volna másképpen csinálni. A háziak szerint az emeleti elosztást. És hogyan? Hát úgy, ahogy rajzoltad… (A fotózásnál megemlítettem a feleségnek, aki ezt cáfolta: *így majdnem jó.*)

Most így utólag a képeket nézve talán benne van – *kicsinyítve! – Ekler* kaposvári egyeteme, *Jánosi* egyik négyszögesített kör háza, de inkább batás játékossággal oldva a *Sáros*-féle szigorú szerkesztést… nem is folytatom, *akinek szeme van, látja.*

Az átváltozást kísérő halk csengettyűszót szoktam hallani mindig, amikor arra járok, állítólag mások is. *Akinek füle van, hallja.*

Építészet: Fábián Rigó Tamás • építész munkatárs: Szegedi Antal • statika: Pongor László • építés éve: 2012

Family Home in Csömör

Tamás Rigó Fábián had just been through an unsuccessful project when he was approached by his friends, a married couple, who asked him to build their home. In no time, the memories of failure were gone and he was filled with newly found enthusiasm. The most striking fixtures in the charming little house are the circumferential pillar, built around the chimney, which also happens to be the only internal supporting structure, and the fireplace downstairs that gives off heat enough for the whole space.

Jelentkezzen Ön is az Év Homlokzata Pályázatra!

A Baumit Kft. által életre hívott Év Homlokzata Pályázat az elmúlt tíz évben a magyar építészet egyik rangos intézményévé vált. Célja az újonnan épült és felújított homlokzati megoldások értékelése és díjazása építészeti, esztétikai, műszaki és gazdaságossági szempontok alapján.

A pályázási időszak még nem zárult le, ezért a Baumit Kft. továbbra is várja mindazon tervezők és kivitelezők jelentkezését, akik a minőségi munka elkötelezettjei! A pályázási határidő: 2014. május 31-e, szombat. További információt, a jelentkezés feltételeit, a kategóriákat, illetve az online pályázás lehetőségét, a www.evhomlokzata.hu oldalon találja meg.

Az idei évben – az Év Homlokzata Pályázat történetében először – minden beérkezett pályamű, a Baumit által szervezett rangos **30 országot érintő, nemzetközi megmérettetésen, a Life Challenge 66 versenyen** is részt vesz. Az itt helytálló pályaművek, így nem csak hazánkban, hanem a nemzetközi szakmai pódium előtt is elismerést kaphatnak.

Számítunk megtisztelő jelentkezésére!

www.evhomlokzata.hu

A jövő ötletel. baumit.com

Terméspala

- 30 éves tapasztalat
- több mint 300 hazai és nemzetközi referencia
- Európa legjobb palabányáiból

Már 3976.- Ft/m²-től

további részletek után érdeklődjön az alábbi elérhetőségeken

tetőhorn TERMÉSPALA

CUPA

Tető Horn Terméspala Forgalmazó és kivitelező Kft.

Tel.: +36 88 583 250 Fax: +36 88 583 251 tetohorn@invitel.hu www.termespala.hu

Az árak az ár- és akciótartalmazak. Az akció időtartama: 2014.02.01-től 2014.05.01-ig. A szükséglet 7 cm-es rétegvastagsági felett kétszer kalkulálva. Fenntartjuk a jogot a hibák javítására, a szükséges anyagmennyiség kapcsolódó esetekben előfordulhat a felhasználás mennyiségétől. Az árak telephelyi árak.

FŐÉPÍTÉSZEK

ZSIGMOND LÁSZLÓ • VERESEGYHÁZ, RÁCALMÁS, MÁTÉSZALKA

Turi Attila és Dénes Eszter interjúja

A magára maradt vidék problémáit a nyolcvanas években felismerte, testközelből megtapasztalta a későbbi Kós Károly Egyesüléshez tartozó kör. Meg kellett találni, és meg kellett tanulni a segítségnyújtás lehetőségeit. Az igazgatási szférában akkor is voltak főépítészek, akik azonban csak adminisztratív szereplői voltak a központi irányításnak. Az 1989-ben megalakuló KKE azonban a gazdaszerepre helyezte a hangsúlyt, építészei tudatosan vállalták ezt a szolgálatot. Hogyan kezdődött ez a munka?

Főépítészi tevékenységünk története az 1980-as évekre nyúlik vissza. Amikor *Makovecz Imre* a faluházépítések során népművelőkkel együtt járta a vidéket, a gazdaszemlélet hiányát tapasztalta az élet valamennyi szegmensében. A tanácselnök és apparátusa elláttak ugyan bizonyos feladatokat, de a település hosszabb távú jövőjére vonatkozó kérdésekre helyben nem, csak központilag születtek válaszok. E szerint például sokáig csak sátortetős házakat lehetett építeni. Később már engedélyezték a nyeregtetős épületeket, ezekhez azonban csak típusterveket lehetett használni. Az építészetben egyéni, önálló gondolatok nem tudtak megjelenni. A nagyobb építkezéseket a megye készítette elő és vitte végig, a helyi akarat nem tudott érvényesülni. A tanácselnök kezdeményezhetett ugyan, de nagyon szűk volt a mozgástere. Makovecz Imre ezért fontosnak tartotta, hogy legyen helyben olyan szellemi kapacitás, amely képes az építészeti gazda szerepnek megfelelni, a kisebb feladatoktól egészen a fejlesztésekig. Míg a nyolcvanas évek közepéig ezt az állam biztosította állami tervező és kivitelező vállalatok formájában, addig a faluházépítés pregnáns példája a makoveczi gondolatok megvalósításának. Ennek során nem az állami építőipari vállalat kivitelezésében valósult meg egy, az állami tervezőirodák által acélból és üvegből megálmodott művelődési ház, hanem az adott közösség felkérésére, igényeikhez igazodva folyt a munka, helyi mesterekkel, helyi építőanyagok felhasználásával. Az itt szerzett tapasztalatok indítottak el minket 1986-ban – akkor még Idol Gmk néven – ezen az úton. Nem volt tutujgatás. – *Kisfiam, itt a munka* – mondta a Mester –, *tessék, csináld!* – A Kós Károly Egyesülés 1989-es megalakulását követően szerveztünk egy konferenciát Gálosfán, amelynek témája a településfejlesztés-fejlődés, a revitalizáció, az önkormányzatok, az építési struktúra és gyakorlat, valamint a főépítészi szerep komplex kérdésköre volt. Az Egyesülés feladatot kívánt vállalni az ország újjáépítésében és a vidék újjáélesztésében. Ennek lehetséges módját a gazda szerepét helyben betöltő főépítészi szolgálatban látta. Így indult többek között Csenger, Szerencs, Siómaros, Siójut története. Az említett faluházprogram, amelynek eredményei szájról szájra terjedtek és a médiumokban is helyet kaptak olykor, egyre ismertebbé vált. Ha ezen felbuzdulva vidéken valaki építeni akart, felkereste Makovecz Imrét. Így indult a rácalmási történet is 1988-ban. Az akkori tanácselnök, *Schrick István* egy régi kúria átalakításával faluházat szeretett volna létesíteni. Azonban hamarosan kiderült, hogy ehhez előbb iskolát kell építeni, hogy a kúriában elhelyezett szükségtantermeket felszámoljuk.

A rácalmási indulás jól példázza a kilencvenes évekre jellemző helycserés történetet. Akkoriban minden ideiglenes vagy szükségmegoldás volt, ezért legalább három-négy lépcsőt kellett megmászni ahhoz, hogy helyükre kerüljenek a dolgok az „új" rendszerben. Így volt Veresegyházon is, amikor odakerült?

Veresegyház egy kicsit más történet ebből a szempontból. *Pásztor Béla*, akkori tanácselnök, 1989-ben idősek otthonát akart terveztetni. Minden előzmény nélkül kereste fel a Makonát, miután az utcán látta a névtáblánkat. Leültettük, beszélgettünk, majd *Bata Tiborral* és *Ekler Dezsővel* kimentünk a helyszínre, és készítettünk egy koncepciótervet. Csengerhez hasonlóan itt sem főépítészt kerestek, hanem egy konkrét feladatra kértek megoldást. Ehhez tudni

Veresegyház, Gyermekliget, Zsigmond László, 1994

ZSIGMOND LÁSZLÓ (1959)

1983 • Budapesti Műszaki Egyetem Építészmérnöki Kar, diploma
1985–87 • IDOL gmk
1987–1990 • MAKONA Kisszövetkezet
1990– KVADRUM Építésziroda alapító (Ekler Dezsővel, Bata Tiborral és Jánosi Jánossal)
1993– főépítész, Veresegyház
1997– főépítész, Rácalmás
2001 főépítész, Tákos (beregi árvíz utáni újjáépítés)
2001–2003 Főépítész, Sárvár
2007– Főépítész, Mátészalka
1989– Kós Károly Egyesülés
1990–2000 a Kós Károly Alapítvány kuratóriumi tagja
2009– a Kós Károly Egyesülés igazgatója
2010– a Széchenyi Irodalmi és Művészeti Akadémia tagja

Díjak, elismerések:
1992 • Rácalmásért Emlékérem
1994 • Veresegyházért Emlékérem
1994 • Az Év Lakóháza Díj (Veresegyház, Gyermekliget lakóházai)
1998 • Hild-díj Veresegyház Nagyközségnek (főépítészi tevékenység)
2005 • Pest Megye Építészeti Nívódíja (Veresegyház, Mézesvölgyi Általános Iskola)
2007 • Ybl Miklós-díj
2007 • Pest Megye Építészeti Nívódíja (Veresegyház, Innovációs központ)
2010 • Pest Megye Építészeti Nívódíja (Veresegyház, Meseliget bölcsőde)
2012 • Pest Megye Építészeti Nívódíja (Veresegyház, Városháza)
Rácalmás, Veresegyház, Tákos díszpolgára

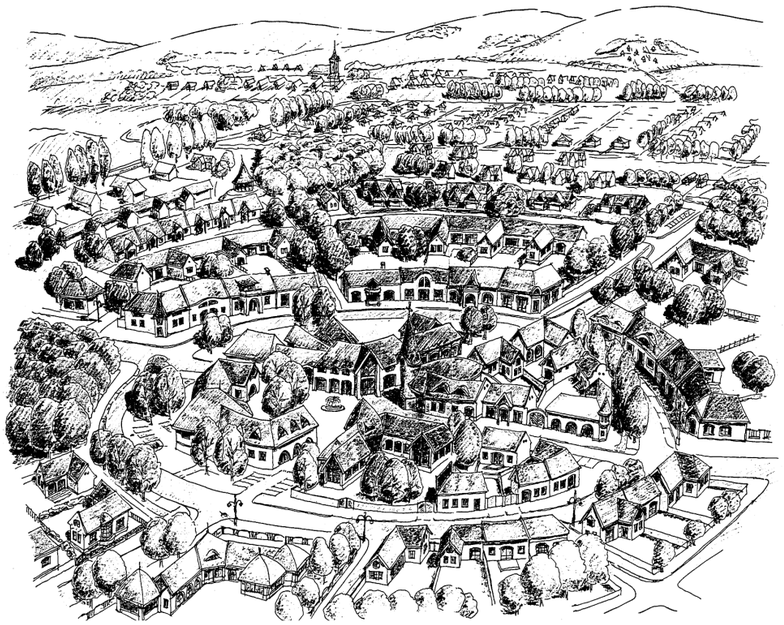

Veresegyház, Csonkás, beépítési terv, 1993-1994

Szociális otthon, Veresegyház,
Zsigmond László, Ekler Dezső, 1991–92

kell, hogy a 80 kilométerre lévő megyeszékhely állami irodájából építész – a „nagy” távolságra való hivatkozással – Csengerre nem látogatott el. A mi akkori szabadságfokunk azonban megengedte, hogy távolságtól függetlenül, Csengertől Makón át Zalaszentlászlóig mindenhol dolgozzunk. A veresegyházi idősek otthona egy sikeres történet, mert több ütemben ugyan, de megépült, és kialakult egy hosszú távú munkakapcsolat. Közben jött a rendszerváltás, a tanácselnökből polgármester lett, megváltozott a működési terület, a feladatkör, a felelősségi kör és minden egyéb.

Veresegyház életébe nagy változást hozott a rendszerváltás, hiszen ez a kistelepülés elindult a várossá fejlődés útján, amit a polgármester úr rendkívül sikeresen menedzselt.

Veresegyház falu volt, 6500 lakossal. A kilencvenes évek elején indult a földkárpótlás, az országban mindenhol árverések zajlottak. Veresegyházon, lévén agglomerációs terület, így a földek aranykorona-értéke viszonylag alacsony, a spekulációs értéke azonban óriási volt. Pásztor Béla nem engedte, hogy ezek idegen kézbe kerüljenek. 600 hektár földet – köztük a mai Csonkás területét – vásárolt meg az önkormányzat, lakóterületi fejlesztés céljára. A Csonkás beépítésének történetével indult az én főépítészi tevékenységem.

Amikor megkereste önöket az utcáról a polgármester úr egy egyszerű tervezési megbízással, akkor az első válasz egy beépítési terv volt, amelyben a beépítési, fejlesztési lehetőségek és az ütemezés felvázolásával a feladatra teljes körű megoldást nyújtottak. Tapasztalatom szerint munkája során mindig ez a legfőbb eszköze: egy beépítési tervben megmutatja, hogy azon a területen melyek a lehetőségek, és milyen a kisugárzásuk. Valóban ezzel a módszerrel tudott előrehaladni?

Tekinthetjük ezt alapvető munkamódszernek. Leginkább ehhez értettem, hiszen nem voltam városrendező. Felmerült egy kérdés, amire szerintem építészeti választ kellett adni. Építészként – az OÉSZ által előírt szabályozási kereteken belül – pedig a számokra és a százalékokra szűkülő városrendezési hozzáállás nem elégített ki. A 64 hektáros Csonkás területére eredetileg földmérők rajzoltak egy telekosztást, amiről *Pásztor Béla* kikérte a véleményemet. Még nem láttam a rajzokat, de biztos voltam abban, hogy a geodéták által felosztott, szép párhuzamos utcarendszerű telekosztás kiindulópontja eleve hibás. Ekkora területre ugyanis 360 telek fért, egy ezerlelkes, szinte önálló falu beépítését pedig így nem lehet megoldani. Mindenekelőtt át kell gondolni, hogy ez a falurész hogyan tagozódik be a településbe, hol vannak a kapcsolatai, az adott terepet, növényzetet figyelembe véve milyen lehet az utcaszerkezete, és milyen meglévő pontokhoz kapcsolódik. Egyszóval: hogyan működik. A polgármester úrnak tetszett az érvelésem, és tökéletesen értette, mi a különbség a geometriai szerkesztés és a tényleges városrendezés között. Rajzoltam egy beépítési koncepciót, aminek volt ugyan úthálózata, és jelöltem egy telekosztást is, de emellett átgondoltam, hogy milyen utcaszerkezetet, milyen elrendezést, és milyen struktúrát lehet ennek a területnek adni. Ebből lett végül a csonkási beépítés.

Az erősebb építészrálátással készülő városrendezés mellett szakemberek segítségét vette igénybe, hogy az új területek jövendő lakóit, elképzeléseiket megismerje. Bevált ez a módszer?

Csináltunk egy beépítést a területre, közben azonban az önkormányzat értékesíteni kezdte a földeket. Néhány hét alatt előértékesítésben elkelt az összes, óriási volt az érdeklődés. Amikor megtudtam, földbe gyökerezett a lábam, hiszen még nem volt pontos telekosztás, beépítési elképzelés, de már több mint 300 család várta, hogy a Veresegyházon belül szinte önálló, ezerlelkes faluba költözhessen. Hirtelen ott állt 360 telektulajdonos, mindnyájukkal kommunikálni kellett. *Beke Páltól* kértünk segítséget, aki összeállított egy kérdőívet, hogy felmérjük a jövendő lakók igényeit. Aztán a művelődési házban bemutattuk a terveket és az előírásokat.

Hogy fogadták ezeket akkor és a későbbiekben? A politika valójában nagyon hálás, amikor konkrétumokat kap, ha érzi, hogy valaminek van gazdája, és nem rá fog teherként visszahullani. Az emberek nem a polgármesterhez és a képviselőkhöz kopogtatnak be kérdéseikkel, hanem van egy ember, aki világos és egyértelmű választ tud adni az építkezőknek. Azzal, hogy a háznak szépnek kell lennie, elvben mindenki egyetért, az ehhez szükséges döntések könnyen megszületnek, pluszterhet ez nem jelent a községnek. A településnek is szépnek, egységesnek és hangulatosnak kell lennie, hiszen ez adja majd az értékét. De mi történt később, amikor fény derült arra is, hogy például az egyesek által áhított kék cserép itt nem engedélyezett?

Tartottunk attól, hogy ebből botrány lesz, mert megvették a telket, és nem tudták, hogy itt bizony szabályokat kell majd betartani. Meg kellett győzni a tulajdonosokat, hogy ez mindenkinek az érdekét szolgálja. Elkezdtük földolgozni a beérkezett adatlapokat. Eredetileg több sorház jellegű beépítést jelöltünk, de akkor pont mindenki családi házat akart építeni. Nem kellett azonban szétszedni az egész beépítési koncepciót, egyszerűen csak a telkeket alakítottuk úgy, hogy családi ház építésére is alkalmasak legyenek. Ezt viszonylag hamar megoldottuk a telkek másfélszeres átosztásával. Az első kalandot inkább az jelentette, hogy a vevő egy elvi teleknek volt a tulajdonosa, a konkrét telket ki kellett választania. Ekkor azonban világossá vált, hogy kell valaki, aki ezt kézben tartja – innen datálódik a főépítészi megbízatásom. E mellett mindezt összehangoltuk az aktuális OÉSZ-előírás övezetszabályaival, majd készítettünk egy ún. részletes rendezési tervet, ami valójában beépítési terv volt.

Általános esetben ez minimum egy évet vesz igénybe. Itt mennyi ideig tartott?

Egy hónap alatt lezajlott. Aztán lassabb folyamatok következtek a háztervezések beindulásával. Ekkor tapasztaltam meg a megelőzés fontosságát. Még a telekvásárlás előtt érdemes felkeresni a főépítészt, hogy a vevő lássa, melyik telek mire alkalmas. Hihetetlen, hogy ebben az esetben 360 telket úgy lehetett kiválasztani, hogy egy-két konfliktus volt összesen. Erre senki sem számított. Az emberek lelkiállapota a 90-es évek elején nagyon más volt, mert akartak valamit csinálni, és ez meglátszott a hozzáállásukon. Hajlandók voltak a józan kompromisszumokra, és hálásak voltak, hogy tanácsot kaptak.

Ez a történet eddig a pontig gyakorlatilag sokkal inkább közösségépítés, mint konkrét építészet. Érdekes a párhuzam Erik Asmussenék munkamódszerével. Ők a nagyon nagy léptékből, a tájból indultak 1:500-as makettel, és utána azt fokozatosan fölnagyítva elmentek az 1:20-as részletekig, de közben folyton visszaléptek az 1:500-as léptékhez. Ugyanez a folyamat zajlik le itt is: van egy szerkezeti terv lakóterületekkel, védőtávolságokkal, de innen nem szabályozás következik, hanem egy beépítési terv. Konkrétum, amit visszaemel a szabályozási tervbe, majd utána megint ugrik egy borzasztó nagyot, és személyesen, mint főépítész, az emberekkel a házakról beszélget. Innen ideális esetben megint vissza kellene lépni egyet, a szabályozás pontosítása vagy éppen lazítása irányába, majd megint nagyot előrelépni, amikor már a teraszról beszélgetünk, hogy merre nézzen. Ez az állandó visszacsatolás sokkal értelmesebb és életszerűbb, mint a jelenleg általános szovjet típusú, a nagytól a kicsi felé haladó szabályozás. Jól érzékelem, hogy ez kulcsfontosságú?

Egyrészt van az emberben egy kreativitás és egy szabadságvágy, másrészt pedig építészetről van szó. Tehát abban a pillanatban, ahogy bármelyik megmerevedik, mert nincs meg a kreativitás, nincs elég szabadságvágy, vagy az építészet háttérbe szorul – mert az illető városrendező vagy híres építész akar lenni –, ez nem tud tovább működni. Ez egy olyan keskeny mezsgye, amin nem könnyű járni. Engem mindig ez vonzott, ez izgatott. Jómagam 2005-ig készítettem beépítési és kisebb szabályozási terveket, abban az összefüggésrendszerben, amit itt megtanultam. Most viszont egyre inkább látom, hogyan merevedik meg ez a rendszer, hogy záródnak be a kapuk,

Fabriczius József Általános Iskola, Veresegyház, átalakítás, Zsigmond László, 2009

Mézesvölgyi Általános Iskola, aula, tornaterem és uszoda, Veresegyház, Zsigmond László, 2000-2003 (a lenti fotó: Bujnovszky Tamás)

és hogy lesz egyre inkább mindenből jogi kérdés. Bizonyos szabadságjogot az ember fenntart magának ebben a munkában, erre azonban ma már nincs lehetőség. Abban az időben a magunk alkotta szabályokat, ha bebizonyosodott működésképtelenségük, igyekeztünk gyorsan kijavítani. Ehhez megvoltak az eszközeink.

Tegnap volt Plesz Antal búcsúztatója. Egy riportfilmben a Mester azt mondta: a legfontosabb az, hogy az épített környezet és maga a ház barátságos legyen. Talán ez a szó fejezi ki legteljesebben azt, amit elvárunk egy környezettől. Mindaz, amit elmondott, ebbe az irányba mutat: kialakult egy hangulata ennek a területnek. Így élik meg ezt a lakók is? Ma nehezen hiszik el egy főépítésznek, hogy ha egy kulturálisan értékes dolgot tud létrehozni, az gazdaságilag is értékes. A kérdés költői: a gondos előkészítés egy valódi lakóközösséget, egy barátságos, gazdaságilag értékes vidéket eredményezett?

Mondhatom, hogy igen. Ennél azonban árnyaltabb a dolog. Nekünk itt tíz év alatt kellett végigvinni egy olyan irányított fejlesztést, ami normális esetben több évtizedes fejlődés eredménye. Ez egy mesterséges ugrás az időben. De ebben az ugrásban azért, úgy gondolom, mindenki megtalálta a helyét. A házak megépültek, az ingatlanok értéke magas, működik a település. A közösség azonban lassabban alakuló dolog. Természetesen ismerik egymást az itt élők, kertvárosias környezetben élnek, betagozódtak a városba, de ahhoz, hogy egy igazi városközösség alakuljon, rengeteg idő és munka kell. A csonkási beépítéssel kitapostunk egy utat, ami járható volt. Pásztor Béla 600 hektár földet vásárolt meg a földkárpótlások során, ennek tizedét jelenti a Csonkás területe. Ezt követte a Ligetek 100 hektáros, majd a Hegyek 60 hektáros területe. Ezek, csakúgy, mint az iparterület fejlesztése, egy kistelepülés várossá válásának állomásait mutatják különböző aspektusokból. A Hegyek története szintén különleges nézőpontból mutatja a városrendezés visszásságait. Képzeljünk el egy panorámás domboldalt, ahol a pesti várostervező a kilátást semmibe vevő, öt méteres előkertet hagyó, oldalhatáros beépítést ír elő. A telkek egy része volt csak önkormányzati, többségük magántulajdonban volt, a telekosztást így átstrukturálni nem lehetett. A teljes beépítést kellett átalakítanunk oly módon, hogy használható legyen.

Városháza, Veresegyház, Zsigmond László, 2008–2011

Tulajdonképpen egy idősek otthona tervezését követően rögtön bekerült a mélyvízbe egy olyan feladattal, ami egy főépítész munkájának minden szegmensét felvonultatta.

Megtapasztalhattam, hogyan működik, vagy nem működik egy város, a városrendezés és az igazgatás. Egy ilyen fejlesztésben semmi nem marad rejtve, a szennyvíztisztító kapacitásától kezdve a telefonig mindenről gondoskodni kell. Veresegyházon hirtelen óriási változás történt, és eszméletlen sebességgel zajlottak a dolgok. Az utcák, terek, házak építését követően óvodákat, iskolákat kellett építeni, hiszen a beköltözők többsége fiatal volt. Veresegyházon az átlagéletkor jelenleg is 36 év.

A rövid idő alatt végbemenő lakosságszámrobbanást hogyan tudta közintézményekkel, infrastruktúrával követni a város?

A város növekedése a teljes infrastruktúrával együtt értendő. Az első nagy lépés a kilencvenes évek elején a telefon volt, hiszen anélkül az ipar sem tudott volna megtelepedni. A megvásárolt földdel sem tudtunk volna mit kezdeni, ha nincs megfelelő kapacitású szennyvíztisztítónk, csatorna-, víz- és gázhálózatunk. Mindeközben a légkábeleket elkezdtük földkábelekre cserélni, a termálvíz hasznosítását kiterjesztettük. Jelenleg számos közintézmény fűtését ezzel oldjuk meg. Olyan nyomokon indultunk el, amelyeken el lehetett indulni, aztán amikor kiderült, hogy azon az úton nem lehet tovább járni, akkor ‚elindultunk egy másik irányba. Ilyen volt az iskolaépítés. Az első iskolát 1997-ben terveztem a Ligetekbe, de végül nem sikerült a telket megvásárolni. Akkor próbálkoztunk egy másik helyszínen, a városközpontban, a református templom mellett, oda is készült egy iskolaterv. Menet közben nőttek az igények, az uszodával és tornateremmel kiegészített programhoz azonban ez a terület kicsinek bizonyult. Ekkor következett a két patak összefolyásánál lévő, feltöltésre tervezett beépítési elképzelés, amelynek kiérlelt formája a mézesvölgyi komplexumban valósult meg.

Hétvezér utcai óvoda, Veresegyház, Zsigmond László 1998–2008

Veresegyház, Bölcsőde, Zsigmond László. 1993-94

A polgármesteri hivatal az egyik legfrissebb beépítés; különlegessége, hogy szolgáltatásokkal, üzletekkel együtt épült. Ideális esetben egy városközpont nem önálló, pavilonszerűen elrendezett épületek sorából áll, hanem azok egy teret alkotva, feszesebb rendben létesülnek. Ennek általában a részben magánkézben lévő, szétszabdalt telekstruktúra szab gátat. Milyen módszerrel sikerült ezt mégis megvalósítani?

Már 1989-ben foglalkoztunk a polgármester úr megbízásából a főtér és az ott kaotikus állapotok között üzemelő piac rendezésével. Egyértelmű volt, hogy ehhez területekhez kell jutni, ezek azonban magántulajdonban voltak. Amit lehetett, idővel megvásárolt az önkormányzat, így tíz év alatt felszabadult egy akkora terület, amivel már lehetett kezdeni valamit.

Kivételesen szerencsés ez a város: van ipar, van munkalehetőség, van termálvíz; kedvelt agglomerációs település. Agilis polgármestere több cikluson át, megszakítás nélkül tudta érvényesíteni fejlesztési elképzeléseit. Tudjuk, hogy a Lajtától keletre karizmatikus emberek kellenek ahhoz, hogy történjen valami.

A szerencsés helyzet az adottságokból következik. A kőben benne rejlik a szobor, de az csak akkor lesz látható, ha a szobrász kibontja belőle. A város is így alakul, csakhogy itt több szobrász dolgozik egyszerre. Ezért ez akkor működik jól, ha valaki vezeti a munkát. Csenger, Tokaj, Rácalmás, vagy Veresegyház szerencséjéhez nagyban hozzájárultak a várost vezető polgármesterek. A szerencse azonban hamar elpártolhat. A lakóterület fejlesztések a 90-es években mindenhol előtérben voltak. Amikor 2007-ben Mátészalkára kerültem, egy hihetetlenül túlzó, erőltetett lakóterület-fejlesztési szabályozásból kellett kilépnünk, mert az utcahálózat kisajátítása miatt annak végrehajtása milliárdos költséget jelentett volna. Okos együttműködéssel tudunk lépésről lépésre haladni, minél kevesebb sérülést okozva, és minél több embert bevonva.

Szabadságot és kreativitást említett. Az előbbit mennyire korlátozták az elmúlt évek főépítészi hivatással kapcsolatos változásai?

Manapság újabb és újabb korlátokat emelnek. Az első ilyen korlát a településrendezés kapcsán volt, de én abból 2006-tól kiszálltam, mert a szakhatóságokkal való hadakozásban elveszett a lényeg, az életszerűség. 1997-től 2013-ig hiányzott a hivatalos szótárból a beépítési terv. Mindezek ellenére sikerült megőrizni a munkamódszert is, és az eredményesség sem csorbult.

Ligetek, beépítési terv, Zsigmond László, Jánosi János, 1995

SZEMELVÉNYEK A FŐÉPÍTÉSZ KISKÖNYVÉBŐL

A főépítész és az építtető

A főépítész kiválóan és pontosan elmagyarázza, miért nem lehet az épületet a telken az építtető elképzelése szerint felépíteni. (Aaazt nem lehet!)

Helytelen kiindulás. A főépítész ismerteti az építtetővel, hogy a telken milyen beépítés a kívánatos, hogyan helyezze el az épületet, melyek azok a szempontok, amelyek az illeszkedést, az utcakép és a városkép egészséges alakulását szolgálják.

Ebben az esetben a legjobb stratégia, ha a főépítészt a telekvásárlás előtt keresik fel. Ez a kulcsa egy hatékony és értelmes együttműködésnek.

A természetes munkakapcsolat miatt az alkalmas telek megvásárlása után az építész és az építtető együtt egyeztet a főépítészszel, ez alapján készülnek a vázlatok, amelyeket szükség szerint újra megbeszélnek. A kialakított vázlatterv jóváhagyásra kerül, további instrukciókkal látják el a tervezés folytatásához

Ehhez bizalom, és együttműködési készség kell, valamint szükséges, hogy a főépítész a közösséget és a minőséget képviselje. A szabályoknak egyszerűeknek, érthetőeknek és értelmeseknek kell lenniük, ez esetben természetes lesz az előírások teljesítése.

Nagyobb beruházások esetén – egy kis munkaráfordítás segítségével – mindig kell, hogy legyen a tarsolyban két-három helyszín javaslat, ahol a beruházás megvalósítható, és rendelkezésre áll a szükséges telek.

A főépítész és az építész

A főépítész kiváló tervelemző, részletes és pontos tervbírálatot készít, rávilágít a terv hibáira és kéri azok javítását.

Számomra kevés olyan etikát nélkülöző dolog van, mint kész tervet bírálni. Ha a terv készítése nem megy végig az építtetővel és az építésszel az előkészítés, együttműködés folyamatán, akkor abba – a tapasztalat szerint – nem épül be a településhez való illeszkedés szempontja. Jellemzően ilyen esetekben nincs is ilyen szándék az építész, vagy építtető részéről, akik úgyis jobban tudják, és minimális alázat sincs bennük a környezet figyelembevételéhez.

Az elérendő cél tehát a telekvásárlásnál induló munkakapcsolat. Ennek során mindkét félben tudatosulhatnak a figyelembe veendő értékek, és egy kicsi belátással eredményesebb lehet a közös munka.

Hatékonyabb és hitelesebb az együttműködés, ha hozható a főépítész által tervezett épület vagy környezet is, kevesebb vád éri a főépítészt az ún. szubjektivitás miatt.

Komolyabb városképi fontosságú területeken az együttműködés elengedhetetlen része egy beépítési terv. Ezt a tervet az elmúlt 15 évben száműzték a hivatalos szótárból, most újra felbukkant. Egyedül a beépítési terv alkalmas arra, hogy a rendezési tervet ellenőrizni lehessen. Mit is jelent ez? A rendezési terv szabályai általános szempontokat tartalmaznak, amelyek a konkrét esetek nagy részében nem működnek. A helyes szabályok kialakítása beépítési terv nélkül lehetetlen.

A főépítész és a szabályozás

A főépítész a szabályozás őre, legjobb ismerője és alakítója.

Nem lehet megspórolni, hogy a dolgok a helyükre kerüljenek. A településrendezés eszköz, és nem cél! Egyetlen biztos tulajdonsága van, hogy folyamatosan változik, és változtatni szükséges. Ha a kereteket ehhez az alapvetéshez szabnánk, mennyivel könnyebb dolgunk lenne! (Igen, több munkával.)

A túlszabályozottság lemerevít, néha gúzsba köt. Az elengedett gyeplő miatt letérünk az útról és csak követjük a történéseket. A szükséges rossz tehát állandó munkát és odafigyelést igényel, a kötélen való folyamatos egyensúlyozást. Sosem a szabályok szó szerinti betartása a cél, hanem az egyensúly megteremtése. Némi önkorlátozás, és a közösségi igények minél pontosabb megfogalmazása küzd folyamatosan a szabadságvággyal.

Ne feledjük, amit a Mester, *Makovecz Imre* mondott: az építészet dolga az eget a földdel összekötni.

A főépítész és a polgármester

A főépítész a polgármester szakmai tanácsadója, kidolgozza és végrehajtja a testület, és a polgármester által meghatározott feladatokat.

A főépítészi munka szolgálat. Lehet vállalni hivatali alkalmazásban, vagy tanácsadói szerződéssel. A polgármester és a testület a közösség felhatalmazásával, választás során kerül hivatalba. Szerencsés esetben a szolgálat vezérli őket is. Az együttműködés rendjében a magasabb felhatalmazás a választott szolgálat. A felelősség viselése is ezek szerint alakul.

Ami azonos lehet: a jó gazda szerepe. Ha tehát az együttműködés alapja a jó gazda által végzett munka, rengeteget lehet tanulni belőle, és a viselt felelősség is pontos határok mentén körvonalazódik.

Ebben a működési rendben tud a közösség szószólókon keresztül véleményt formálni és felhatalmazásokat adni. Ezek a felhatalmazások vezetnek a minél nagyobb szellemi szabadsággal elvégzett munkához. A bizalom és szabadság növekedése egyre erősödő felelősséget jelent, tehát jó tanítómestere a gazdának.

A főépítész és a közösség

A főépítész szakmai véleményt mond, formálja a közvéleményt, felhívja a figyelmet a környezet értékeire, védi, alakítja, szépíti az épített környezetet, a városképet.

A főépítész és a közösség között egy lassan alakuló, nehezen megfogalmazható kapcsolat jön létre. A munka hiteléhez bizalomra van szükség, közben azonban mindenki óvja, védi a kivívott szabadságát.

A közösségi ember is egyszerre szeretne „megmondó ember"lenni, ugyanakkor utálja az összes„megmondó embert". (Manapság egyre inkább okkal, hiszen az ilyen emberek hitelessége csekély…)

A megmondás helyett inkább javasolható a kérdező, valódi érdeklődést mutató főépítész, aki ebből merítve épít házakat, alakítja a környezetet. A gondolkodásmódja és a cselekedetei megismerhetőek, a csaták megvívhatóak. Ilyen főépítészre szüksége van a közösségnek. Ezek a közösségek jó gazdákat nevelnek.

Az előttünk álló feladat tehát nem csekély. Olyan épületeket és városi tereket kell építenünk, amelyek az ott élők és vendégeik örömére szolgálnak, és amelyekre büszkék lehetnek. (Mert minden ellenkező híresztelés ellenére magunk is olyan világban szeretünk élni, ahol otthonra lelünk.)

Zsigmond László

Veresegyház, Bölcsőde, Zsigmond László, 1993–1994, (fotó Bujnovszky Tamás)

Hogy látja a Nagy Ervin által megfogalmazott „főépítészt minden településnek" elv lehetőségeit? Melyek azok a cölöpök, amelyekre támaszkodni tud?

A főépítészekre szükség van, ez kikerülhetetlen. Vannak persze olyan települések, ahol akár egy évig sem történik semmi, de gazdának ott is kell lennie. Kellenek bátor, fiatal építészek, akik hajlandók fölvállalni ezt a szolgálatot. Ne a hivatali pozíció legyen csalogató, és ne a szabályozás mennyiségi mutatói határozzák meg a város arcát. Az építészetet kell visszaemelni az őt megillető helyre. Az élet minősége és az építészeti minőség egymást erősítve legyen a település motorja. Ehhez meg kell találni az alkalmas embereket. Nagyon vigyázni kell, hogy a jogi eszközök ne kössék béklyóba a megszülető gondolatokat. Egyensúlyt teremtve a közösen kiérlelt gondolatok és a szabályozások között lesz lehetőség a fejlesztéseket megvalósítani. Ugyanígy szükséges a gazdasági szereplőkkel együttműködni. Csak egyenrangú minőségben megkötött megállapodásokkal lehet a gazdasági érdekeket a közjó szolgálatába állítani. Mindannyiunk elemi érdeke kívánja ezt. A város arca a benne zajló élet minőségét jeleníti meg. Az ott lakó emberek szabadon szeretnék elgondolni a jövőjüket. Az arculat változása csak a közösen kivívott egyetértés alapján legyen lehetséges. Minél nagyobb kreativitással vesznek részt az emberek a közös munkában, annál barátságosabb a kép, ami megjelenik.

Master Architect László Zsigmond

The Károly Kós Association decided to take part in rebuilding the country and revitalize the countryside after the change of regime in Hungary. A possible way to do that was to transcend mere administrative purposes and give a Master Architect to the land who will act as the GAZDA (host). László Zsigmond has filled in this position since the beginning of the 90's in Veresegyház and Rácalmás. Both settlements have grown into cities that are amongst the most successful in their respective regions. Local urban development plans encompassing building plans, structural plans, protection of heritage sites, revamping of streetscapes, creating local images and building communities have received prestigious recognition for both cities.

Hétvezér utcai óvoda, Veresegyház, Zsigmond László 1998–2008 (fotó: Bujnovszky Tamás)

Veresegyház fél évszázada
BESZÉLGETÉS PÁSZTOR BÉLA POLGÁRMESTERREL

Dénes Eszter

Közel ötven éve szolgálja fáradhatatlanul Veresegyházát, ezzel ön ma a legrégebben hivatalban levő polgármester az országban. Az egykor néhány ezer fős falu az eltelt idő alatt egy tizenhétezer fős, fejlett várossá nőtte ki magát. A helyi településfejlesztés rangos elismerésekben részesült, polgármesterként ön 1996-ban Hild-díjat vehetett át, a város középületei több ízben Pest Megye Építészeti Nívódíjban részesültek. Zsigmond László főépítésszel való együttműködésük több mint húsz év óta folyamatos.

Zsigmond Lászlóval való munkakapcsolatunk 1988-ban kezdődött. Valamilyen ügyből kifolyólag a Lakóterv irodájában voltam, és a Rumbach Sebestyén utcában sétálva megláttam a Makona építésziroda cégtábláját. Továbbmentem, majd hirtelen eszembe jutott, hogy építeni akarunk egy idősek otthonát. Becsöngettem, elmondtam, hogy mit szeretnék, gondoltam, hátha tudnak valami szépet rajzolni.

Ez úgy hangzik, mint egy mese. A puszta véletlennek köszönhető, hogy a város rátalált az építészére?

Igen. Bementem, talán négyen lehettek ott, beszélgettek. Amikor elmondtam, hogy mi járatban vagyok, nagy lelkesedésben tört ki a csapat, szinte ünnepi hangulat alakult ki. Megbeszéltük az első találkozót. Kijöttek Veresegyházra, körülnéztek a helyszínen, majd különböző vázlatokat rajzoltak. Ennek a kis csapatnak a vezetője Zsigmond László volt. A tervek alapján 1992-ben építettük meg az otthon első ütemét, amely rögtön elnyerte az emberek tetszését. Magam is nagyon kíváncsi voltam, hogyan fogadja az az idő tájt még jócskán falusi emberek közössége ezt az akkor szociális otthonnak nevezett intézményt. Szadán volt ugyan már ilyen, de arról nem volt jó véleményük, hiszen az akkori közgondolkodás szerint az, aki szociális otthonba kényszerül, egy ágy fogságába kerül, igen rossz körülmények közé. Átadtuk az épületet, amelynek első lakója két helyi parasztasszony volt. Eljött az első vasárnap, én éppen készültem elmenni, amikor összetalálkoztam a misére igyekvő idős asszonyokkal, akik éppen látogatóban jártak az otthonban. *Hát nézz oda, a Bözsinek milyen helye van! A gróféknál nem volt ilyen helye. Istenem!* – mondták. A hallottak nagyon boldoggá tettek, hiszen ennek a háznak a legnagyobb elismerését jelentették. Ez volt az első megbízás, amit az eredmények láttán újabbak követtek. Mivel a lakosság is szívesen fogadta Zsigmond László terveit, 1993-ban megkötöttük a főépítészi szerződést, bár valójában már előtte is a város főépítésze volt. A szó – jogi spekulációk és hátsó gondolatok nélkül – tisztán hangzott tőle, és ez nekem végtelenül tetszett. Építészetét, tehetségét, amellyel a város mai arculatát, hangulatát alakította, nagyra értékelem, és mondhatom, hogy igaz barátság szövődött közöttünk. Azt a stílust, amelyet képvisel, mások is megszerették. Őt és kollégáit a városban számos magánház, lakóház és kisebb intézmény tervezésére kérték fel. A megvalósult házaktól távol áll a sablonosság, mindegyiknek megvan a funkciót jól jelző formája, arculata. A mézesvölgyi iskola összköltsége 1,9 milliárd forint volt, amelyhez az államtól 400 millió forint támogatást kaptunk. A testületből többen felvetették, hogy egyszerűbb szerkezetű és kialakítású épületre lett volna szükség, kisebb költséggel. A megépült iskolát látva, üzenetét megértve azonban szertefoszlottak az ellenérvek, az épületegyüttes máig városunk büszkesége.

Milyen kérdésekben kéri ki a főépítész véleményét?

A városrendezési kérdésektől a városban megvalósuló épületeken át a buszmegállóig mindenben a főépítészre hagyatkozunk. Jelenléte esztétikai igényességet generált az emberekben. Büszkék vagyunk rá, hogy nálunk például egységes hirdetőtábla-rendszer valósult meg. Valamennyi önkormányzati beruházásban részt vesz, olykor tervezőként is. Számos középület és a benzinkút terve is az ő nevéhez fűződik.

Mol benzinkút, Veresegyház, Zsigmond László, 1993

Mézesvölgyi Általános Iskola, aula, tornaterem és uszoda, Veresegyház, Zsigmond László, 2000-2003 fotó: Bujnovszky T.

Csodaszámba megy, hogy Veresegyházon a sablontervektől eltérő, egyedi tervezésű benzinkutat sikerült létesíteni. Nagy harc árán érték ezt el?

Még 1968-ban a lakossággal építettünk egy töltőállomást, amely már nem felelt meg a kor elvárásainak. Az akkori üzemeltető cég vezérigazgatóját kértem, hogy ha már új kút épül, akkor az kerüljön ki a központból a település szélére. Ezt ugyan nem sikerült elérnem, ahhoz azonban ragaszkodtam, hogy az országban jellemző praktikus, de csúnya típusterv helyett egy, a környezetbe illeszkedő épület terve valósuljon meg. Nagy örömömre ennek csak egyetlen feltétele volt: a terveket nekem kellett elkészíttetnem. A tárgyalásról kijövet azonnal felhívtam Zsigmond Lászlót, aki elhűlt a rövid határidő hallatán, de végül meghallgatta elképzelésemet, amelyet a régi villamosremízek ihlettek. Egy hét múlva a kész látványtervekkel mentem a vezérigazgatóhoz. Sokba kerül, mondták, de végül a tervek szerint megépülhetett a kút. Sokáig a vállalat székházában is láthattuk a fényképét, de miután az emberek mindenhova ilyet szerettek volna, inkább levették a falról.

Ez a cselekvési gyorsaság és hosszú távú gondolkodás a záloga a település látványos fejlődésének, amihez a kellő mozgásteret a rendelkezésre álló földvagyon biztosította. Már a rendszerváltás előtt tanácselnökként is olyan, hosszú távon megtérülő intézkedéseket hozott, amelyeknek köszönhetően a máshol tapasztalható agglomerációs betegségek elkerülték Veresegyházát.

Munkám során csak távlatokban tudok gondolkodni**.** Még a rendszerváltás előtt nagyon sok kisajátítást végeztünk, célunk egy rendezett városi környezet kialakítása volt. A rendszerváltás alatt a korábbi jó barátok leültek és számonkérően azt mondták, hogy most már le kell állítani a kisajátításokat és az emberek nyúzását. Kedves elvtársak – mondtam –, tegnap így neveztük egymást, de attól, hogy ma másként szólítjuk, nem vagyunk, nem leszünk más emberek. Ennélfogva én Elnök úrként sem fejezem be a „népnyúzást", mert a kisajátítás a város érdeke. Hatalmas területek voltak magántulajdonban, mert itt nem termelőszövetkezet, hanem termelőszövetkezeti csoport alakult egykor, kis parcellákra osztott földdel. Ha valaki eladta a földjét, akkor a hat méter széles parcellájára a pesti üdülőtulajdonos épített egy kis bodegát, aztán elkerítette a két szélén. Jött a mi parasztemberünk, és panaszt tett, hogy a közös határra került kerítés miatt most már nem tudja föltolni a dombon a trágyás talicskáját. Látszott, hogy ha utat engedünk ennek a folyamatnak, akkor néhány éven belül kezelhetetlen szituációval fogunk szembesülni, hiszen ilyen feltételek mellett később nem lehetett volna sem utat, sem közműveket létesíteni. Úgy döntöttünk, hogy lesöpörjük a térképről a meglévő kusza parcellakiosztásokat. Egységes rendezési tervet készítettünk, megfelelő telek- és útméretekkel. Ez nem volt egyszerű, de létrejött az egyezség. Ennek az építészi, városrendezői munkának köszönhetően a mi városunknak nincsenek egymástól nagymértékben eltérő területei. Közművesített, rendezett és fejleszthető telekviszonyok jellemzik. Hittem abban, hogy az emberek, látván az eredményeket, majd eldöntik, hogy jó volt-e ez a városnak vagy sem, bizalmat szavaznak-e nekem a továbbiakra. Döntöttek, és a választásokon nyolcvanhárom százalékos eredményt értem el.

A rendszerváltást követően a legtöbb településen a kárpótlási jegyeket vállalkozók, ügyeskedők szerezték meg, rajtuk múltak a későbbi fejlesztések. Leginkább azonban ezek elmaradása volt jellemző, hiszen az önkormányzatoknak nem volt pénzük visszavásárolni a földeket. Ön kiszorítva a spekulánsokat, a piaci ár többszörösét kínálta a kárpótlási jegyekért. Máig ez a földvagyon a területfejlesztés alapja? Mi volt a fedezet ezekre a vásárlásokra?

Hitelből vásároltunk, de így mi dönthetünk a föl sorsáról. A határ nagy része most is a miénk. Több mint 600 hektár földet vettünk. Közel 200 hektár erdeje van a városnak, amiből szociális fával el tudjuk látni az embereket. A vásárlást követő feladat a lakóterület fejlesztése volt, ami a főépítész rendezési tervei alapján történt. Ezek különlegessége, hogy már az utca vonalvezetése is olyan miliőt biztosít, amiben jól érzi magát az ember.

Az ön által vezetett önkormányzat 1999-ben sikeresen pályázott a városi címért. Falu és város sokáig egyszerre volt jelen, a lakosságszám növekedésével ezernyi új igény fogalmazódott meg. Utakat kellett építeni, gondoskodni kellett az iskolai, óvodai, egészségügyi ellátásról.

Veresegyház Fő tér, Harangos kút,
Kun Éva és Módy Péter alkotása

Nem volt könnyű anyagilag; a föld megvásárlására közel egymilliárd forint hitelt vettünk fel. Mindig nagyon eladósodott település voltunk, de mindig pontosan fizettünk. Azt, hogy az állam átvállalja az adósságot, megköszönöm. De nem azért, mert a várost megmentette a nehéz helyzettől, hanem mert felszabadulva terheink alól, így újabb beruházásokba kezdhetünk. Mi csak annyira voltunk bátrak, ha úgy tetszik, nagyon bátrak, sőt vakmerők, abszolút kockáztatók, hogy mindig talpon maradjunk, erkölcsileg tiszták maradjunk, és mindig fizessünk. A feladatok sora, amelyekkel sikerrel megbirkóztunk, szinte végeláthatatlan: közműfejlesztés, lakóterület-fejlesztés, szennyvíztisztító, óvodák, idősek otthona, iskolák, termálvíz-hasznosítás, főtérpályázat, sőt, üzemeket is telepítettünk ide. Veresegyház ma gazdag város, ahol az emberek szeretnek élni. A közintézményeink építészeti megjelenésére – *Zsigmond Lászlónak, Zsigmond Ágnes* belsőépítésznek és kollégáiknak köszönhetően – a világon bárhol büszkék lennének.

Milyen városfejlesztési elképzelései vannak a jövőre nézve?

Az önkormányzat által épített református iskolát bővítjük idén, ismét csak saját forrásból, mert a gyerekek már nem férnek el. A központi iskolát szintén bővíteni kell, reméljük, hogy ehhez kapunk az államtól támogatást, hiszen az idén háromszáz elsős megy iskolába. Tervezzük a meglévő termálfürdő fejlesztését, sportpályákat, szabadidős létesítményeket szeretnénk kialakítani. Feladataink között szerepel a város szépítése újabb köztéri szobrokkal és középületekkel. Kihasználva a jelenlegi alacsony ingatlanárakat, nagy gondot fordítunk – és talán ez a legfontosabb – azoknak a városközponti ingatlanoknak a megvásárlására, amelyekkel segítünk a jövendő városnak, hogy ha a fejlődés úgy hozza, legyen hol elhelyezni további középületeket.

Terveznek termálberuházást is, szélesítve az 1987-ben felfedezett termálvíz felhasználását. Ezzel fontos idegenforgalmi szerepet is kap a város.

Településünkön 1987-ben termálkutat létesítettünk, 1991-ben kezdtük meg a termálvíz hasznosítását. Ma már valamennyi önkormányzati intézményt térítésmentesen termálvízzel fűtjük. Termálvíz-kapacitásunkat új kút fúrásával növeltük, folyamatban van a termálfűtés kiterjesztése a lakossági felhasználókra. Veresegyházon jelenleg csak egy kisebb alapterületű termálmedence üzemel, az önkormányzat fenntartásában. Még idén ősszel egy, a várost ellátó termálfürdőt szeretnénk építeni, amelynek terveit Zsigmond László készítette.

Közel ötven éve van a város élén, az elért eredmények szembeötlőek. A helyi lakosság önbe vetett bizalmát több próbálkozás ellenére sem sikerült megingatni. Veresegyház a legtöbb új lakót vonzó települések közé tartozik a főváros környéki agglomerációban. Milyen nehézségekkel kellett szembenéznie polgármesterként?

Szenvedélyesen szeretem a kihívásokat – ami a legnehezebb, az a legszebb. Amikor már elveszettnek tűnik a megoldások mindenféle formája, én akkor érzem jól magam, mert akkor kényszerpályán van az ember. A szükség pedig a legjobb gondolatokat szüli. Nehézségről nem tudok beszélni. Az az izgalmas, ami már kilátástalan. Hívő ember vagyok, a hitem pedig minden kritikusnak tűnő helyzeten átsegített.

Szabadidős és Innovációs központ, Veresegyház, Zsigmond László, Bata Tibor, 2003-2006

Fent: Veresegyház, Városháza és Kistérségi Központ, Zsigmond László, 2008–2011 • lent: Kálvin téri Református Iskola, Jánosi János, Zsigmond László, 2011

Rácalmási településmegújítás
BESZÉLGETÉS A VÁROS POLGÁRMESTERÉVEL, SCHRICK ISTVÁNNAL

Dénes Eszter

Rácalmás egy nagyváros árnyékában meghúzódó, gazdag múltú kistelepülésként az utóbbi húsz évben dinamikusan fejlődő várossá alakult. Az egykori virágzó járási székhely infrastrukturális fejlettségét tekintve még a kilencvenes években is a megyei rangsor végén kullogott. Ennek oka, hogy a szomszédos Sztálinváros – ma Dunaújváros – építésekor egy egész generáció vándorolt el innen egykor. A szívóhatás okán a település önálló léte és közösségi identitása sokáig bizonytalan volt. Zsigmond László főépítésszel együttműködve a 90-es évek eleje óta egyértelmű sikerrel munkálkodnak a kedvezőtlen folyamatok megfordításán.

A 90-es évek akut problémája a csúszásveszélyes, egyedi hangulatú Ófalu megmentése volt. A Kis-Duna-ággal közvetlenül határos, teljesen lepusztult, elöregedett lakosságú, löszfalra épült településmag területén 1968 óta építési tilalom volt érvényben, melynek köszönhetően megmaradt eredeti szerkezete. Ez a tilalom, bár a terület lassú pusztulását eredményezte, építészeti szempontból szerencsés helyzetet eredményezett, hiszen nem sebezte meg tájidegen épületek tömege. *Zsigmond László* főépítész vezetésével 1998-ra megszületett a felbecsülhetetlen értékű terület szigorú – a terhelhetőséget és az arculat megőrzését figyelembe vevő –, részletes szabályozási terve, ezzel párhuzamosan az építési tilalmat feloldottuk. Megjelentek a fiatalok, sorban újultak meg a jellegzetes oromfalas, tornácos lakóházak, és épültek új, a terület hangulatát tovább szövő épületek. Mára megoldottuk a löszfal csapadék- és szennyvízelvezetését, a partfal-stabilizáció több ütemben zajlik.

A rendszerváltást követően, különös tekintettel a műemlékekre, a vagyon elherdálása és kiárusítása általános jelenség volt. Kevesen ismerték fel a bennük rejlő kulturális és gazdasági értéket. Rácalmáson azonban az örökségvédelem az Ófalu megmentésén túl számos épület, köztük a Jankovich-kúria példaértékű megmentésében is tetten érhető.

A községünk életében nagy fellendülést hozó XVIII. és XIX. század során gazdag, tanult emberek telepedtek meg itt. A község, a megye és az ország elöljáróiként számos kúriát építettek a településen, amelyek közülhetet kiemelten megvédendő örökségnek nyilvánítottunk. Városunk könyvtára és művelődési háza, óvodája, önkormányzata is ilyen, a Zsigmond László tervei alapján helyreállított és az igényeknek megfelelően átalakított épületben kapott helyet. Legfőbb büszkeségünk azonban a PHARE-pályázati segítséggel felújított Jankovich-kúria, amely mint konferencia-központ és ökoturisztikai látogatóközpont funkcionál. Kevesen tudják, hogy *Jankovich Miklós* könyv- és műkincsgyűjtő munkája által Nemzeti Könyvtárunk megalapozásában elévülhetetlen érdemeket szerzett. Az államosítást követően a Jankovich család szétszóródott a nagyvilágban, a barokk kúria épületeiben pedig libanevelő telep üzemelt. A rendszerváltást

Művelődési ház és Könyvtár, Rácalmás, bővítés-felújítás, Zsigmond László, 1997-2002

Jankovich kúria és ökoturisztikai központ, Rácalmás, bővítés-felújítás, Zsigmond László, belsőépítészet Zsigmond Ágnes, 2002-2006

Városháza, Rácalmás, bővítés-felújítás, Zsigmond László, 2011 (fotó: Bujnovszky Tamás)

követően ez az üzemág veszteségesnek bizonyult, így felszámolták. Az önkormányzat tíz év sorbanállást és alkudozást követően 2002-ben megvásárolta. Szerencsénk volt, mert pályázati úton elkészülhettek a hasznosítási tervek, majd 2003-ban a PHARE Orpheus pályázata segítségével Zsigmond László tervei alapján elindult a kúria felújítása és konferencia-központtá történő átalakítása egymilliárd forint értékben. Az összeget 90%-ban uniós forrásból biztosítottuk.

A nagyszabású, igényes felújítás mellett önök a hasznosítás terén is komoly sikereket értek el úgy, hogy a központ a mai napig önkormányzati tulajdonban van.

Egy rendezvényközpontot hoztunk létre, amely számos országos hírű fesztiválnak ad otthont, emellett pedig céges és családi rendezvények helyszíne. Szerencse, hogy a kúriához tartozó egyik épületet egy magánbefektető megvette és szállodát épített, ami elengedhetetlen egy ilyen központ működtetéséhez. Időközben szintén pályázati forrásokból komplex ökoturisztikai bázist alakítottunk ki a gazdasági épületek átalakításával, amelyek természetvédelmi oktatásnak, néprajzi, helytörténeti kiállításnak, valamint kézművesműhelyeknek adnak otthont.

A kúria megvásárlása számos buktatót rejtett magában, hiszen a későbbi uniós pályázatok témája, kimenetele bizonytalan volt. Egy műemléképület nagyobb odafigyelést, sokszor nagyobb anyagi áldozatot is kíván, közintézményeik nagy részét mégsem új épületekben helyezték el.

Megmentettük értékeinket, bár ezek nem voltak feltétlenül alacsony költségvetésű beruházások. Ugyanakkor mára mindenki belátta, hogy ezeknek az épületeknek olyan varázsuk, hangulatuk van, amit egy ma épült ház sosem tudna nyújtani. Úgy látom, hogy erre a rácalmásiak is rájöttek. Húsz év elteltével már büszkék az elért eredményekre, a megváltozott utcaképekre. Zsigmond László főépítész irányításával két évtized alatt megújult az óvoda, a bölcsőde, az iskola, a művelődési ház és legutóbb a városháza. Ehhez szükséges volt, hogy egyesítsük az elképzeléseinket és együtt dolgozzunk. Eleinte sokan úgy vélték, hogy a több ezer m²-es Jankovich-kúria megvásárlása és felújítása alatt összeroppan a város és az önkormányzat. A felújítást végül uniós források tették lehetővé. Keserves időszak volt, de az eredmény a rácalmásiak büszkesége. Az ilyen épületek máshol tönkrementek vagy magántulajdonba kerültek, és szögesdrót védi őket a kíváncsiskodóktól. A Jankovich-kúria részévé vált a település életének. A Rácalmási Városvédő és Szépítő Egyesület olyan rendezvényeket talált ki és futtatott fel, amelyek akár tizenötezer embert is idecsábítanak egy-egy hétvégén. Ilyen többek között az Almavirág- vagy a Tökfesztivál.

A Rácalmási Városvédő és Szépítő Egyesület tevékenységét 2010-ben Kós Károly-díjjal ismerték el. Miben segíti a várost a civil élet, a példamutató polgári aktivitás?

Az 1994 óta működő egyesület tevékenysége kiterjed a természeti, kulturális értékek feltárására és megőrzésére, a helyi hagyományok ápolására, a település szépítésére – fásítására és virágosítására –, valamint a helyi közélet szervezésére. A gazdag civil életnek köszönhetően az önkormányzat munkáját ma már egy öntudatos, a közösségi munkából komoly részt vállaló lakosság segíti. Ennek ereje felbecsülhetetlen.

Rácalmás 2009-ben városi rangot kapott, ma a régió egyik legsikeresebb települése, lélekszáma folyamatosan növekszik.

Az ötvenes éveket követően egy egész generáció hagyott itt minket. A visszaáramlás Dunaújvárosból a 80-as években indult meg, és a 2000-es években rendkívül felerősödött. Dunaújváros terjeszkedésének határt szab a Duna és az M6-os autópálya. Sokáig nem volt a városban kijelölt családi házas övezet, ebből a környező települések profitáltak. 2008-ig nagyon jelentős volt a tisztább levegőt, kertvárosi hangulatot és kulturált környezetet kereső középosztály visszaáramlása Rácalmásra. Ehhez persze hozzájárult a gumiipari óriásvállalat idetelepülése is. A folyamathoz igazodva közel 30 hektáron új lakóterületet alakítottunk ki főépítészünk közreműködésével.

A koreai gumiabroncsgyártó vállalat megjelenése erőteljes változást hozott a település életébe. Milyen szempontok alapján esett a választás Rácalmásra?

Szerencsénk volt, mert a gyár logisztikailag megfelelő, zöldmezős beruházást tervezett, nagy, egybefüggő területen. Az már viszont csak rajtunk múlott, hogy a beruházás érdekében nem egyedül versenyeztünk, hanem együttműködtünk a főiskolával, kórházzal rendelkező Dunaújvárossal, amelynek bevételeink felét átadjuk. A megvalósult beruházás hozadéka – a munkalehetőségen és az adóbevételen túl – az is, hogy további, kiváló adottságú, értékesíthető iparterülettel gazdagodtunk.

Az egykor perifériára került Rácalmáson a pusztulni hagyott értékek mellett az előbbiekben azt is láthattuk, hogy a múlt nehézségeiből ma jól kiaknázható adottságok válhatnak. Amíg Budapest irányából ipari létesítmények, a szomszédos településeken pedig zsebkendőnyi telkeken épült bódékkal túlterhelt nyaralótelep foglalja el a partot, addig Rácalmáson az egykori zárt

Rácalmás, Ófalu szabályozási terv, 1998 • szemközt: légifelvétel a településről

libanevelő telepnek köszönhetően még ma is szabad területek vannak.

A két világháború között nagyszámú fővárosi polgár fedezte fel az akkor kiváló természeti adottságokkal rendelkező településünket. Sorra épültek a nyaralók, ahol élénk társasági élet zajlott. Az egyik ilyen természeti kincsünk a Nagysziget volt, amit az üzemszerű tervgazdálkodás igencsak megtépázott. Ma már a sziget természetvédelmi oltalom alatt áll, folyik az őshonos növényzet visszatelepítése, tanösvényt, madárleseket építettünk. Az új híd megépítésével megtisztult az addig elhanyagolt Kis-Duna-ág. A másik érték a beépítetlen Duna-part, ahol a legnagyobb álmunk egy dunai strand kialakítása a már megvalósult vízi sportbázis és kerékpárút mellé. Az elmúlt húsz évben el voltunk foglalva az infrastruktúra fejlesztésével és az intézményi hálózat kialakításával, most érkeztünk el a „szabadon választott" programokhoz. A vízi és a kerékpárturizmus fellendítésén kívül a meglévő termálkúthoz termálfürdőt és egy sportcsarnokot tervezünk építeni. Ha a helyi adók elosztása nem változik a jövőben, akkor úgy gondolom, optimistán tekinthetünk a következő öt évre.

Ön 1990 óta vezeti a várost. Zsigmond László főépítésszel való együttműködésüket a kezdetektől töretlen siker és bizalom jellemzi. A rácalmási településmegújítást 2010-ben Kós Károly-díjjal ismerték el, a gazdaszemlélettel végzett közös munka eredményeképpen példaadó épületek sora született meg.

Egy kezdő, tehetséges építésszel találkoztunk 1989-ben, aki jelenleg a város Ybl-díjas főépítésze. Együttműködésünk minden szintre kiterjed. Figyelmének köszönhetően még a legapróbb építészeti elem is – legyen az egy utcabútor vagy egy buszmegálló – a település hagyományaival összhangban valósul meg. A főépítész és belsőépítész felesége, *Zsigmond Ágnes* munkáját dicséri az a lakóink és az idelátogatók által is nagyra értékelt harmónia, ami településünket jellemzi, Rácalmás hangulatát adja. Zsigmond László eredményes munkáját közösségünk 2009-ben díszpolgári címmel ismerte el.

Jankovich kúria és ökoturisztikai központ, Rácalmás, bővítés-felújítás, Zsigmond László, belsőépítészet Zsigmond Ágnes, 2002-2006

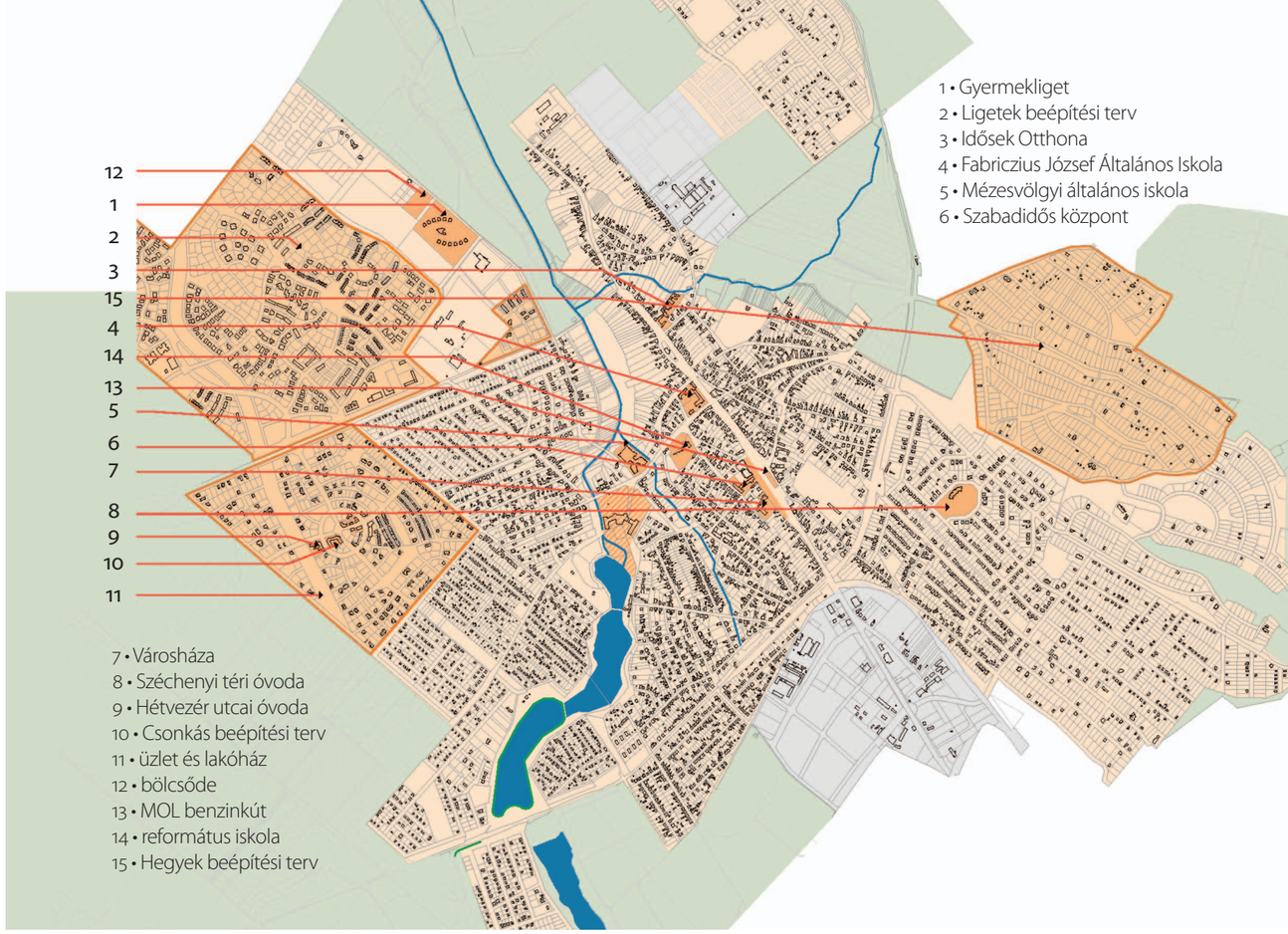

Veresegyház (fent) és Rácalmás (lent) térképe a Zsigmond László tervezte épületek megjelölésével

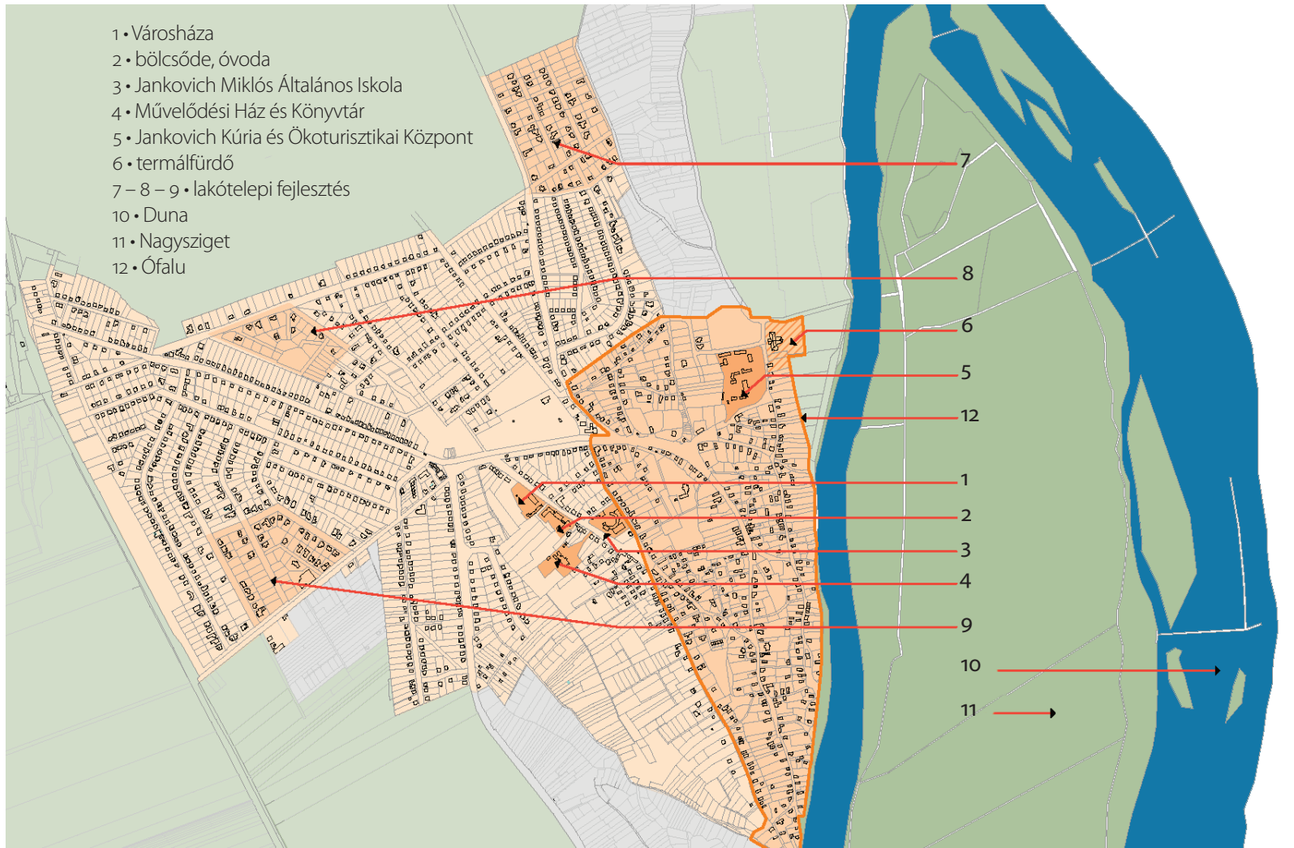

JANKOVICH MIKLÓS ÁLTALÁNOS ISKOLA • RÁCALMÁS

építészet: Zsigmond László
fotó: Bujnovszky Tamás

Az iskola tervezése 1988-ban kezdődött. Több régi épület mellett egy, a hetvenes évek végén épített emeletes, középfolyosós, lapos tetős típusiskola állt a település központjában elhelyezkedő telken. Két osztály az utca túloldalán lévő régi kúriában, szükségtantermekben működött. A régi épületek közül kettőt el kellett bontani, a megmaradtak azonban rendszertelenül helyezkedtek el a telken. A tervezés során két problémára kellett megoldást adni. Az iskola működéséhez szükséges volt a tantermek számának növelése, az udvaron lévő épületeket pedig egységbe kellett szervezni. Az egykori lapostetős, beázó főépület magastetőt kapott, a kalapolt épülettömeg összekötésre került a felújított kisebb épületekkel. Az építészeti elgondolás lényege az így megformálódó udvar, amely – mint egy római épülettöredék – összeköti az épületeket, és teret képez az udvar számára. A „rom" visszaépítése hol zárt épületrész, hol tornác, hol tetővel ellátott boltozatsor, hol pedig csak a pillércsonkok sora. Mégis újraértelmezi az esetlegesen álló különböző időben és minőségben épített házakat, és biztosítja az egészséges kapcsolatot közöttük. Az első ütemet 1990-ben kezdték el építeni, amelynek során megújult a főépület. Az új szintet 1992-ben adták át, a második ütem megvalósítására azonban sokáig nem látott esélyt a város. Egy sikeres pályázatot követően, több, mint tizenöt év elteltével épülhettek csak meg az 1988-ban tervezett épületek. Az ekkor tizenhat tantermesre bővült intézményt 2010 augusztusában, nagy iskolai és városi ünnepség keretében vehettek birtokba a rácalmási gyerekek.

Építészet: Zsigmond László • építész munkatárs (II. ütem): Pintér Balázs • belsőépítész: Zsigmond Ágnes • statika: Donáczi Péter • épületgépészet: Falusi László, Kovács Gyula • épületvillamosság: Tóth Zoltán • kert-, környezettervezés: Illyés Zsuzsanna

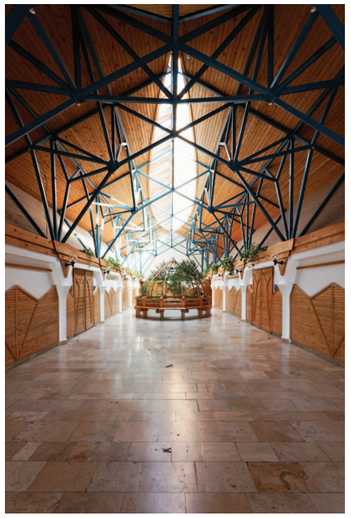

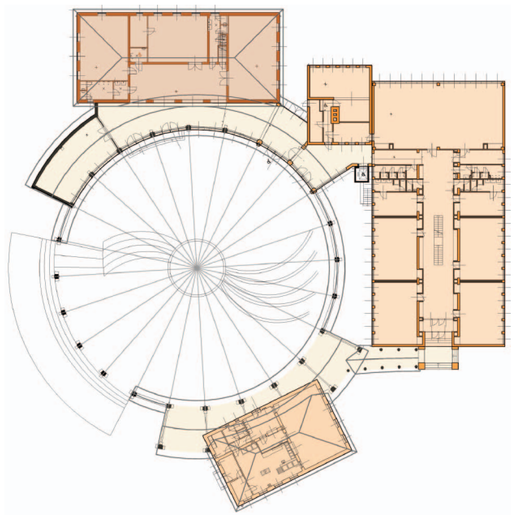

NÁD, MADARAK, TÅKERN

Madárles a tóparton

Építészet: Wingårdh Arkitektkontor
Szöveg: Terdik Bálint
Fotó: Christian Bandenfelt, Öke Eson Lindman, Tord-Rickard Söderström

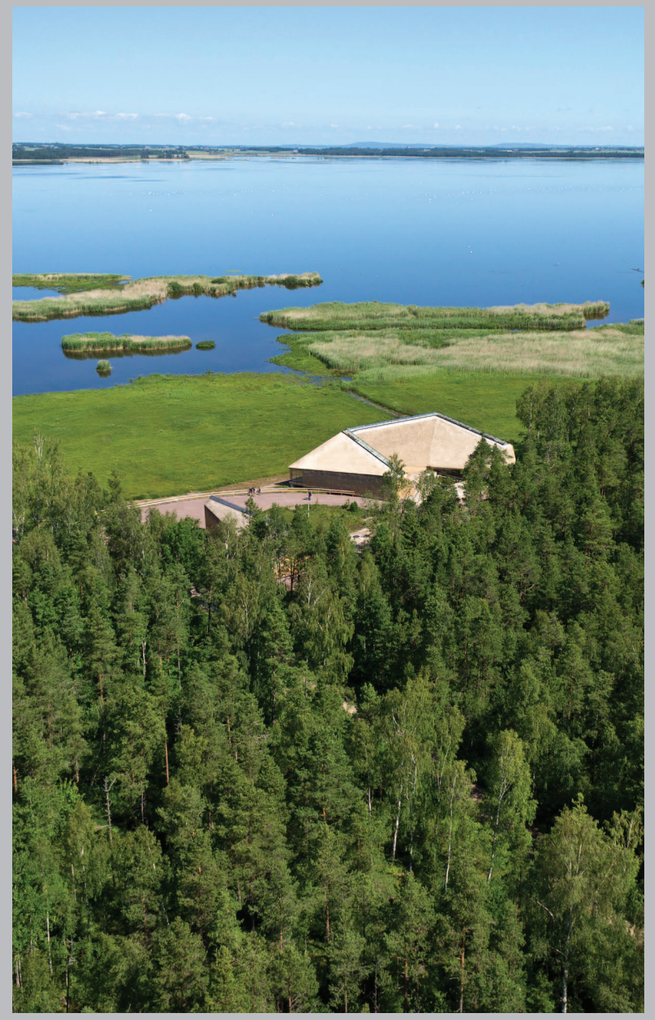

Hideg, de nem erős szél fúj. Csend van. A nád suhog, apró, láthatatlan lények neszei vesznek körül. Fent magasan egy sas körvonalától összerezzen a világ, még mélyebb a csend, mint az előbb. A sas továbbrepül, megkönnyebbült neszek. Állítólag több mint százféle madár lakik a vidéken. Egyet sem láttam, nem voltam ott. De valami ilyesmi lehet. Egy skandináv tó nádassal övezett partján, az erdő szélén áll egy ház, amely nem uralja környezetét, hanem együtt él vele.

„A csend építészete" – mondja a tervező. Bár ilyen egyszerű lenne. Így az tud építeni, aki érti a csendet, aki érti a helyet, és elfogadja azt. Aki így épít, az nem az önkifejezést keresi, hanem szolgál. Formálása nem közhelyes, hanem helyénvaló. A hely ereje életre kelti az emberi alkotást, önálló lénnyé válik, része lesz a helynek.

Ehhez a csodához nincs másra szükség, csak türelemre és bölcsességre. A tervező nem talált fel semmi újat, eget rengetőt. Hagyományos anyagokat használt, a saját igényei szerint formálva azokat. Náddal építeni egy nádas szélén? Favázzal építeni egy erdő szélén? Ebben az esetben nem közhelyes, hanem egyszerűen helyes megoldás. Hogy ez a mai kor elvárásai és technológiai tudása szerint van szigetelve? Természetes. Hogy az egyébként járhatatlan terepadottságok között is akadálymentesen megközelíthető? Korunk Európájában ez helyénvaló. Hogy mindez egyértelmű természetességgel foglalja el helyét a tájban? Mestermunka.

Az épületegyüttes minden eleme és részlete egyenesen következik egymásból, összhangban vannak egymással, és együtt összhangban a tájjal. Egy fából épített, enyhe emelkedésű ösvény köti össze az épületegyüttes elemeit: a parkolózónát, a madárlest és a látogatóközpont épületét. Az ösvény oldott vonalvezetése előrevetíti az épületek formálását. A madárles és a látogatóközpont egyaránt kristályszerű tömeget kapott, homogén anyaghasz-

nálattal: a tetőt és a falakat egyaránt nád borítja. A meredek lejtésű tetőfelületeken és függőleges falakon a nád – ha nem is örök életű, de – viszonylagosan időtálló anyag, ráadásul karbantartása nemcsak hogy helyben megoldható, de a lecserélt tetőfedő anyag észrevétlenül fog lebomlani a tájban. A falak és a tetőfelület azonos anyaghasználata magától értetődő technológiai szükség: a homogén határoló szerkezetek egyforma hőszigetelő képessége egyenletes energetikai tulajdonságokat jelent, ezáltal az energiatakarékosságot szolgálja. A látogatóközpont alaprajzi kialakítása is ugyanezt a tudatosságot mutatja: a tömeg a lehetőségeknek megfelelően zárt, megnyitás csak a belső diktálta helyeken található. Miközben az elemző építész szeme beleveszne a részletek vizsgálatába (vajon miért fordul egyik helyen finoman át a tető falba, míg máshol apró, de jól láthatóan szándékolt élt képez?), rádöbbenek: szándékoltan vagy nem, de a madárlest egy gubbasztó verébnek látom, aki a hidegben összehúzza magát, amennyire lehet. A látogatóközpont nagy épülete pedig mintha egy nagy ragadozó madár szárnybontásának gesztusát mutatná. Ennyire egynemű lehet épület, hely és funkció?

Íme, látjuk: lehet. *Turi Attila* MMA-székfoglalójában a helyénvalóságról beszélt. Ez a madártani megfigyelőhely tökéletes példája annak, amit ott hallottunk. Egy építész, értve a feladatot, látva a helyet, olyan egyszerű választ ad, hogy eláll a szó, nem kell magyarázat. Szerintem a vándormadarak azt hiszik, hogy ez a ház örökké itt állt…

Helyszín: Svédország, Gläntås • vez. tervező: Gert Wingårdh, Jonas Edblad • építész munkatársak: Ingris Gunnarsson, Aron Davidsson, Jannika Wirstad, Peter Öhman • 2008

Tåkern Visitor Centre
Wingårdh Arkitektkontor AB

This is the "architecture of silence", says the creator, Gert Wingårdh, as if it was that easy. If a man is capable of producing such a design then he must surely understand silence, imbued with the energies of the location. Such an architect is not trying to express himself, but to serve. His shapes are not obvious, but on the point. Human creation is brought to life by the spirit of the location and emerges as a creature by its own right; part of the locale. This wonder occurs through nothing more but patience and insight. The designer did not invent anything new or extraordinary, but made use of traditional materials such as reed or wood for the structure, shaping them to his specific needs. As a result of the process, the building appears to be an organic element of the landscape.

ÁLLOMÁSOK ÉS REMÉNYEK • A VASÚT ÉPÜLETEI

Szöveg, fotó: Tóth Márton, Szente-Varga Domonkos, Faltusz Csaba

HÉV-típusú, harmadosztályos felvételi épületek

A társaság születése

A *vasutallomasok.hu* elnevezésű, szabadidős tevékenységet végző társaságot 2005-ben alakítottuk meg. Tagjai *Faltusz Csaba, Szente-Varga Domonkos* és *Tóth Márton*. Igen nagyravágyó célkitűzéseink voltak: készüljön egy internetes oldal, amely részletesen bemutatja Magyarország valamennyi vasútállomását és megállóhelyét. A kezdeti időkben ez a cél elsősorban ürügy volt a vonatozásra: egy rendező elvet követve az ország valamennyi, vasúton elérhető településére el szerettünk volna jutni. Ám hamar felfigyeltünk az ismétlődő vasúti épületekre, az egyszerűségükben páratlan szépségű vasútállomásokra. Figyelmünket így lassan elsősorban a vasúti építészetre összpontosítottuk. Érdeklődésünknél fogva mi elsősorban a múlttal foglalkoztunk, de a jelen folyamatai sokszor így is tettenérhetők voltak, és munkánk menetét alapvetően befolyásolták. Ilyen volt a 2007-es, valamint a 2009-es tömeges szárnyvonalbezárás, amikor versenyt futva az idővel igyekeztünk még életükben megörökíteni ezeket a vonalakat. Nem csak az ilyen nagy horderejű változások tartottak éberen bennünket. Több alkalommal szembesültünk azzal, hogy szinte egyik napról a másikra tűnnek el vasúti épületek. Természetesen a leglátványosabbak a felvételi épületek bontásai voltak, amelyek nagyon gyorsan lezajlottak. A munka alaposságára jellemző volt, hogy közvetlenül utána olyan érzése volt az embernek, mintha az épület ott sem lett volna, szinte keresni kellett a helyét. Építésük után igen sok állomásépület elé fákat ültettek, amelyek mára a magyar vasútállomások védjegyévé váltak – a lebontott felvételi épületek egykori létét és helyét sokszor csak ezek alapján lehet azonosítani. Szélsőséges esetben, ha már a pályát is felszedték, a rendezetlen, gazzal felvert tájban három-négy, katonás rendben álló fa mint régi idők tanúja, magasodik csupán. Útjaink során persze felújításokkal is találkoztunk. Feltűnt, hogy ezek építészeti minősége igen eltér egymástól. Sok esetben láttunk olyan állomásokat, amelyekről nagy számban álltak rendelkezésre régi képek, mégis jellegtelen dobozokká silányították őket, fehér műanyag ablakokkal, levert vakolatdíszekkel. Ez a helyzet azonban nem volt általános. Bőven akadtak olyan esetek, ahol példaértékű, részletekbe menően igényes felújításokkal szembesültünk. Hosszú ideig a vasúti épületek felújítása minden, az eredeti állapot visszaállítására való törekvést nélkülözött. Azokra az évtizedekre volt ez jellemző, amelyek alatt a vasút kis híján elveszítette saját múltjával való kapcsolatát. Pár év alatt kezdett el világossá válni számunkra, hogy vannak országrészek, ahol „kincseket" találhatunk, és vannak olyan területek, ahová szinte csak azért megyünk, mert az eredeti célkitűzésünk erre kötelez. Kincsesbányának bizonyultak azok a vidékek, amelyeken a II. világháború utáni államvezetés nem építette a szocializmust, így elmaradottá váltak. Ez együtt járt azzal, hogy sok minden konzerválódott, így a vasút is. Sok helyen maradtak meg tökéletes eredetiségükben egész vasútállomások, beleértve a vasúti irányító rendszereket is. Alakjelzőkre, kurblival működtetett szakállas sorompókra, háború előtti biztosítóberendezésekre bukkantunk. Kivételes helyeken a szolgálattevők generációkon át sajátjukként óvták, ápolták az épületeket és az állomás környezetét, egészen szürreális időutazásba sodorva az arra tévedt vándorokat. Azokban az országrészekben, amelyek a szocialista fejlődés színtereivé váltak, igyekeztek a vasút arculatát, mint az ipar fontos résztvevőjét az uralkodó elvekhez igazítani. Ennek a fejlesztésnek sok épület esett áldozatául, hol a teljes pusztulás, hol primitív egyszerűsítés formájában. Üde színfolt, hogy ebben a környezetben sikerült *prof. em. Kubinszky Mihálynak* elérnie azt, hogy az Aszód–Balassagyarmat-vonalon nagy számban megmaradt régi HÉV-típusú felvételi épületeket eredeti formájukban újították fel. Ugyanakkor igazságtalan volna, ha nem ismernénk el a korszak néhány magas nívójú vasúti építészeti alkotását.

Noé bárkája

2011-ben kerültünk kapcsolatba a NIF Zrt. elkötelezett főépítészével, *Széll Gabriellával*. Tőle tudtuk meg, hogy hobbiként folytatott munkásságunk igen hasznos segítség nekik és a MÁV-nak is. A főépítész segítségével mi is betekinthettünk a döntéshozói világba, valamint sikerült az addig számunkra következményként látott bontások és felújítások okait, az ahhoz vezető utakat bizonyos fokig megismerni. Kirajzolódtak előttünk a mélyépítés és a magasépítés sajátos egyvelegéből születő szakma, a vasútépítés frontvonalai. Itt állandó küzdelem folyik a vasúti emlékek minél szélesebb körű megmentése érdekében. A probléma ugyanis nem az ezzel foglalkozó szakemberek hozzáállásában keresendő. Rendkívüli módon nehezíti az értékes vasúti épületek megmentését az, hogy egy vasúti pályához a fejlesztés során pályakorrekciókat kell végrehajtani. Ennek tervezése jóval megelőzi a vasúti épületek tervezését, illetve a létezők esetleges felújítását. A pályát tervező munkacsoportoknak csak azokról az értékekről van tudomásuk, amelyek műemlékek, így nem elbonthatóak. Minden egyéb épület puszta objektum, és ha az új pályaív útjában áll, mérlegelés nélkül bontásra ítélik. A vasúthálózat fejlesztése szinte teljes egészében uniós pénzből valósul meg, és mint ilyen, forrásmegvonással szankcionált határidejű. Mire kiderül, hogy az új vonalvezetésnek értékes épületek esnek áldozatul, már rendszerint túl késő van ahhoz, hogy újra tervezzék a pályát. Az uniós pénzek elvesztésének lehetősége miatt a bontásokat kénytelen mindenki tudomásul venni. Néhány szerencsés esetben sikerül a szentendrei skanzenbe átmenteni egy-egy példányt, de ez a lehetőség nagyon behatárolt, és lássuk be, hogy a *Rimanóczy Gyula* által tervezett székesfehérvári lábon álló irányítótornyot nehezen lehetne elképzelni a szeres települések mellett. Így ennek az épületnek is meg van pecsételve a sorsa. Hozzá kell tenni, hogy a skanzent mint közreműködő felet is többnyire a NIF és a MÁV építész munkatársai vonják be. A fent említett folyamatok

Fentről lefelé: Székesfehérvár, a Rimanóczy Gyula által tervezett irányatótorony • Babócsa, a Déli Vasút I. generációs felvételi épülete, harmadosztály • Hajdúsámson, vasútállomás • Felsőrajk, a Déli Vasút II. generációs felvételi épülete.

Fentről lefelé: Apc-Zagyvaszántó, M. Kir. Államvasutak elsőrendű vasútjainak harmadosztályú felvételi épülete • Törökszentmiklós, Tiszavidéki Vasút, felvételi épület • Balotaszállás, felvételi épület • Darány, Pécs-Barcs ,Vasút felvételi épület

legnagyobb vesztesei kétségkívül a Budapest–Székesfehérvár-vonal és a Déli vasút által emelt épületek voltak. A mai Olaszország, Ausztria, Horvátország és Magyarország területén hajdan működő vasúttársaság az ország szempontjából kiemelt fontosságú. Budáról a magyar tengeri kikötőbe vezető vonala ezen a szakaszon 1861-ben épült ki, a felvételi épületek nagy számban megmaradtak. A 2010-ben kezdődő beruházás során a vonal valamennyi felvételi épületét elbontották, egyedül az ódinnyési, korábban dinnyési épület maradt meg. Igaz, utasokat nem szolgál már ki, mert a megállót áttelepítették. A bontások miatt a Déli vasút megmaradt épületállománya drámaian megfogyatkozott. Ez nyilvánvalóan nem maradt visszhang nélkül. Szakmai, lakossági és önkormányzati nyomásgyakorlásra végül több fórum is szerveződött, hogy ne váljon általánossá az ilyen gyakorlat. Talán ennek köszönhető, hogy azóta fokozottabb odafigyelés tapasztalható a vasúti épületekkel kapcsolatban. Számunkra az első ilyen tapasztalat a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal (továbbiakban KÖH) kezdeményezése volt. *Győr Attilával,* a KÖH munkatársával, és *Kummer Istvánnal,* a MÁV vasúti építészetben és vasúttörténetben kiemelkedően járatos munkatársával olyan védésre javasolt épületek listájának elkészítését kezdtük el, amely a Magyarország területén található szabványtervek szerint épült vasútállomásokból típusonként egyet védésre ajánl. Ennek a felvételi épületek „Noé bárkájának" tekinthető tervnek a megvalósítását egy időre megszakította a KÖH addigi formájában való megszüntetése. Kárba azonban nem veszett, mert a MÁV-on belül egy, az addigi problémákat a leghatásosabban kezelő folyamat van kialakulóban. Ott dolgozó építészkollégák azzal kerestek meg bennünket, hogy tegyük meg javaslatainkat a Pusztaszabolcs–Pécs-, Pécs–Villány-, Villány–Magyarbóly-vonalakon található védendő épületekre. Ez azért kiemelkedő fontosságú, mert épp a beruházási folyamat előtt védené az értékes épületeket, így már a pályatervezés során szempont volna ezek megtartása. A MÁV ezen megelőző folyamatok mellett továbbra is elköteleződne az Örökségvédelem-féle „Noé bárkája" mellett is. Nem szabad elhanyagolni azonban egy fontos tényt, amely minden műemlék jellegű vasútállomás felújításánál komoly akadályként merül fel. Ez pedig a kihasználhatóság. Régen a vasutasélet velejárója volt, hogy az állomási szolgálattevők helyben laktak egész családjukkal. A vasúti épületek jelentős, ha nem döntő hányadát lakóépületek adják. Az egészen apró méretűeken kívül valamennyi felvételi épületben vannak lakások, forgalmi irodák, várótermek. A vasút működésének folyamatos változása miatt lakásokra már egyáltalán nem volna szükség, és az automatizált forgalomirányítás miatt a forgalmi iroda is egyre több helyen fölösleges volna. A felújított és kihasználatlan épületek pedig hamar az enyészeté lennének. A MÁV sem engedheti meg magának, hogy majdan üresen álló négyzetméterekbe ruházzon be. Sokszor tehát a legnagyobb feladat elégséges funkcióval megtölteni az épületeket. Egyre több esetben menti meg a helyzetet a biztosítóberendezések felvételi épületben – újabban azok emeletén – történő elhelyezése, amit nem olyan régóta engedélyeznek. Előbbire a legkorábbi példa Tata felvételi épületének felújítása a 90-es évek elején, utóbbira a legfrissebb példa a Budapest–Esztergom vasútvonalon felújított pilisvörösvári felvételi épület. Erre a célra eddig külön üzemi épületeket emeltek. Természetesen a vasúti emlékek védelmének is megvannak a maguk kiemelt pillanatai és jelentős eredményei. Ilyen például a Budapest-Keleti pályaudvar Lotz Terme, ahol az elhúzódó és erősen szakaszolt felújítás során még időben történtek lépések a pályaudvar északi főbejáratának csarnokát díszítő kilenc *Lotz Károly,* és egy *Than Mór által* készített freskó restaurálására, a hozzá tartozó épületszerkezetekkel együtt. Kitűnő példája ez annak a merész, de kétségkívül működő elméletnek, amely szerint a „vandálbiztos" megoldáson kívül létezik az a minőség is, amelynek már nevelő hatása van, és fel sem tételezhető, hogy bárki is meg akarná rongálni. Az egyre brutálisabb kinézetű „vandálbiztos" kialakítás kizárólag a rongálóknak készül, nekik jelent újabb kihívást, miközben az utazóközönség maradék kilencvenkilenc százalékát sivár, embertelen környezetbe taszítja. Párizs egyik legforgalmasabb csomópontján, a St. Pancras pályaudvar felújításakor is talán ilyen gondolatok vezérelték a szakembereket. A felvételi épület utasforgalmi területeit magas színvonalon felújították, az uralkodó színárnyalat pedig rendkívül világos lett. Üzleteket alakítottak ki, szinte patikai állapotok uralkodnak. Ennyivel azonban nem elégedtek meg: elhelyeztek egy pianínót, amin bárki játszhat az utasok közül, képzett jelentkező pedig akad bőven. Ettől szinte zavarba ejtő a hangulat: egy nagypolgári szalonban érzi magát az ember, amit csak fokoz az ódon vasútállomás enteriőrje. Ebben a környezetben el sem lehet képzelni, hogy valaki graffitivel illesse a falakat. Az emberek többsége emelkedett hangulatban, megilletődve várja az indulást.

A gödöllői királyi váró

Itthon a gödöllői királyi váró 2011-ben átadott magas szintű felújítása is mérföldkő a magyar vasút történetében. A rekonstrukció tervezője, *Hajós Tibor* 2013-ban Pro Architectura díjban részesült. A felújítást megelőző időszakban ez volt Gödöllő állomásnak az utasforgalom számára megnyitott része, itt volt a váróterem és a menetjegykiadás. Nem ez volt azonban az első épület, amely a király fogadására épült. Az 1870-es évek első felében átmeneti megoldásként egy díszes, favázas, üvegezett verandájú, kisebb épületet emeltek. „Az átmeneti megoldás feloldásaként az egykori Északi vasút egyszerű állomásépület-tömbje mellé egy perfekt kompozíciójú, a vasúti építészetben világviszonylatban is egyedülálló pavilont építettek (Ybl Miklós terve alapján – *szerk*), mely a közút felől a fogaton érkező előkelőségeket négy ión oszloppal alátámasztott bejáróval, portikusszal várta. Innen teknős tetőzetű szalonba érkeztek a királyi utasok, melyhez kétoldalt mellékhelyiségek csatlakoztak. Kétoldalt és a vágány felőli oldalon vasszerkezetű perontető alakjában az architektúra a vasút hangnemére vált át." (Prof. em. Kubinszky

Gödöllő, az első királyi váró (1868) • az 1960-ban felújított" második váró • a felújított belső • a felújított épület város felőli homlokzata

Fentről lefelé: Alsórönök, állomásépület • Kenderes, felvételi épület • Battonya, Arad-Csanádi HÉV szabvány állomásépülete A tármoki állomásépület bontása

Mihály – Gombár György: *Vasútállomások Magyarországon 1846–1988)* 1945-ben a visszavonuló német hadsereg a pincében tárolt szenet felgyújtotta, így az épület kiégett. 1960-ban *Keresztessy Zoltán* helyreállítási terve alapján újították fel. Ekkor kapta meg jellegtelen alacsony hajlásszögű tetejét. A felújítás végeredményére jellemző volt az IKV-s módszer: rácsos, közértes lengőajtó, az előtte sohasem létező magas műkő lábazat, primitív tetőszerkezet, és tökéletesen igénytelen belső kialakítás. Szinte cinikusak voltak azok a kovácsoltvas csillárok, amelyek valamiféle középkori vár hangulatát akarták idézni a „gagyi" minden velejárójával, és el akarták hitetni velünk, hogy egy királyi váróban vagyunk. Az épületben a jegypénztár mellett söröző és fodrászat is működött. A 2011-es felújítás során maradéktalanul visszakapta térrendszerét, formáját és rangját az épület. Az évtizedek alatt eltűnt előtetőt és azok öntöttvas oszlopait korhű anyagok felhasználásával újraépítették. Az igényes anyagok alkalmazásával történt restaurálás igazi mestermunka. Némi üröm az örömben, hogy az utasforgalom és a váróterem kérdése nem megoldott, hiszen pillanatnyilag egy konténerben folyik a jegykiadás. A feltételezések szerint a *Rochlitz Gyula* által tervezett csarnok sosem volt arra hivatott, hogy tömegeket szolgáljon ki. Az utasokhoz is méltó felvételi épülettel és a várakozási lehetőség megteremtésével fejeződhet majd be ténylegesen a királyi váró felújítása.

Különleges fogadóépületek

Nem csak a gödöllői épület az egyetlen korai„VIP"-váró Magyarországon. A Nyugati pályaudvar királyi várója valószínűleg azért nem él olyan élénken a köztudatban, mint a gödöllői, mert ez nem önálló épület, hanem a pályaudvar egyik szegletében van. Szemben a gödöllőivel, ez sosem volt megnyitva utasforgalmi területként. A különleges alkalmakat leszámítva (exkluzív nosztalgiavonatok indulása, tárlatvezetés) zárva van. A megviselt hatalmas faajtó azonban gyönyörű teret rejt, korabeli bútorokkal és kandallóval, amelybe télen olykor be is gyújtanak.

A Kál-Kápolna–Kisújszállás-vonalon utazva, Kenderesre érve szokatlan jelenségben van részünk. A pusztában egykedvűen csattogó Bz motorkocsi egyszer csak egy neobarokk villaépület elé gördül be. A kenderesi Horthy-birtok a magyarázat erre a díszes felvételi épületre, amely a kormányzó fogadására épült. Az épület külső állapota igen jó, még a kovácsoltvas előtető is a helyén van. Belülről azonban nem tudnánk megkülönböztetni egy hétköznapi váróteremtől.

Kendereshez hasonlóan Alsórönökön is egy államférfit, a birtokára hazatérő *Széll Kálmánt* fogadta megfelelő tisztelettel a felvételi épület. Méretét tekintve ez jóval kisebb, mint a kenderesi, az akkoriban járatos szabványépületek közül a legkisebbekkel volt összemérhető. Homlokzatképzésével, díszeivel azonban kitűnik közülük. Az állomás a Szombathely–Szentgotthárd vasútvonalon található, mely a GYSEV gondozásában van. Sokáig pusztulásra ítélve, kivert nyílászárókkal állt az épület. A vonalat később utolérte a fejlesztés: ebben az épületben is vonatirányítási berendezéseket helyeztek el. Ezeknek persze megfelelő környezetet kell biztosítani, valamint védeni kell őket. Így az ablakokat befalazták, a tetőt újrarakták bitumenes zsindellyel, az egyetlen meghagyott bejáratra pedig ormótlan szürke biztonsági ajtót szereltek fel.

A szabványépületek sorsa

Kétségbevonhatatlan tény, hogy ezek az épületek a vasút igazi ékkövei, hiszen kapcsolódási pontok az ország és a vasút történelme között. Ugyanakkor azt is látnunk kell, hogy ezek nem kimondottan vasúti épületek (leszámítva az alsórönökit), még ha funkciójuk oda is köti őket. Nem rendelkeznek azokkal az összetéveszthetetlen jegyekkel, amelyek miatt mi, akik felhagyott vasutakat is kutatunk, ki tudunk szúrni a tájból egy gyanús épületet ott, ahol vasútnak már nyoma sincs. Ezek vasúti szabványépületek, melyeket a MÁV, vagy még annak megalakulása előtt a különböző vasúttársaságok emeltek. Van rá példa, hogy több vasúttársaság használta ugyanazt a szabványtervet, de jellemzően saját sorozatokat készítettek. A szabványépületek végtelenül praktikusak és egyszerűek voltak, magas színvonalon kivitelezve. Egyszerűségük lett később a vesztük. A háború utáni történelem folyamán a legkevésbé sem foglalkoztak azzal, hogy ezeket műemléki szempontok szerint felújítsák. Ehelyett minden vakolatdíszt levertek róluk, a nyílászárókat az éppen kapható szabványméretűre cserélték, sok esetben a tetőt is lebontották, és lapos tetőt készítettek föléjük. Az épületek így teljesen elvesztették jellegüket, és egyszerű kis „házikókká" silányodtak. Évtizedekkel később komoly kutatás árán lehetett csak azonosítani eredeti típusukat, rekonstruálni homlokzataikat. A jelenünkben zajló munkálatok során is tapasztaltuk, hogy a sokszor érthetetlen felújítások mögött nem a szakember igénytelensége, hanem a vasúttörténet mélyebb ismereteinek hiánya áll. Kiváló példa erre az az eset, mikor egy előadásunkon – amelyet a NIF főépítész asszonya szervezett nekünk, illetve a témában dolgozó kollégák számára – bemutattuk Berettyóújfalut mint a Tiszavidéki Vasút szabványépületét, valamint példát az igényes felújításra. E mellé vetítettük Tiszalúc felvételi épületét, amely ugyanolyan típus volt egykor, de mára felismerhetetlenül eltorzították. Az előadás végén egy hölgy jött oda hozzánk, akinek feladata a tiszalúci állomás tervezése volt. Elmondta, hogy van ugyan képe a régi állapotról, de most, az előadáson ismerte fel, hogy ebből a típusból több is van, ráadásul egy felújított példány is. Azzal hagyott minket ott, hogy javasolni fogja Berettyóújfalu mintájára felújítani az épületet. A vasúti szabványtervek szakmán belüli szélesebb és mélyebb ismerete tehát döntően befolyásolja, hogy a következő évtizedekben mi fogadja majd az utazót. *Nagy Ervin* országos főépítész szóbeli és a hivatalán keresztül nyújtott anyagi támogatás segítségével egy olyan hosszú lélegzetű tanulmány összeállításához fogtunk hozzá, amelyhez tervtári kutatásokat, építészeti felméréseket, valamint régi fényképeket veszünk alapul. Munkánk során a Magyarország területén tevékenykedő vasúttársaságok által épített vasúti épületek, elsősorban a felvételi épületek eredetét és eredeti formáit kutatjuk, rekonstruáljuk. Ennek első harmada, amely a vasút magyarországi megjelenésétől a kiegyezésig taglalja a vasúti építészetet, már befejezés előtt áll.

A szerző köszönetét fejezi ki a cikkhez nyújtott segítségért prof. em. Kubinszky Mihálynak, Kummer Istvánnak, és dr. Horváth Ferencnek.

Felhasznált irodalom: dr. Horváth Ferenc: *Magyarországi vasúttársaságok.* Vasúthistória Évkönyv 1997, MÁV Rt.

A New Hope for Train Stations
Young architects Csaba Faltusz, Domonkos Szente-Varga and Márton Tóth have explored all railway stations and stops of Hungary and are currently compiling a list of buildings proposed for protection. Giving consideration to past intentions as well as ongoing processes, their work contributes to the preservation of our invaluable architectural heritage. One of their most appreciated projects was the restoration of the Royal Waiting Room in Gödöllő (by Hajós Architectural Office), earning them the Pro Architectura award in 2013.

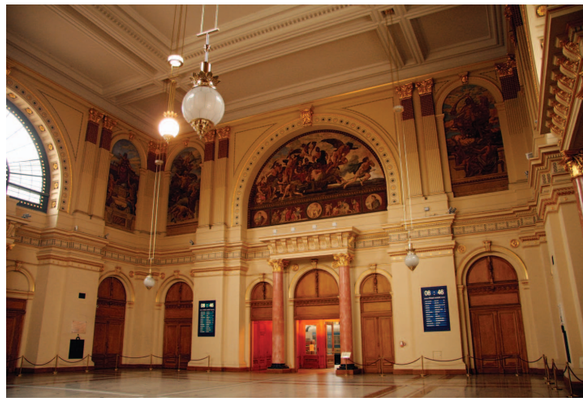

Fentről lefelé: Párizs, a felújított St. Pancras pályaudvar • Budapest, Keleti pályaudvar, belső részlet Lotz Károly freskójával • Berettyóújfalu, a Tiszavidéki Vasút által épített felvételi épület • Tiszalúc, a Tiszavidéki Vasút felismerhetetlenségig átépített állomásépülete.

Elővárosi fejlesztések
A 100-AS VASÚTVONAL

Naszády Gábor

A 100-as számú vasútvonal Budapest egyik legjelentősebb elővárosi vonala, amelynek fejlesztésére 2009-ben közbeszerzési eljárást írtak ki. A pálya korszerűsítése, a pályakapacitás bővítése az elmúlt években részben megtörtént, megoldandó feladat maradt azonban a felvételi épületek rekonstrukciója. Ezt a feladatot az *UNITEF-83 Műszaki Tervező és Fejlesztő Zrt.* és a *RING Mérnöki Iroda Kft.* konzorciuma nyerte meg. A Kőbánya-Kispest – Szolnok szakasz épületei közül Vecsés-Kertekalja, Hosszúberek-Péteri, Monorierdő megállóhelyeket, valamint Vecsés, Üllő, Monor és Pilis vasútállomásokat az *UNITEF-83 Zrt.* mérnökei tervezték az időközben tragikus hirtelenséggel elhunyt *Elekfy Ákosné Bartl Erika* vezető tervező irányításával.

A Budapest – Cegléd - Szolnok vonal volt Magyarország második megépült vasúti vonalszakasza, amelynek 1847-es megnyitóját *gróf Széchenyi István* jelenlétében tartották meg. Az épületek terveit *Paul Eduard Spenger* osztrák császári építész készítette. Az itt megjelent racionális gyakorlat szerint a vasúti felvételi, és egyéb kiszolgáló épületekre egységes tervek születtek. A szabványtervek alkalmazása később, a nagy vasútépítés korában alakult új társaságokra is jellemző volt. Az üzemeltetők úgy vélték, hogy presztízsüket növeli, üzleti érdekeiket és egyben az utazóközönség kényelmét szolgálja, ha minden pályaudvaron, állomáson, és megállónál, de még a legkisebb vasúthoz tartozó felépítménynél is egységes elvárások szerint alakítják épületeik funkcionális felépítését, külső megformálását. Ezt az elgondolást jól példázza a 100-as számú vasútvonal, amelynek felvételi épületei vasúttörténeti szempontból meghatározó fontosságúak, hiszen Budapest egyik legjelentősebb elővárosi vonaláról van szó. Több átépítést és hosszú, pénztelenséggel, gazdátlansággal jellemezhető időszakot szenvedett el ez a vonal is, de megmaradt három eredeti állapotú felvételi épület (Vecsés, Albertirsa, Abony), amelyek mintául szolgáltak a tervezett rekonstrukcióhoz.

A már említett pályakorszerűsítés és a pályakapacitás bővítése során az új szélső vágány olyan közel került a meglévő épületekhez, hogy az elődök által logikusan alakított átmenő közlekedésű várócsarnok visszaállítása lehetetlen. A várócsarnokból ma már az utasok nem megközelíthetők közvetlenül a peronra a megnövekedett sebességgel közlekedő vonatok közelsége miatt. A korábbi munkálatok során teljes felújításra kerültek a felvételi épületekben a biztosító berendezések és forgalmi irodák, azok helye azonban az épületeken belül megkötötte a tervezők kezét, mert az üzembe helyezést követő öt éven belül a ráfordított összeg visszafizetésének kötelezettsége nélkül azokat átépíteni nem lehet. Tovább nehezítette a munkát, hogy az átgondolatlan rekonstrukció eredményeként a szerelvények megállóhelyei az épületektől eltávolodtak. Az utas áramlás útvonalára tekintet nélkül a felvételi épületek és a peronok, a lejáratok közé bekerültek olyan egyéb funkciók, melyek az állomás használhatóságát negatívan befolyásolják.

Ilyen feltételek mellett indult a tervezési munka, melynek során a felvételi épületek környezetének egységes kialakítását, védendő értékeinek megóvását tűzték ki célul. Ebben igazán nagy segítségükre a *www.vasutallomasok.hu* honlap volt. A tervek elkészültek, a kiemelt beruházást azonban időközben bizonytalan időre felfüggesztették.

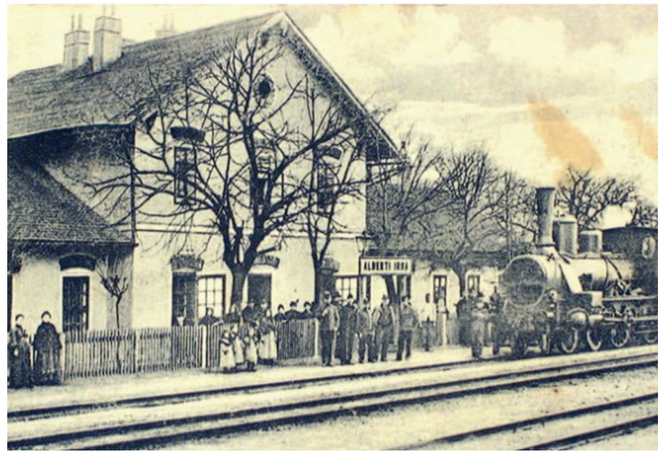

Elekfy Ákosné Bartl Erika (1944-2014)

A Budapesti Műszaki Egyetem Építészmérnöki Karán 1969-ben szerzett diplomát. Még ugyanebben az évben kezdte meg építész pályafutását a MÉLYÉPTERV-nél, ahol elsajátította a szakma csínját-bínját, 1985-től a TTI munkatársa volt. Felelős építész tervezőként részt vett az Orosházi Float Üveggyár és az Esztergomi Suzuki Üzem tervezésében. A rendszerváltozás számára is új kihívást hozott, a magánszektort választva az UNITEF'83-nál folytatta tervezői tevékenységét. Alapvetően az infrastrukturális nagyberuházásokhoz tartozó ipari létesítmények – autópálya-mérnökségi telepek, Etele téri Volánbusz pályaudvar, MÁV-épületek rekonstrukciója – tervezésével foglalkozott. A nyugdíjas korban sem pihent, hivatását élete utolsó pillanatáig gyakorolta, tudását átadva fiatal építészeknek.

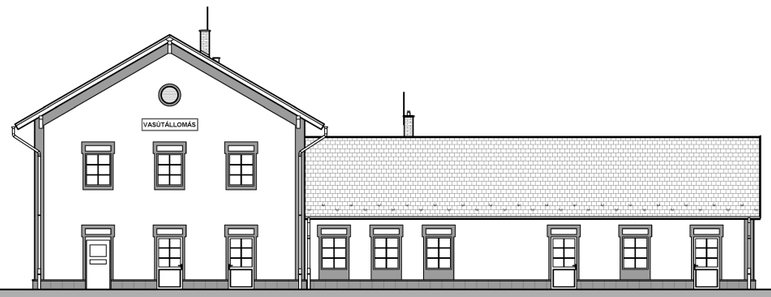

MONORI VASÚTÁLLOMÁS • VÁROS FELŐLI (ÉSZAKKELETI) HOMLOKZAT

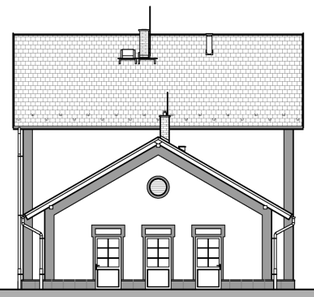

ÉSZAKNYUGATI HOMLOKZAT

VECSÉSI VASÚTÁLLOMÁS • VÁROS FELŐLI (ÉSZAKKELETI) HOMLOKZAT

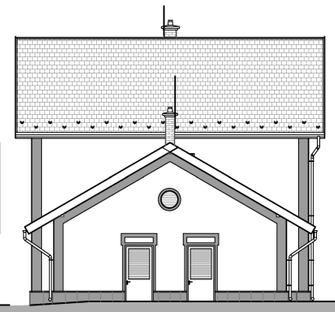

DÉLKELETI HOMLOKZAT

HÍREK

ÖSSZEKÖTNI AZ EGET ÉS A FÖLDET **MAKOVECZ-KIÁLLÍTÁS**

A felújított Vigadó épületének megnyitója alkalmából a Magyar Művészeti Akadémia örökös tiszteletbeli elnöke, *Makovecz Imre* munkáiból rendezett nagyszabású kiállítást, amelyet a Makovecz Imre Alapítvánnyal együttműködve valósított meg. A kiállítás kurátora *Mezei Gábor* belsőépítész. Az ünnepélyes megnyitó március 14-én volt, a kiállítás szeptemberig fél éven át lesz látogatható a felújított Vigadó V. és VI. emeletén. Következő lapszámunkban részletesen beszámolunk az eseményről.

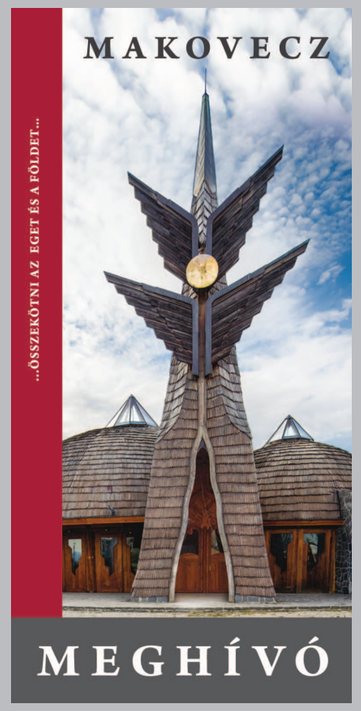

PÁSZTOR PÉTER A MAGYAR ÉPÍTŐMŰVÉSZETÉRT

A Magyar Építőművészetért érmet a Magyar Építőművészek Szövetsége (MÉSZ) a magyar építőművészet nemzetközi megismertetése, rangjának és tekintélyének növelése terén végzett munka elismeréséül alapította 2010-ben. A díjjal azon építészek munkásságát ismerik el, akik Magyarország határain kívül dolgoznak, és munkájukkal érdemben emelik a magyar építőművészet nemzetközi rangját. A MÉSZ elnöksége 2013-ban az érmet *Pásztor Péter* építésznek ítélte oda. A díjat *Sáros László György DLA*, a MÉSZ elnöke adta át 2014. február 12-én a MÉSZ székházában.

ÁTADTÁK A 2013. ÉVI **KÓS KÁROLY-DÍJAKAT**

A helyi építészeti örökség védelme és az építészeti hagyományok őrzése területén kimagasló eredményt elért személyek, közösségek elismeréséül alapított Kós Károly-díjjal 2013-ban a *Magyar Zarándokút Egyesület* építészcsoportja és a *CompArt Stúdió Kft.* munkáját ismerte el *Pintér Sándor* belügyminiszter. A Magyar Zarándokút Egyesület építészcsoportja a spanyolországi *El Camino* szellemiségéhez hasonlóan működő hazai zarándokút létrehozását tűzte ki célul. A Magyar Zarándokút magyarországi, keresztény szent helyeket köt össze különböző történelmi utak (római út, jeruzsálemi zarándokút stb.) mintájára. (?)A közel hatszáz kilométeres út, amely Esztergomból vezet Máriagyüdre, keresztmetszetet ad hazánk természeti és építészeti értékeiről. halad A CompArt Stúdió Kft. által működtetett *Minerva térinformatikai rendszer* a helyi értékmentés, értékleltár készítéséhez nyújt pótolhatatlan segítséget az önkormányzatok számára.

VELENCEI ÉPÍTÉSZETI BIENNÁLÉ MÁRTON LÁSZLÓ ATTILA ÉS JAKAB CSABA KIÁLLÍTÁSA

A 2013 decemberében lezajlott pályázatot követően *Gulyás Gábor* nemzeti biztos *Márton László Attila* és *Jakab Csaba* építészeket kérte fel, hogy *Építés – Az építés folyamata, ember- és közösségformáló ereje, hatása az épített környezetre* c. pályaművüket valósítsák meg 2014-ben a velencei magyar pavilonban. A nyertes pályázat az előző két kiállítás folytatása: 2010-ben a tervezés, 2012-ben a modellezés volt a téma; a 2014-re tervezett kiállítás az építés folyamatát, ember- és közösségformáló erejét mutatja be. A zsűri nagyra értékelte, hogy a pályázók az általuk *Kárpát-medenceinek* nevezett modellt választották, amelynek nemzetközi megismertetése különösen indokolt. A tervezett kiállítás alapja a visegrádi építésztáborok 1981-ben indult története, amihez több építészgeneráció tevékenysége is kapcsolódik. Helyet kap a tárlaton MOME építőtábor, a Székelyföldi fürdő- és közösségépítő kalákák, a Sztánai Műhely (Kertészeti Egyetem), a győri Széchenyi István Egyetem Épülettervezési Tanszéke és a BKF *Ösztűzprojektje* is. Egy teremben *Kunkovács László Ősépítmények* c. fotóiból is lesz egy válogatás. Az építőkalákák fotókon és filmeken jelennek meg. Kiemelt elem lesz a látogatók bevonásával felépített *fogadótér-KAPU* megépítése, melynek tervezésére-kivitelezésére a kurátorok hallgatói pályázatot írtak ki. A kiállítás 2014. június 5-én nyílik Velencében, és november 23-ig tekinthető meg.

FILM MAKOVECZ IMRÉRŐL

Várhatóan 2015 áprilisára készül el *Dárday István* Kossuth-díjas filmrendező és *Szalai Györgyi* háromrészes ismeretterjesztő filmje *Makovecz Imre* építészről.

KONFERENCIA **MAKOVECZ IMRE EMLÉKÉRE** GYŐRVÁRON

Húsz éve adták az *Ekler Dezső* tervei alapján megépült győrvári faluházat, amelynek működtetése már a kezdetektől országosan is példa lett. A helyi önkormányzat és a *Faluház Baráti Kör Közhasznú Egyesület* közösen szervezett konferenciát *Makovecz Imre* tiszteletére 2014. február 1-jére. A konferencián *Turi Attila* építész Makovecz Imre közösségépítő tevékenységéről, Ekler Dezső építész a faluház épületéről, *Beke Márton,* az Emberi Erőforrások Minisztériuma közművelődési osztályának vezetője pedig édesapja, *Beke Pál* helyi fejlesztőmunkájáról tartott előadást. Ebből az alkalomból kiállítás nyílt a *Makovecz Imre Közhasznú Alapítvány* anyagából.

AKADÉMIAI SZÉKFOGLALÓK A BENCZÚR HÁZBAN

A Magyar Művészeti Akadémia akadémikusai január 10-étől péntekenként tartják székfoglaló előadásaikat a budapesti Benczúr Házban. Székfoglalót tartott *Canyonewyor(K)építészet* címmel *Sáros László György DLA; Az építészet mint a népművészet megőrzésének és tovább élésének lehetősége a Balaton-felvidéken és a Gyimesekben* címmel *dr. Szűcs Endre; Hagyomány – Közösség – Építészet* címmel *Turi Attila.* Valamennyien a KKE építészei. *Szabó Marianne* textilművész *Többféle ösvényen jártam* címmel tartotta meg székfoglaló előadását.

AZ ÉV VÁLYOGHÁZA 2013

Csóka Balázs építész nyerte pilisi családi házával a Forrás Téglagyár és az Emoton vályogvakolatokat gyártó cég által meghirdetett Év vályogháza pályázatot.

1731

Az építészet művészet, ugyanakkor az építészek a nemzeti össztermék 15%-át kitevő építésgazdaság meghatározó szereplői is. E gazdasági ágazat eredménye évszázadokra határozza meg környezetünket, életünk színterét. Sem össztársadalmi, sem egyéni érdekek szempontjából nem közömbös a tervező építészek, mérnökök társadalmi helyzete, elfogadottsága, hatékonysága, azaz hogy milyen körülmények között végzik a munkájukat.

Tudnunk kell, hogy a szakma az utóbbi hat év vesztesei közé tartozik. Tervezőirodák szüntették meg, vagy csökkentették tevékenységüket, alkotóműhelyek oszlottak fel, ezzel nehezen pótolható nemzeti szellemi értékek vesztek el. Egyúttal a folyamatosság is megszakadt az idősebb és a fiatalabb generáció között. A tervezőirodák esélyei referenciáik elvesztésével a pályázatok, közbeszerzések során minimálisra csökkentek.

A magyar kormány az uniós állami pályázatok támogatásának egyszerűsítése, átláthatóbbá tétele, a gazdaságos, célirányos pénzfelhasználás érdekében hozta meg 1731/2013 sz. határozatát. A határozatban foglaltak tisztességes, szükséges törekvéseket tartalmaznak. Indokolt az állami beruházásoknál a pályáztatások rendszerének egyszerűsítése, a pályázatírók kiiktatása, a tevékenység állami ellenőrzése. Azonban a kívánt célt csak a feladatok jobb előkészítésével lehet elérni. Egyszerűen jó tervek kellenek. Hiszen *„A terv mindennek alapja”* (Le Corbusier). A kívánt célt azonban a tervezés államosításával – ahogy a határozat sugallja –, nagy központosított tervezőirodák létrehozásával nem lehet elérni. Ugyanakkor a jó előkészítés érdekében valóban indokolt egy szaktanácsadó, beruházó, lebonyolító szervezet létrehozása, amely az állam megbízásából dolgozik, megfogalmazza a tulajdonos igényeit, korrekt tervezési programot ad, tisztában van a beruházás költségeivel, és végigköveti a tervezés és kivitelezés folyamatát, a használatbavételig, sőt, utána is. A tervezőknek pedig az „államosítás” helyett világos feltételeket, tiszta pályázatási körülményeket, mindenki által elfogadott minimál díjszabást, és főleg némi időt kell biztosítani. Ha az állami-önkormányzati szereplők elfogadott fejlesztési koncepcióval rendelkeznének, és a konkrét beruházások megpályázásánál legalább pár hónappal tudnának előre gondolkodni, céljaikat megfogalmazni, már nem fordulhatna elő, hogy hevenyészetten, *ad hoc* kiválasztott tervező skicceiből készüljenek költségmeghatározások, vázlatok, amelyek később megváltoztathatatlanokká válnak. S mivel ezek a skiccek, látványok általában nem csak a költség, hanem a műszaki-eszmei tartalom és a minőség meghatározására is alkalmatlanok, a beruházás folyamán jönnek az ellenőrizhetetlen alkuk, a módosítgatások, és a korrupció. Végül a költséghatékony, fenntartható minőség tűnik el. Reméljük, a kormányzat és a szakma között meginduló párbeszéd megoldást eredményez ezekre a súlyos kérdésekre.

A cél közös.

Szerkesztőség

PLESZTÓNI ÖRÖKRE ELTÁVOZOTT…

Elhunyt Plesz Antal DLA H.C., az építészszakma egyik legnagyobb hatású Mestere, a Magyar Művészeti Akadémia rendes tagja, a Középterv, Iparterv, Lakóterv, Tipustervező Intézet volt építésztervezője, a Zalaterv volt főmérnöke, a miskolci Északterv volt főépítésze, a Miskolci Építész Műhely elindítója, a MÁVTI mérnök főtanácsosa, Széchenyi-, Ybl-, Steindl Imre-, Kotsis Iván-díjak és a Magyar Köztársasági Érdemrend tisztikeresztje kitüntetés birtokosa, Sásd díszpolgára, Miskolc város Pro Urbe díjasa, s a Miskolci Széchenyi Irodalmi és Művészeti Akadémia tagja. Plesz Antal következetesen vallotta, hogy „az építészet az emberépítéssel kezdődik". Egész életében követte hitvallását, s így vált több generációt nevelő, nagy hatású mesterré, önálló, független, egyszemélyes intézménnyé. Átfogó, mély, filozofikus gondolkodása, szárnyaló fantáziája, bölcs humora, az emberek iránti mély empátiája és szeretete, rendkívüli érzékenysége szuggesztív erővel párosult. Megalkuvásmentes, szuverén életet élt. Igazi ember és értelmiségi volt. Sokunknak második apja, másoknak visszatérő szellemi forrás, a tájékozódás és feltöltődés pontja volt élete utolsó napjaiban is. Fiatal és idős értelmiségiek – hivatásuktól függetlenül – tisztelték és szerették szellemét és jellemét. Sokan tartozunk Neki, s osztozunk családja, felesége, lányai, unokái fájdalmában. Január 12-én hunyt el Budapesten a Margit kórházban, 84. évében. Utolsó, ismételgetett mondata: „Nyissátok ki a kaput!" Most, hatalmas űrt hagyva maga után, átlépett a Kapun…

Isten veled, MESTER, nyugodj örök békében.

Plesz Mestertől 2014. január 23-án 14 és 18 óra között a Magyar Építészek Házának Kós Károly Termében, a Magyar Építőművészek Szövetsége és a tanítványok szervezésében, a család jelenlétében, csendesen, szavak nélkül vettünk búcsút. Átéltük több építészgeneráció fájó, közös veszteségét, hogy a nagy közösségépítész Makovecz Imre után a nagy emberépítész, Plesz Antal is távozott. Sokan voltunk, mert sokan szerették és tisztelték a MESTERT. Köszönjük mindenkinek együttérző jelenlétét, külön Sáros László elnök úr segítségét. Osskó Juditnak, hogy elhunyt Mesterünk életéről készült utolsó filmjét rendelkezésre bocsátotta. Köszönjük az emlékkönyvbe írt és megküldött búcsúszavakat, melyeket összegyűjtünk, s megjelentetünk. E célból további emlékező írásokat is várunk.

Plesz Antal Amado Nervo mexikói költő szavaival búcsúzott tőlünk:

Szerettem, szerettek,
Nap csókolta arcom.
Nem vagy adósom élet,
Váljunk el, nem haragszom

Bodonyi Csaba DLA

Lugosi Lugo László felvétele

KÖNYVAJÁNLÓ

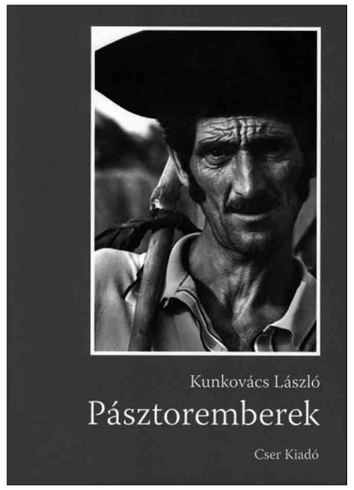

Kunkovács László
Pásztoremberek

„Könyvem ötvenévi terepmunka eredménye. Szemléletem már a kezdeteknél kialakult, azóta művelem a fényképezve kutatást, a gyakorlati vizuális antropológiát."

A távoli pusztákon élők mindennapjai csak úgy tárulnak fel, ha szinte köztük él az ember. A szerző a megörökített élethelyzeteket nem befolyásolta. A magyar Alföld pásztorkultúrája sztyeppei típusú, a párhuzamokért Kunkovács László sorra látogatta Ázsia részben ma is nomadizáló népeit, messze túl azon a körön, ahol eleink jártak. A kötetben szereplő közel 600 fotó 1967 és 2012 között készült.

Megjelenés: 2013
Cser kiadó
368 oldal

Jochen Bockemühl
Bennem él a világ?

Ez a könyvecske Jochen Bockemühl professzor második magyar nyelven megjelenő műve. Az *Életösszefüggések* című munkától eltérően elsősorban gyakorlatokat, azok leírását és értelmezését tartalmazza. A hosszú, aktív és tartalmas életút során szerzett tapasztalatok, a kutatási tevékenység és a tanítás folyamatában szerzett felismerések összegződnek itt. Végkövetkeztetésként kimondva, hogy az aktív, cselekvő hozzáállás, a gyakorlaton alapuló, mindenki számára elnyerhető felismerések vezetnek a világ folyamatainak megértéséhez, a rálátás képességének megszerzéséhez. A goethei természetszemlélet és a steineri megismerési út kiterjesztése és továbbvitele jellemzi Bockemühl munkásságát. A könyvet a szerző illusztrálta. (fordítás: Rahnama Azadeh és Herczeg Ágnes)

Megjelenés: 2014
Kiadó: Ars Topia Alapítvány és a Forschungsinstitut am Goetheanum
Megrendelés: Ars Topia Alapítvány, Pagony Táj- és Kertépítész Iroda, 1114 Bp., Szabolcska M. út 9. • Tel.: +36 1 365-1805 • herczegagnes@pagonyiroda.hu

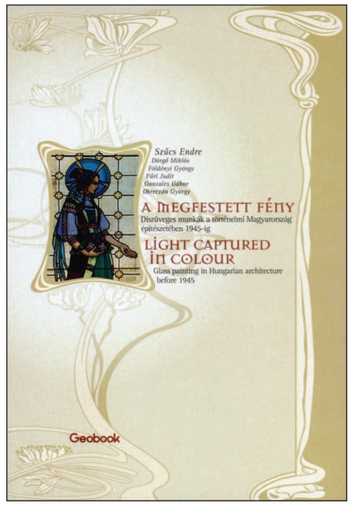

A megfestett fény
Díszüvegesmunkák a történelmi Magyarország építészetében 1945-ig

A kiadvány első alkalommal mutatja be a kezdetektől 1945-ig a történelmi Magyarország épületeit díszítő színes üvegmunkákat. Ismerteti a művészeti ág fejlődését, s áttekintést ad annak magyarországi történetéről. Részletesen ír a legnagyobb mesterekről, szól a technikákról, megmagyarázza a legfontosabb szakszavakat. Három nagy fejezete (templomok, középületek, lakóépületek) gazdag és egyedi képanyaggal, rövid kommentárokkal mutatja be az üvegablakokat- és ajtókat, üvegmozaik homlokzatokat. A publikált anyag egy kutatócsoport 15 éves munkájából válogat, a legszebbeket, legérdekesebbeket közreadva, köztük olyan műtárgyakat, amelyek azóta sajnos elpusztultak, vagy eltűntek. A kötet végén helyszín és alkotó szerinti kereső segíti az eligazodást. (Szerzők: Szűcs Endre, Dörgő Miklós, Obreczán György, Földényi György, Fűri Judit és Gonzáles Gábor)

Megjelenés: 2005
Kiadó: Geobook
254 oldal, magyar-angol

Krizsanyik és Társa Kft. • Egyedi nyílászárók gyártása
2173 Kartal, Hunyadi út 24/b
Telefon/fax: 28/437-564 • Mobil: 30/960-30-30
E-mail: janos@krizsanyikkft.hu

TARTÓS TETŐ SZÁZ SZÍNBEN

Kerámia tetőcserepek a Creatontól

CREATON
A TETŐCSERÉP

Sokak számára a tető tartóssága egyet jelent a tető színének, felületének tartósságával. Aki a Creaton kerámia tetőcserepei közül választ, az nem csak egy tartós tetőmegoldást, de a környezettudatosságot és a természetességet részesíti előnyben. A Creaton kerámia tetőcserepek 50 év múlva még mindig eredeti szépségűek és változatlan minőségűek, de a hasznos élettartamuk évszázadnyi. Aki a Creaton kerámia tetőcserepei mellett dönt, viharálló és minőségi tetőjét csak akkor cseréli majd le, ha megunta.

Kerámia tetőcserép. Természetesen.

SOKON Építőipari és Kereskedelmi Kft.
2484 Agárd Széchényi úti pavilonsor,
telephely: 8095 Pákozd, Dinnyési út 6.
tel.: +36 22 579 000 • fax.:+36 22 579 001
e-mail: sokon@t-online.hu • www.sokon.hu

A makói termál- és gyógyfürdő épületének rétegelt ragasztott fa elemeit gyártottuk, és az Egyesülés felügyelete mellett végeztük a szerkezet szerelési munkáit.

Zsigmond László, óvoda • Veresegyház

A linóleum tradicionális és innovatív burkolat, amelyet a BAUHAUS irányzat művészei tettek világhírűvé. Természetes alapanyagokból épül, így a fenntartható építészet építőanyaga, gyermekeink életkörnyezetét természetessé teszi bölcsődék, óvodák, iskolák, tornacsarnokok ideális padlóburkolataként. A természetes sportlinóleumon a játék is természetes. A kellemes tapintású és hőérzetű linóleum gyógyító hatással van az emberi szervezetre, antibakteriális tulajdonsággal is bír. A linóleum alkotórészei: lenolaj, gyanta, parafa, faliszt, mészkő és juta.

H-1119 Budapest, Keveháza u. 1-3 • tel: +36 1 382 9098 • www.armstrong.eu

Szabó Tamás asztalosmester
PERBÁLABLAK E. C.
igényes fa nyílászárók, háromrétegű üvegezéssel,
műemléki épületekre, családi házakra, passzív házakra
2074 Perbál, Fő út 70. • tel: 26/370-280; 20/385-31-87
perbalablak@t-online.hu • www.perbalablak.hu

SŐREGI
MESTER KFT.

e-mail: info@soregimester.hu
web: www.soregimester.hu

ÉPKOMPLEX Kft.
ÉPÍTŐIPARI GENERÁLKIVITELEZÉS
2100 Gödöllő, Rét u. 37.
Tel/fax: 06-28/420-995
epkomplex@epkomplex.hu

FENYŐ

Fenyő Therm Kft

Telephely: 6000 Kecskemét, Rezgő u. 1. (Auchan áruház mellett)
Telefon: 06-30/9441-891, 06-76/476-224 • www.fenyotherm.hu

8200 Veszprém, Radnóti tér 2/a • Telefon: 06-88/423-888
fax: 06-88/424-883 • e-mail: titkarsag@veszprember.hu
www.veszprember.hu

Építőipari fővállalkozás, generál-kivitelezés, műszaki szakértés
Beruházások szervezése, teljeskörű lebonyolítása
Műszaki ellenőrzés tervellenőri tevékenység
Közbeszerzési eljárások lebonyolítása
Közbeszerzési tanácsadás • Projektmenedzseri tevékenység

Wienerberger Téglaipari zRt. • 1119 Budapest, Bártfai u. 34
www.wienerberger.hu • Információs vonal: +36 1 464-7040

Wienerberger
Building Material Solutions

A Wienerberger legújabb fejlesztésű tégláinak,
a **Porotherm Thermo** és **Klíma** termékek hőszigetelő
képessége ~ 40-50%-kal jobb, mint a hagyományos tégláké.

Új, energiahatékony termékszortiment a Wienerbergertől

Porotherm 30 Klíma
• U érték = 0,29 W/m²K
•53%-kal jobb hőszigetelő képesség
a hagyományos 30-as téglákénál

Porotherm 38 Klíma
• U értéke = 0,25 W/m²K
• 447 %-kal jobb hőszigetelő képesség
a hagyományos 38-as téglákénál

Porotherm 44 Klíma
• U értéke = 0,22 W/m²K
• 39 %-kal jobb hőszigetelő képesség
a hagyományos 44-es téglákénál

Porotherm 44 Thermo
• U értéke = oW/m²K
• 53%-kal jobb hőszigetelő képesség
a hagyományos 44-es téglákénál
• Kőzetgyapot hőszigetelő anyag
a téglában, védett helyen

A 2011-es kolontári újjáépítéskor is Porotherm termékek kerültek beépítésre

Porotherm

2014/1 számunk szerzői

Bodonyi Csaba DLA (1943) • Széchenyi-, Ybl-, Pro Architectura és Prima-díjas építész, akadémikus, a Magyar Művészeti Akadémia alapító tagja. A Miskolci Építész Műhely szervezője és szakmai vezetője, címzetes egyetemi tanár, 1987-2011-ig Tokaj főépítésze.

Dénes Eszter (1978) • Építész, BME Építészmérnöki Kar (2012), PPKE-BTK francia-szak. A *Makovecz Organikus Építészeti Útikönyv* szerzője (2011, EPL kiadó). A DNS-Műterem társalapítója, 2013-tól az *Országépítő* felelős szerkesztője.

Fábián Rigó Tamás (1975) • Építész, BME Építészmérnöki Kar (1999) KKE Vándoriskola (2004) Vándorépítész Kft alapító tagja (2004-) Lelesz (Szlovákia) főépítésze, az Észak-magyarországi Területi Tervtanács Tokaj-Hegyalja Kulturtáji Testület tagja, a Kós Károly Egyesülés társigazgatója.

Ferenc Attila (1974) • Építész, BME Építészmérnöki Kar (1999), KKE Vándoriskola 1998-2001. Mesterek időrendi sorrendben: Ekler Dezső, Makovecz Imre, Farkas Gábor (Kecskemét), Dévényi Sándor, Kör Kft - Krizsán András, Ertsey Attila. 2004-től a Vándorépítész Kft. munkatársa.

Terdik Bálint (1978) • Építész, BME Építészmérnöki Kar (2003), KKE Vándoriskola diploma (2009), mesterei Kőszeghy Attila, Sáros László, Turi Attila, Salamin Ferenc és Makovecz Imre. 2006-tól a Triskell Kft. munkatársa.

Tóth Márton (1980) • Ybl Miklós Műszaki Főiskola (2004), Pécsi Tudomány Egyetem, PMMFK (2008). A Kós Károly Egyesülés Vándoriskolájának hallgatója, jelenleg a Sáros és Társa Építésziroda munkatársa. 2005-óta folytat kutatásokat és gyűjtőmunkát a magyar vasúti építészetről Faltusz Csabával és Szente-Varga Domonkossal. A *vasutallomasok.hu* alapítója.

Turi Attila (1959) • Ybl-díjas építész (2003), a Magyar Művészeti Akadémia rendes tagja, a Magyar Építész Kamara alelnöke. Budakalász főépítésze, a Triskell Kft. alapítója. A BME Lakóépülettervezési Tanszék korrektora.

A KÓS KÁROLY ALAPÍTVÁNY köszönetet mond mindazoknak, akik 2012-ben személyi jövedelemadójuk egy százalékával támogatták. Az ebből a forrásból 2013-ban befolyt 87. 417,- forintot a Kós Károly Egyesülés Vándoriskolájának működtetésére fordítottuk. Kérjük, hogy idén is támogassák Alapítványunk célkitűzéseit. Adószámunk: **19193580-2-41**

Az *Országépítő* 25 éve a Kós Károly Egyesülés tagjainak támogatásával jelenik meg. Sikeres pályázatainknak köszönhetően jelenleg a Nemzeti Kulturális Alap és a Magyar Művészeti Akadémia is támogatja lapunkat. Az elmúlt században az *Országépítő* szinte az egyetlen olyan, állandó háttérrel rendelkező magyar – elsősorban építészeti, de társadalmi és környezeti témákat is megjelenítő – folyóirat, amely megszakítás nélkül életképesnek bizonyult. A válság, amely alapvetően szellemi, de súlyos pénzügyi következményekkel is jár, arra sarkallt bennünket, hogy új partnerek bevonásával, magas színvonalon, határozottan képviseljük azokat az értékeket, amelyeket e nehéz helyzetben egyre fontosabbaknak tartunk. Ezért most először teret adunk olyan partnerek reklámjainak, amelyek az általunk hirdetett szerves gondolkodással rokon termékeket, szolgáltatásokat képviselnek. Természetes alapanyagú termékeket, amelyek a szerves építészetet támogató formavilágot képviselnek. Reményeink szerint ezek tárháza a jövőben tovább bővül; a lapunkban megjelenő kínálat Olvasóink segítségére lesz majd egy építkezés során. Minden egyes reklám mögött akár évtizedes kapcsolat és személyes ismeretség, a gyakorlatban is kipróbált valóság áll. Reméljük, hogy az elindított folyamat nemcsak gazdasági, de szellemi téren is gyümölcsöző lesz, és hasznos tapasztalatokkal járul majd hozzá a hétköznapi életünkhöz.

Helyreigazítás • Az *Országépítő* 2013/4-es számának mellékletében megjelent *Két korszakos kiállítás Gerle Jánossal* c. cikkben a 7. oldali névsor helyesen: Ekler Dezső, Gyarmathy Katalin, Nagy Bálint, Pikler Katalin, Rajk László. Az érintettek és olvasóink szíves elnézését kérjük.

A KÓS KÁROLY EGYESÜLÉS ÖRÖKÖS TAGJAI: Kálmán István • Kampis Miklós • **† Makovecz Imre** • CÉGEK: Archevil Kft. • AXIS Építész Iroda Kft. • BEÖTHY & KISS Építésztervező és Geodéta Mérnökiroda Kft. • BODONYI Építész Kft. • CompArt Kft. • Csíky és Társa Beruházás-szervező Kkt. • DÉVÉNYI ÉS TÁRSA ÉPÍTÉSZ Kft. • Frisch Mihály • Győri István • Hayde Tibor/NRZST Kft. • KOMÁRY Építő Kft. • KÖR ÉPÍTÉSZ STÚDIÓ Kft. • KŐSZEGHY ÉPÍTÉSZET Kereskedelmi és Szolgáltató Bt. • KVADRUM Építész Kft. • Litkei Építésziroda Kft. • MAKONA Építész Tervező és Vállalkozó Kft. • Mediterrán Kerámia Kereskedelmi és Szolgáltató Kft. • MÉRMŰ 87 Építészeti és Geodéziai Kft. • OPEION Kft. • PAGONY Táj- és Kertépítész Kft. • Pallér 2 Kft. • PARALEL Építésziroda Kft. • SÁROS és Társa Építésziroda Bt. • TÁJRAJZ Tájépítész Bt. • Tónus Építész és Mérnöki Tervező Kft. • Trilit Kft. • TRISKELL Épülettervező Ipari Kereskedelmi és Szolgáltató Kft. • UNITEF-83 Műszaki Tervező és Fejlesztő Zrt. • Vándorépítész Tervező és Szolgáltató Kft. • EGYÉNI TAGOK: Balogh Levente • Bogos Ernő • Ekler Károly • Eszenyi Ákos • Esztány Győző • Farkas Miklós • Frisch Mihály • † Gerle János • Kuli László • Litkei Tamás György • Müller Csaba • Papp Vilmos • ÖRÖKÖS TISZTELETBELI TAGOK: † dr. Simcha Yom-Tov • † Kund Ferenc, Kund Ferencné • Pap Gábor

A LAPOT TERJESZTIK: Éghajlat Könyves Kávézó (1117 Bp., Karinthy Frigyes út 9.) • Fehérlófia Könyvesbolt (1084 Bp., József utca 8.) • FUGA Budapesti Építészeti Központ, 1052 Budapest, Petőfi Sándor utca 5. • Gondolat Kiadói Kör, 1053 Bp., Károlyi Mihály utca 16. • Írók Boltja, Parnasszus Kiadó Kft. (1061 Bp., Andrássy út 45.) • LAPKER Zrt. (1097 Bp., Táblás utca 32.) • Líra Könyv Zrt., Szakkönyváruház (1065 Bp., Nagymező utca 43.) Lyra Könyvesház Kft. (2600 Vác, Piac utca 1.) • Magyar Építőművészek Szövetsége (1088 Bp., Ötpacsirta utca 2.) • Püski Kiadó Kft. (1013 Bp., Krisztina körút 26.) • Ráday Könyvesház (1092 Bp., Ráday utca 27.) • SZKITIA Nagykereskedés (1062 Bp., Szondi út 60.) • Vince Kiadó, Műcsarnok könyvesbolt (1146 Bp., Dózsa György út 37.)

ORSZÁGÉPÍTŐ

ÉPÍTÉSZET • KÖRNYEZET • TÁRSADALOM
A **KÓS KÁROLY EGYESÜLÉS** FOLYÓIRATA

25. évfolyam • **2014/1**

A **Kós Károly Egyesülés** negyedéves folyóirata
Kiadja az Egyesülés nevében a Kós Károly Alapítvány, 1034 Bp., Kecske u. 25., bankszámlaszám: 10402166-21629530-00000000
Adószám: 19193580-2-41
Felelős kiadó: Dévényi Sándor és Zsigmond László

Alapító főszerkesztő: **† Makovecz Imre**

Főszerkesztő: Dévényi Sándor
Felelős szerkesztő: Dénes Eszter
A szerkesztőbizottság tagjai: Csernyus Lőrinc, Csóka Balázs, Herczeg Ágnes, Jánosi János, Kuli László, Szűcs Endre, Terdik Bálint
Lapterv és tipográfia: Makovecz Benjamin
Angol fordítások: Móra Zoltán
Nyomás: Progresso Print Kft., Budapest.

Honlap: www.orszagepito.hu

ISSN 0866-0069

A lap előfizethető átutalással, az Alapítványtól igényelt csekken vagy személyesen • Ügyintézés, régi példányok árusítása: Artbureau Kft., 1065 Bp., Nagymező utca 4. I/128., telefon/fax: 322-0677; e-mail: haabkatalin@gmail.com • Egy szám ára: 800 Ft • Előfizetési díj a 2013. évre 3000 Ft • külföldi előfizetőinknek a postaköltséget is felszámítjuk.

TÁMOGATÓK: MAGYAR MŰVÉSZETI AKADÉMIA • NEMZETI KULTURÁLIS ALAP • Bonex Építőipari Kft. • Arker's Stúdió Kft. • Farkas Építésziroda • Felületkémia Kft. • Forma Rt. • HADAS MŰTEREM Építész és Művészeti Kft.

Dénes Eszter: A Magyar Építészet Éve. Ybl-bicentenárium, 2014
Ybl Bicentenary 2014, the Year of Hungarian Architecture 2
Szatmár gyógyítása • beszélgetés dr. Arday Andrással
Health Center in Csenger – an Interview of Dr András Arday 4
MMA • Beszélgetés Ferencz Istvánnal, a Magyar Művészeti Akadémia Építész Tagozatának vezetőjével
Hungarian Academy of Arts – Section of Achitecture 12
Szűcs Endre, az MMA rendes tagja –
laudáció és székfoglaló beszéd • *Master Architect Endre Szűcs* 14
Mese a Gyimesekről 27
Fábián Rigó Tamás • Családi ház Csömörön • *Family Home in Csömör* 30
FŐÉPÍTÉSZEK • *Chief Architects*
Zsigmond László • *László Zsigmond* 34
Zsigmond László: Szemelvények a főépítész kiskönyvéből 40
Veresegyház fél évszázada – beszélgetés Pásztor Béla polgármesterrel
A Half Century in Veresegyház – Interview with Mayor Béla Pásztor ... 42
Rácalmási településmegújítás – beszélgetés Schrick István polgármesterrel, • *Revitalization of Rácalmás – Interview with Mayor István Schrick* 46
Jankovich Miklós Általános Iskola, Rácalmás
Rácalmás, Primary School István Jankovich 50
Nád, madarak, Takern – Madárles a tóparton • *Takern Visitor Center* 52
Tóth Márton: A vasút épületei – állomások és remények • *A New Hope for Train Stations* 56
A 100. sz. vasútvonal fejlesztése • *Railway line No. 100* 62
HÍREK • *News* 64
KÖNYVAJÁNLÓ • *Book Review* 67

A címlapon: Szűcs Endre: a Szűcs-család pincéje, Szentbékkálla (fotó: Szász István)
A belső borítón: A Nagyorosziból Drégelyvár felé vezető vonalszakasz (fotó: Tóth Márton)
A hátoldalon: *„Kánaán béli sidók”*, homlokzatdísz, Köveskál (fotó: Dénes Eszter)

9 770866 006003 14001